

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

KOKEMUKSET RAJAVARTIOLAITOKSEN RIKOSTORJUNTALAIN TOIMIVUUDESTA

Pro gradu -tutkielma

Yliluutnantti
Jussi Pekkala

SM9
Rajavartiolinja

Huhtikuu 2020

MAANPUOLUSTUSKORKEAKOULU

Kurssi Sotatieteiden maisterikurssi 9	Linja Rajavartiolinja
Tekijä Yliluutnantti Jussi Pekkala	
Tutkielman nimi Kokemukset Rajavartiolaitoksen rikostorjuntalain toimivuudesta	
Oppiaine johon työ liittyy Johtaminen	Säilytyspaikka Maanpuolustuskorkeakoulun kirjasto
Aika Huhtikuu 2020	Tekstisivuja 84 Liitesivuja 0
TIIVISTELMÄ <p>Tämä pro gradu -tutkielma selvittää Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan henkilöstön kokemuksia rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain toimivuudesta. Tutkimustehtävä jaettiin kolmeen erilliseen osaan. Ensimmäisessä vaiheessa selvitettiin tutkielman kohteena olevan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain sisältö. Toisessa vaiheessa selvitettiin rikostorjunnan tehtävissä Rajavartiolaitoksessa työskentelevän henkilöstön kokemuksia kyseisen lain toimivuudesta. Tutkimustehtävän viimeisessä vaiheessa selvitettiin kokemusten selvittämisen aikana, esiin nousseiden lainsäädännön muutostarpeiden taustalla vaikuttanutta lainvalmisteluprosessia.</p> <p>Tutkielma toteutettiin oikeusdogmatiikan, eli lainopin metodeihin ja tieteenfilosofiaan tukeutuen. Tutkielman lainopillisen osuuden aineistona käytettiin oikeuslähteitä: lainsäädäntöä ja lain valmisteluaineistoja. Lainopillista metodologiaa täydennettiin laadullisen tutkimuksen menetelmillä. Tutkielman kokemuksiin liittyvä aineisto kerättiin haastattelemalla rikostorjunnan henkilöstöä kaikista Rajavartiolaitoksen kuudesta vartiostosta. Haastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Aineiston analyysi toteutettiin teoriaohjaavan analyysin menetelmällä.</p> <p>Tutkielman tuloksena on, että Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan henkilöstö on pääasiassa tyytyväistä nykyiseen lainsäädäntöön. Lainsäädäntöön toivottiin myös yksittäisiä muutoksia. Muutoksen liittyivät rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin säädettyjen rikosnimikkeiden listan laajentamiseen sekä salaisiin tiedonhankinta- ja pakkokeinoin. Rikosnimikkeet, joiden lisäämistä Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin toivottiin, olivat: rahanpesurikokset, veropetos ja ihmiskauppa ilman laittoman maahantulon järjestämistä. Salaisen tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta tutkielmassa havaitut tarpeet liittyivät verkkorikollisuuden selvittämiseen.</p> <p>Tutkielman johtopäätöksinä esitettiin tutkielman osana syntynyt perusteltu näkemys kunkin toivotun lainsäädännön muutoksen edellytyksistä ja havaintoja sääntelyn rakenteeseen liittyvistä ilmiöistä.</p>	
AVAINSANAT <p>lainoppi, lainsäädäntö, Rajavartiolaitos, pakkokeinot, esitutkinta, tiedonhankinta, rikostorjunta, salaiset pakkokeinot, salainen tiedonhankinta, oikeusdogmatiikka,</p>	

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA.....	1
1.1 Aikaisempi tutkimus ja opinnäytteet.....	2
1.2 Määritelmiä.....	4
2. METODOLOGIA.....	5
2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset.....	5
2.2 Tutkimus metodi.....	7
2.3 Haastattelut ja haastatteluaineiston analyysimenetelmä	9
2.4 Haastatteluaineiston hankinta	10
2.5 Haastatteluaineiston analyysimenetelmä	11
3. RIKOSTORJUNTA RAJAVARTIOLAITOKSEN TEHTÄVÄNÄ	13
3.1 Rikosten estäminen, paljastaminen ja syyteharkintaan saattaminen	14
3.2 Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset.	18
3.3 Rajavartiolaitoksen tehtäviin liittyvät tarkentavat lainkohdat.....	30
4. SALAISET TIEDONHANKINTA- JA PAKKOKEINOT	33
4.1 Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen määritelmä ja sääntelyyn liittyvät käsitteet.....	33
4.2 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyn rakenne	36
4.3 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyn systemaattinen tarkastelu.....	37
4.4 Tietojen käsittelyä koskevat säännökset	47
4.5 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöön liittyvät tarkentavat lainkohdat	50
5. AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI	53
5.1 Teemojen muodostaminen	54
5.2 Haastattelujen toteutus	56
5.3 Aineiston analysointi	56
6. ANALYYSIN TULOKSET.....	59
6.1 Tyytyväisyys lainsäädäntöön	59
6.2 Lainsäädännön muutostarpeet.....	61
6.3 Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia rikoksia koskevat muutostarpeet.	62
6.4 Salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskevat muutostarpeet.	65
6.5 Tietojen käsittelyyn liittyvät kokemukset	66
6.6 RVL ohjaukseen ja järjestelyihin liittyvät kokemukset	67
7. LAINSÄÄDÄNNÖN MUUTOSTARPEIDEN ARVIOINTI JA TUTKIELMAN TULOKSET	68
7.1 Talousrikosten tutkinta	69
7.2 Ihmiskaupparikokset ilman laittoman maahantulon järjestämistä	73
7.3 Päätöksenteko peitellystä tiedonhankinnasta	74
7.4 Tietolähteen ohjattu käyttö	75
7.5 Verkkorikosten tutkinta	79
7.6 Tulokset ja pohdinta.....	82

1. TUTKIMUKSEN TAUSTA

Rajavartiolaitoksen rooli ja sen myötä laitoksen toimintaa ohjaava lainsäädäntö ovat olleet jatkuvassa muutoksessa 90-luvun loppupuolelta lähtien. Neuvostoliiton hajoaminen, Suomen liittyminen Euroopan unioniin ja ylipäätään ulkorajaliikenteen kasvu ovat vaikuttaneet Rajavartiolaitoksen nykymuotoisen roolin kehittymiseen. Merkittävimmin Rajavartiolaitoksen roolin muutokseen vaikutti rajatarkastustehtävien siirtyminen Poliisilta vaiheittain Rajavartiolaitoksen vastuulle 90-luvun aikana. Ennen rajatarkastustehtäviä Rajavartiolaitoksen tehtäväkenttä oli ollut huomattavasti kapeampi. Muutokset tapahtuivat vaiheittain siten, että 90-luvun alkupuolella ensimmäiset itärajan rajanylityspaikat siirtyivät Rajavartiolaitoksen vastuulle. Rajatarkastustehtävien kokonaisvastuu Rajavartiolaitoksella oli 1998 eteenpäin. Tuolloin Helsinki-Vantaan lentoaseman rajatarkastusvastuun myötä Rajavartiolaitos vastasi kaikista rajatarkastuksista Suomessa.

Edellä kuvatut muutokset ovat olleet suuria. Rajavartiolaitos on muuttanut merkittävästi henkilöstörakennettaan ja päivittänyt organisaatiotaan useita kertoja sopeutuakseen uusien tehtävien ja toimintaympäristön muutoksen asettamiin vaatimuksiin. Samalla muodostui tarve Rajavartiolaitosta ohjaavan lainsäädännön päivittämiseen. Rajavartiolaitosta ohjaava lainsäädäntö uudistettiin ensimmäisen kerran uusien tehtävien vastaanottamisen jälkeen 1999. Tällöin astui voimaan Laki Rajavartiolaitoksesta (320/1999). Lainsäädäntötyö oli tehty kiireessä ja sitä oli haitannut viranomaisten välinen kilpailu rajaturvallisuuden tehtävistä ja niiden myötä saatavista määrärahoista.¹

Rajavartiolaitosta ohjaavan lainsäädännön kokonaisuudistus toteutettiin vuonna 2005. Tällöin voimaan astui Rajavartiolaki (578/2005). Uuden lain myötä Rajavartiolaitoksesta tuli esitutkintaviranomainen ja sillä oli lainsäädännön luomat edellytykset hoitaa itsenäisesti toimialaansa kuuluvat esitutkinnot. Lainsäädäntö on kehittynyt kohti nykytilaansa vaiheittain. Vuoden 2005 lakia on päivitetty useita kertoja. Esitutkintalain ja pakkokeinolain uudistukset vuonna 2014 vaikuttivat osaltaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan kokonaisuuteen. Huhtikuussa 2018 tuli voimaan Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018). Uuden lain säätämisen tavoitteena oli selkeyttää lainsäädäntöä ja välttää viittaustekniikan käyttöä lakitekstissä.²

¹ Saarinen 2016, 31–32

² HE 41/2017 vp, 4

1.1 Aikaisempi tutkimus ja opinnäytteet.

Varsinaista tutkimusta kyseisestä aiheesta ei ole tehty. Aiheeseen liittyviä, tai sitä sivuavia eri tutkintotasojen ja eri alojen opinnäytteitä on sen sijaan runsaasti. Tarkasteluun on valittu ne opinnäytteet, jotka käsittelevät aihetta Rajavartiolaitoksen näkökulmasta. Tämän tutkielman osana käsiteltävää lainsäädäntöä käsitteleviä opinnäytteitä on seuraavaksi listatun lisäksi runsaasti. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki on tutkielman teko hetkellä varsin uusi, ja varsinaista sitä käsittelevää aikaisempaa tutkimusta tai opinnäytteitä vielä ole.

Marko Saareks on tutkinut Rajavartiolaitoksen roolia esitutkintaviranomaisena. Tutkielma on toteutettu yleisesikuntaupseerikurssin diplomityönä vuonna 2005. Tutkimuskysymyksenä Saareksella oli "missä määrin Rajavartiolaitoksen roolia esitutkintaviranomaisena voidaan laajentaa silloin, kun se rajavartiolaitoksen resurssit ja asiantuntemus huomioon ottaen on tarkoituksenmukaista viranomaisten toiminnan tehostamiseksi?"³

Jarmo Kemppinen on tutkinut aihetta otsikolla "Rikostutkinta Kaakkois-Suomen rajavartiostossa ja siihen liittyvät erityispiirteet". Tutkielma on toteutettu Lappeenrannan teknillisen yliopiston pro gradu -tutkielmana vuonna 2009. Tutkielma on toteutettu lainopillisella metodilla. Sen valmistumishetkellä on ollut voimassa vuoden 2005 Rajavartiolaki. Tutkielman teko hetkellä on ollut käsiteltävänä hallituksen esitys 219/2008, ja se on otettu huomioon tutkielmassa. Tutkielmassa on käsitelty esitutkinnan tavoitteet ja periaatteet, Rajavartiolaitoksen tehtävät esitutkintaviranomaisena, Kaakkois-Suomen Rajavartiostossa tutkitut rikosasiat, pakkokeinot ja haastemenettely, kirjallinen menettely, oikeusapu, ulkomaalaisasiat ja tulkkaus. Tutkielman aineiston keruun osana on haastateltu eri viranomaisten ja oikeuslaitoksen edustajia Kaakkois-Suomen alueella.⁴

Janne Saarinen on selvittänyt vuonna 2016 tehdyssä pro gradu -tutkielmassaan Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan muuttumista Suomenlahden merivartioston toimintaympäristössä 1990-luvulta alkaen vuoteen 2005 saakka. Samalla tutkielmassa on selvitetty miksi Rajavartiolaitoksen tehtäviä on lisätty johdonmukaisesti tuona aikana. Tutkielma on toteutettu historian tutkielmana ja tutkimusmenetelmänä on käytetty sisällön analyysiä.⁵

³ Saareks 2005

⁴ Kemppinen 2009

⁵ Saarinen 2016

Aikaisempien opinnäytteiden tiedonintressit ovat samankaltaisia tämän tutkielman kanssa. Niissä on käytetty eri tutkimusmenetelmiä. Lainopilliset opinnäytteet on toteutettu lainsäädäntöuudistusten muutosvaiheissa. Saareksen tutkielma sijoittuu hyvin tarkasti samaan aikaan vuoden 2005 lainsäädäntöuudistuksen kanssa. Vielä tarkemmin sanottuna Saareksen työ on päivätty heinäkuulle, samoin on lainsäädäntöuudistus hyväksytty saman vuoden heinäkuussa. Kemppisellä on ollut käytössään noin 4-vuoden kokemuspohjainen tieto rajavartiolaitoksen uusista esitutkintavaltuuksista. Hänen työnsä sijoittuu samaan ajanjaksoon lainsäädännön käytännön kokemuksiin perustuvan tarkastuksen kanssa.

Majuri Tommi Tiittanen on tutkinut rajavartiolaitoksen rikostorjuntayhteistyötä Venäjän kanssa vuonna 2014 ja rajavartiolaitoksen kansainvälistä rikostorjuntayhteistyötä vuonna 2015. Tutkielmat olivat esikuntaupseeri- ja yleisesikuntaupseeritutkintojen opinnäytteitä.⁶

Yliluutnantti Matias Kauppinen on tutkinut Rajavartiolaitoksen rikostiedustelun lainsäädännöllisiä perusteita pro gradu -tutkielmassaan 2019. Kauppisen työ on olennainen tämän tutkielman kannalta, koska se valmistui vain vuotta ennen tätä tutkielmaa. Kauppinen määrittelee työssään rikostiedustelun oikeudellisia perusteita. Rikostiedustelu on yksi rikostorjunnan osa-alue, vaikka kuten Kauppinenkin toteaa, sitä ei ole suoraan lakiin kirjattu.⁷

Vuonna 2008 tehdyn lainsäädännön tarkastuksen ja päivityksen jälkeen ei ole tehty erillistä tutkimusta tai opinnäytteitä rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön osalta. Käytännössä tutkimatonta maaperää ovat siis kaikki vuoden 2009 jälkeen saadut kokemukset lainsäädännön toimivuudesta. Lisäksi ajanjaksolle sijoittuu esitutkinta- ja pakkokeinolakien uudistukset vuonna 2014. Vuonna 2018 voimaantulleesta laista rajavartiolaitoksen rikostorjunnasta ei ole tutkielman tekohetkellä vielä kovin pitkää kokemusta. Kuitenkin suurin osa lakiin sisällytetyistä säännöksistä on ollut voimassa jo ennen lainsäädäntöuudistusta, muihin säädöksiin sijoitettuna.

⁶ Tiittanen 2014 ja 2015

⁷ Kauppinen 2019

1.2 Määritelmiä

Tämän työn aiheena on: kokemukset rvl rikostorjuntalain toimivuudesta. Laki rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa (108/2018) määrittelee rikostorjunnan seuraavasti:

”Tässä laissa tarkoitetaan:

- 1) *rikostorjunnalla* rikoksen estämistä, paljastamista ja selvittämistä;
- 2) *rikoksen estämisellä* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyneen rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa;
- 3) *rikoksen paljastamisella* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko rikoksen esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty.”⁸

⁸ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2§

2. METODOLOGIA

Tässä luvussa kuvataan tämän tutkielman metodologinen perusta. Raportointi etenee samalla kaavalla, kuin metodologisten ratkaisujen valinta tapahtui todellisuudessa tutkimusprosessin aikana. Erona raportoinnin ja prosessin välillä on se, että todellisuudessa metodologinen tarkastelu jatkui läpi kaikkien työvaiheiden. Tutkimussuunnitelmassa esitetyt alkuperäiset valinnat osoittautuivat onnistuneiksi, koska niiden avulla päästiin alkuperäisen tarkoituksen mukaiseen lopputulokseen. Kuitenkin on huomattava, että tässä luvussa kuvatut metodologiset valinnat saivat lopullisen muotonsa vasta tutkimusprosessin aikana.

2.1 Tutkimustehtävä ja tutkimuskysymykset

Tässä yhteydessä tutkimustehtävällä tarkoitetaan tutkielman alkuperäistä tehtävänantoa. Alkuperäinen tehtävänanto oli muotoiltu tutkielman aihepiiriä kuvaavaksi otsikoksi: ”kokemukset RVL rikostorjuntalain toimivuudesta”. Tutkielman toteutus aloitettiin tutkimustehtävän erittelyllä. Erittelyn tarkoitus oli muodostaa tutkijalle kuva siitä, mitä työn tilaaja, tässä tapauksessa Rajavartiolaitos odottaa tutkielmalta.

Alkuperäisen tutkimustehtävän, eli otsikon: ”kokemukset RVL rikostorjuntalain toimivuudesta” erittelyssä määriteltiin kolme vaatimusta tutkielmalle. Nämä vaatimukset olivat ensinnäkin, että tutkielman kohteena tulee olla rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki. Toiseksi tutkielman tulee selvittää ko. lakiin liittyviä kokemuksia. Kolmas vaatimus, toimivuus tulkittiin niin, että tutkielman tulee vastata myös kysymykseen, siitä mikä lainsäädännössä toimii ja mikä ei. Tehtävän erittelyn jälkeen tehtiin valinnat siitä, miten tutkimustehtävä toteutetaan. Nämä valinnat muotoiltiin lopuksi tutkimuskysymyksiksi.

Ensimmäinen tutkimustehtävän osa: rikostorjuntalaki muodostaa tarpeen lainsäädännön sisällön selvittämisestä. Sisällön selvittäminen on edellytys seuraavan tutkimustehtävän, eli kokemusten selvittämiselle. Kysymykseksi muotoiltuna ensimmäinen tutkimustehtävän osa on:

1. Mikä on lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa keskeisin sisältö?

Kokemuksiin liittyvä tutkimustehtävän osa vaatii lisämäärittelyä. Tutkimustehtävä ei sisällä ohjausta siitä, kenen kokemuksia tutkielmassa tulisi selvittää. Tutkimus suunnataan käsittelemään käytännön rikostorjuntatyötä pääasiallisena tehtävänäan tekevien rajavartiomiesten kokemuksia. Toimivuuden määritelmä otetaan huomioon tutkimuskysymyksen muotoilussa ja sitä tarkennetaan alatutkimuskysymyksissä. Edellä mainitut seikat huomioiden toinen tutkimuskysymys ja sen alakysymykset muotoillaan seuraavasti:

2. Miten rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävissä työskentelevä henkilöstö kokee rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden?
 - a. Mitkä asiat koetaan hyvin toimiviksi?
 - b. Mitkä asiat koetaan huonosti toimiviksi?

Kaksi ensimmäistä tutkimuskysymystä täyttävät annetun tutkimustehtävän. Tutkimustehtävää haluttiin kuitenkin laajentaa tutkimuksen käytettävyyden parantamiseksi. Rajavartiolaitoksen toimintaa ohjaavaa lainsäädäntöä on päivitetty suhteellisen usein. Täysin uuden lain osalta onkin oletettavaa, että lainsäädäntöön kohdistuu päivitystarpeita myös tulevaisuudessa. Tutkielma selvittää osaltaan edellä kuvattua tarvetta lainsäädännön kehittämiseksi. Tutkielmassa esiintulevista kehittämistarpeista osa on oletettavasti aikaisemmin tunnistettuja, mutta sellaisia, jotka ovat syystä tai toisesta jätetty nykyisen lain ulkopuolelle. Tutkielman tutkimustehtävää laajennetaan selvittämään mitä muutoksia rikostorjunnan henkilöstön kokemukset edellyttäisivät lainsäädännöltä? Alakysymykset muotoillaan käsittelemään edellä esitettyä lainsäädännön taustaa. Kolmas tutkimuskysymys muotoillaan alakysymyksineen seuraavasti:

3. Mitä muutoksia lainsäädäntöön tarvitaan rajavartiolaitoksen rikostorjunnan henkilöstön näkökulmasta?
 - a. Ovatko nämä asiat uusia havaintoja, vai onko niitä jo käsitelty lain valmistelun yhteydessä?
 - b. Miksi nykyiseen ratkaisuun on päädytty?

Tutkimustehtävän erittelyn ja tutkimuskysymyksien määrittely antaa perusteet tutkielman metodologisten valintojen tekemiselle. Tutkimuskysymysten laatimisen yhteydessä on jo muodostunut käsitys siitä, millaisilla keinoilla tutkimuskysymyksiin haetaan vastauksia. Näitä keinoja ja niihin liittyvää teoriaa käsitellään seuraavassa alaluvussa.

2.2 Tutkimus metodi

Tämä työ tukeutuu oikeustieteen metodeihin ja tieteenfilosofiaan. Lisäksi oikeustieteellisiä menetelmiä täydennetään käyttämällä laadullisia menetelmiä haastatteluaineiston analysointiin. Työ noudattelee Aristoteellista, eli ymmärtävää tutkimusperinnettä.⁹ Tutkimuksen ontologia on sosiaalinen ja epistemologia relativistinen. Edellä mainitut liittyvät konstruktivismin ja oikeuspositivismin tieteenfilosofiseen paradigmaan.¹⁰ Oikeuspositivismin ydinajatus liittyy oikeuden voimassaolon oikeutukseen. Oikeuspositivismi käsittää oikeuden ihmisen säätämänä ja voimassaolon perustuvan lailliseen säätämisyjärjestykseen. Toisin sanoen oikeuspositivismi erottaa oikeuden voimassaolon ja oikeutuksen toisistaan.¹¹

Tutkielman keskeinen sisältö liittyy lainsäädännön sisällön selvittämiseen. Oikeusnormien sisällön selvittämiseen käytettävä yleisin menetelmä on oikeusdogmatiikka, eli lainoppi. Lainoppi selvittää voimassa olevan oikeuden sisältöä.¹² Lainopin voidaan sanoa sisältävän systematisoinnin ja tulkinnan ulottuvuudet. Systematisoinnilla tarkoitetaan oikeusnormien järjestämistä ja tulkinnalla niiden sisällön ja merkityksen analysointia.¹³ Systematisoinnilla ja tulkinnalla muodostettu kuvaus lainsäädännön sisällöstä on tutkijan kannanotto siitä, mikä on voimassa olevan oikeuden sisältö.¹⁴ Systematisointia ja tulkintaa ei voida täysin erottaa toisistaan, vaan systematisointi vaatii aina jonkinlaista tulkintaa ja toisinpäin.¹⁵ Käytännössä oikeuden epistemologia tiivistyy oikeuden merkityssisällön löytämiseen ja perustelemiseen tekstitulkinnan keinoilla. Toisin sanoen tietoa oikeuden sisällöstä saadaan analysoimalla oikeuslähteitä ja tulkinnan pätevyys riippuu perustelun pätevyyydestä.¹⁶

⁹ Aristoteellinen, eli ymmärtävä tutkimusperinne etsii käsityksiä, merkityksiä ja havaintoja, ja kuvailee niitä.

Tuomi & Sarajärvi 2018, 30–32; Siren & Pekkarinen 2017, 5

¹⁰ Sirénin ja Pekkarisen mukaan oikeuspositivistinen paradigman ontologiset ja epistemologiset perusteet ovat käytännöllisesti katsoen samat kuin konstruktivistisessa paradigmassa. Sirén & Pekkarinen 2017, 12

¹¹ Andström 2017, 2.1.2; Siren & Pekkarinen 2017, 10

¹² Hirvonen 2011, 20

¹³ Husa & Pohjalainen 2014, 37; Hirvonen 2011, 21

¹⁴ Hirvonen 2011, 26

¹⁵ Hirvonen 2011, 25

¹⁶ Andström 2017, 3.1; Hirvonen 2011, 58

Ennen kuin tarkastelemme sitä, miten lainoppia käytettiin juuri tässä tutkielmassa, on avattava myös oikeuslähteen käsite. Oikeuslähteet pitävät sisällään informaatiota oikeuden sisällöstä. Tärkein oikeuslähde voimassa olevan oikeuden selvittämisessä on lakiteksti. Lakitekstin lisäksi muita oikeuslähteitä ovat esimerkiksi säädösten valmisteluaineistot ja oikeustapaukset. Oikeuslähteet voidaan jakaa niiden velvoittavuuden perusteella. Vahvasti velvoittava oikeuslähde on laki ja siihen verrattavat asetukset. Lainsäätäjän tarkoitus lakia säädettäessä ilmenee esimerkiksi lain valmisteluaineistosta ja se on heikosti velvoittava oikeuslähde. Heikosti velvoittavaa oikeuslähdettä luonnehditaan yleensä sen merkityksessä oikeuden käytössä. Esimerkiksi tuomioistuimien käsittelyssä heikosti velvoittavat lähteet tulee ottaa huomioon, mutta poikkeaminen niistä on mahdollista. Poikkeaminen tulee kuitenkin perustella. Sallituilla oikeuslähteillä tarkoitetaan muita, esimerkiksi oikeustieteellisiä lähteitä, joihin voidaan vedota oikeuden käytössä, mutta joiden sivuuttamista ei tarvitse perustella.¹⁷

Seuraavaksi tarkastellaan sitä, miten metodin teoreettiset perusteet huomioitiin tässä tutkielmassa lainopillisen tutkimusprosessin aikana. Oikeusnormien systematisointi toteutettiin siten, että liikkeelle lähdettiin aina tutkimuksen kohteena olevan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain säännöksestä. Systematisointi ulotettiin muuhun lainsäädäntöön ja lainsäädännön valmisteluaineistoon, niin pitkälle, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain säännöksen sisältö saatiin selvitettyä. Kaikki lain säännökset käytiin läpi vastaavalla tavalla.

Samaan aikaan systematisoinnin kanssa tapahtui lain sisällön tulkinta. Käytännössä tulkinnan tulos on nähtävissä lainsäädäntöä käsittelevien lukujen raportoinnissa. Tulkinta jakaantui käytännössä kahteen osa-alueeseen. Ensinnäkin lainsäädännön sisällön tulkinnalla muodostettiin raportissa esitetty kannanotto kunkin normin merkityksestä. Toisaalta tulkintaa tarvittiin systematisoinnin tueksi systematisoinnin laajuuden osalta. Osa viittausketjuista muodostui erittäin pitkiksi ja tutkijan oli tukeuduttava tulkintaan sen osalta, milloin säännöksen sisältö oli riittävä tavalla selvitetty.

Oikeuslähdeopin näkökulmasta systematisoinnissa edettiin tarpeen mukaan vahvasti velvoittavista oikeuslähteistä heikosti velvoittaviin ja muutamissa tapauksissa sallittuihin oikeuslähteisiin. Lain valmisteluaineistoihin tukeuduttiin tutkielmassa sellaisissa tilanteissa, kun lakitekstin perusteella ei saatu tehtyä riittävää tulkintaa sen oikeuden sisällöstä.

¹⁷ Husa, Mutanen & Pohjalainen 2008, 32–33

Käytettäessä oikeuslähteenä lainsäädännön valmisteluaineistoa, kuten Hallituksen esityksiä ja valiokuntamietintöjä tulkinnan merkitys korostuu. Ennen kuin aineistosta löydetty tieto voidaan systematisoida osaksi raportointia, täytyy sen merkitystä arvioida huomattavasti tarkemmin, kuin lakitekstistä saadun tiedon merkitystä. Näiden lähteiden osalta tulkinta sisälsikin aina tiedon merkityksen arvioinnin. Käytännössä arviointi aloitettiin vertaamalla valmisteluaineistoa voimassa olevaan lainsäädäntöön. Mikäli huomion kohteena ollut säännös oli muuttunut alkuperäisestä esityksestä, piti selvittää tilanteesta riippuen tarkasti se, mitkä perustelut koskevat voimassa olevaa, ja mitkä lainsäädännön ulkopuolelle jätettyä säännös esitystä.

Tutkielman alkuosa sijoittui selkeästi voimassa olevan oikeuden tarkasteluun. Luvussa 7 verrattiin lainsäädännön muutostarpeita voimassa olevaan oikeuteen. Haastatteluaineistosta esiin analysoidut lainsäädännön muutostarpeet puolestaan voidaan nähdä kannanottona siihen, miten oikeuden pitäisi olla. Tutkielmassa esitetyt kannanotot oikeuden sisältöön eivät ole tutkijan omia, vaan tutkielma raportoi siinä selvitettyjä rikostorjunnan henkilöstön kokemuksia ja arvioi niiden perusteella tarvittavien muutosten toteuttamisedellytyksiä. On myös huomattava, että tutkimustoiminnassa sitoutuminen voimassaolevaan oikeuteen ei ole samalla tavalla ehdotonta, kuin silloin, kun lainoppia harjoitetaan käytännössä. Esimerkiksi Hirvonen kuvaa teoksessaan sitä, että sitoutuminen voimassa olevaan oikeuteen ei koske esimerkiksi lain valmistelutyötä. Tutkimustoiminta puolestaan voidaan rinnastaa lainvalmistelutyöhön.¹⁸

2.3 Haastattelut ja haastatteluaineiston analyysimenetelmä

Tässä tutkielmassa lainopillista tutkimusta tuetaan laadullisen tutkimuksen menetelmillä. Laadullisten menetelmien opeilla toteutettavien haastattelujen ja haastatteluaineiston analyysin on tarkoitus vastata toiseen tutkimuskysymykseen, eli miten rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävissä työskentelevä henkilöstö kokee rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden? Lisäksi haastatteluaineiston analyysin tuloksena pitäisi syntyä vastaus myös kolmanteen tutkimuskysymykseen, eli mitä muutoksia lainsäädäntöön tarvitaan rajavartiolaitoksen rikostorjunnan näkökulmasta? Näiden tutkimuskysymysten merkitys liittyy myös tutkielman viimeisen vaiheen suuntaamiseen. Viimeisessä vaiheessa tutkielma palaa lainopillisen tutkimuksen metodien käyttöön haettaessa vastausta kolmannen tutkimuskysymyksen taustalla vaikuttaviin seikoihin.

¹⁸ Hirvonen 2011, 25 – 26

2.4 Haastatteluaineiston hankinta

Edellä kuvattujen vaatimusten johdosta tutkielman haastattelut pitää toteuttaa siten, että tutkija ei ohjaa haastattelutilannetta omien ennakkokäsitystensä mukaan. Haastatteluissa täytyy kuitenkin käsitellä tutkittavan aiheen kannalta merkityksellisiä asioita. Haastattelujen toteutukselle asetettuja vaatimuksia vastaa teema- eli puolistrukturoitu haastattelumenetelmä. Tässä haastattelumenetelmässä haastattelun vapausaste on avoimen ja täysin ennalta suunnitellun haastattelun puolivälissä. Menetelmä mahdollistaa lisäksi sellaisten aiheiden käsittelyn, joita tutkija ei ole osannut ottaa huomioon haastattelua suunnitellessaan.¹⁹

Jotta haastattelussa saadaan kerättyä aineistoa oikeista asioista, täytyy haastattelukysymysten olla ennalta suunniteltuja ja niiden tulee perustua johonkin. Teemahaastattelu mahdollistaa strukturoituun haastatteluun verrattuna sen, että kysymyksiä voidaan muuttaa keskustelun kulun perusteella. Haastattelu rakennetaan teemojen ympärille. Se mitä teemoja haastattelussa käsitellään, voidaan valita erilaisilla perusteilla. Haastatteluissa käsiteltävät teemat rakennetaan tutkimusaiheen, eli rajavartiolaitoksen rikostorjunnan viitekehykseen. Haastattelujen menestyksekkääseen toteuttamiseen tarvitaan riittävän selkeä kuva rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön ja normiston kokonaisuudesta. Työn ensimmäisessä vaiheessa onkin tarpeellista muodostaa selkeä systemaattinen kuva tutkimusaihetta ohjaavasta normistosta. Tämä toteutetaan edellä kuvatun lainopillisen tutkimuksen menetelmiä käyttäen.²⁰

Tutkielman laajuus huomioiden haastateltavien määrää on rajattava. Rajauksen suhteen on tehtävä valinta alueellisen kattavuuden ja sen välillä kuinka monta haastateltavaa hallintoyksiköistä otetaan. Periaatteessa voidaan ajatella, että yksiköiden päälliköillä ja varapäälliköillä tulisi olla kokonaiskuva alaistensa työstä. Sama koskee tutkinnanjohtajana toimivia Rajavartiomiehiä. Tämän tutkielman kannalta on olennaisempaa perusteltu haastateltavien valinta ja tutkimuksen toistettavuus, kuin suuri haastattelujen määrä. Haastateltavien valintaa ei pyritä perustelemaan saturaatiolla, eli aineiston kyllästymisellä. Tällöin haastateltavien määrä perusteltaisiin sillä, missä vaiheessa haastatteluissa esiin nousevat aiheet alkavat toistumaan. Tämän sijaan tutkielmassa keskitytään haastateltavien mielipiteiden ja huomioiden eroihin yhtenevyyksien rinnalla.²¹

¹⁹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88

²⁰ Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88

²¹ Tuomi & Sarajärvi 2018, 101–102

Haastateltavien valinta toteutettiin Rajavartiolaitoksen tutkimuslupaprosessia hyödyntäen. Tutkimuslupan anomisen yhteydessä vartiostoja pyydettiin nimeämään haastateltavaksi esimiesasemassa oleva rikostorjuntayksikön virkamies. Hallintoyksiköiden nimeämät virkamiehet toimivat rikostorjuntayksiköiden päällikkö- tai tutkinnanjohtaja tehtävissä.

2.5 Haastatteluaineiston analyysimenetelmä

Tämän alaluvun alussa kuvattiin haastattelu- ja analyysimenetelmälle asetettuja vaatimuksia tämän tutkielman osalta. Teemahaastattelu tarjoaa toimivan välineen henkilöstön kokemuksia sisältävän aineiston keräämiseen. Myös aineiston analyysimenetelmä tulee valita siten, että sillä on mahdollista saavuttaa tutkielman tavoitteet. Tämä sulkee pois teoriaohjaavat menetelmät, joissa tuloksen muoto on teoriaa testaava. Täysin aineistolähtöisen menetelmän käyttö lainopillisen tutkielman yhteydessä taas olisi haastavaa, lainsäädännön voimakkaan ohjaavan vaikutuksen vuoksi. Tällöin muodostuisikin merkittävä mahdollisuus sille, että analyysi ei toteutuisi kuitenkaan aineistolähtöisesti.

Edellä mainittujen analyysimuotojen välimaastoon sijoittuu teoriaohjaava sisällön analyysi. Teoriaohjaavassa sisällön analyysissä teoria, tässä tapauksessa lainopillinen systematisointi voi toimia apuna analyysin toteutuksessa, mutta sillä ei ole samanlaista velvoittavaa merkitystä, kuin teorialähtöisessä analyysissä. Tuomen ja Sarajärven mukaan teoriaohjaavassa analyysissä analyysiyksiköt valitaan aineistosta, mutta aikaisempi tieto ohjaa ja auttaa analyysiä. Lisäksi he luonnehtivat aikaisemman tiedon merkitystä ”uusia ajatusuria aukovaksi” eikä niinkään teoriaa testaavaksi.²²

Teoriaohjaava sisällön analyysin etenemistä luonnehditaan Tuomen ja Sarajärven teoksessa siten, että se etenee kuten aineistolähtöinen analyysikin. Heidän mukaansa ero aineistolähtöiseen analyysiin tulee esille siinä, miten aineisto liitetään teoreettisiin käsitteisiin. Sen sijaan, että teoriaa pyrittäisiin luomaan aineistosta, se tuodaan teorialähtöisessä analyysissä valmiina abstrahointi eli teoriakäsitteiden luontivaiheessa.²³

²² Tuomi & Sarajärvi 2018, 109

²³ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122, 133

Tämän tutkielman aineiston analyysi toteutetaan edellä kuvatut teoriaohjaavaan analyysiin liittyvät poikkeukset huomioon ottaen, aineistolähtöisen analyysin kaavaa noudattaen. Aineistolähtöisen sisällönanalyysin ensimmäinen vaihe on litteroidun aineiston tai datan retusointi eli pelkistäminen. Pelkistämistä seuraa klusterointi, eli ryhmittely. Ryhmittelyssä pelkistettyjen lauseiden kuvaamat alkuperäisilmaukset käydään läpi tarkasti ja samaa ilmiötä kuvaavat käsitteet yhdistellään ja ryhmitellään eri luokiksi. Ryhmittelystä syntyneistä luokista muodostetaan alaluokkia ja alaluokat nimetään luokan sisältöä kuvaavalla nimellä. Luokittelua jatketaan siten, että alaluokkia yhdistellään yläluokiksi ja yläluokkia pääluokiksi. Luokittelun tulisi Tuomen ja Sarajärven mukaan päätyä yhdistävään luokkaan, joka on yhteydessä tutkimustehtävään.²⁴

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä klusterointia eli ryhmittelyä seuraa abstrahointi. Abstrahoinnilla tarkoitetaan käsitteellistämistä. Se tapahtuu jatkamalla luokittelua siten, että kielellisistä käsitteistä siirrytään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin²⁵. Tämän tutkielman aineistoa analysoidaan teoriaohjaavasti. Näin ollen abstrahointivaiheessa analyysiin yhdistetään lainopillisen systematisoinnin tuloksena syntynyttä tietoa.

²⁴ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122 – 124

²⁵ Tuomi & Sarajärvi 2018, 122, 133

3. RIKOSTORJUNTA RAJAVARTIOLAITOKSEN TEHTÄVÄNÄ

Tässä luvussa käsitellään rikostorjuntaa Rajavartiolaitoksen tehtävänä lainsäädännön näkökulmasta. Luvussa käsitellään Rajavartiolaitoksen toimivallan muodostuminen ja analysoidaan rikostorjuntatehtävän sisältöä ja sen kuvaamiseen käytettävää termistöä. Luku rakentuu siten, että lainsäädännössä määritelty rikostorjunnan tehtävä eritellään ja sen osa-alueet käsitellään tämän luvun alaluvuissa.

Rajavartiolaitoksen tehtävistä käsketään Rajavartiolain (578/2005) 3 §:n 1-3 momentissa (749/2014). Ensimmäisessä momentissa säädetään päätehtävästä ja siihen liittyvästä viranomaistoiminnasta seuraavasti:

"Rajavartiolaitoksen tehtävänä on rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Rajavartiolaitos toimii rajaturvallisuuden ylläpitämiseksi yhteistyössä muiden viranomaisten sekä yhteisöjen ja asukkaiden kanssa. Rajavartiolaitos vastaa yhteistyöstä Euroopan raja- ja merivartiostaston kanssa ja huolehtii tehtäviinsä kuuluvasta kansainvälisestä yhteistyöstä"

Ensimmäisessä momentissa säädetty rajaturvallisuuden ylläpitäminen määritellään Rajavartiolain 2 §:n 1 momentin 6 kohdassa (478/2010) seuraavasti:

"rajaturvallisuuden ylläpitämisellä kotimaassa ja ulkomailla suoritettavia toimenpiteitä, joilla pyritään estämään valtakunnanrajan ja ulkorajan ylittamisestä annettujen säännösten rikkomisen ja rajat ylittävistä henkilöliikenteestä yleiselle järjestykselle ja turvallisuudelle aiheutuvat uhat, torjumaan rajat ylittävää rikollisuutta sekä varmistamaan rajanylityksen turvallisuus;"

Rajavartiolaitoksen päätehtäväksi on siis säädetty rajaturvallisuuden ylläpitäminen. Rajaturvallisuuden ylläpitäminen pitää sisällään valtakunnan rajan ja ulkorajan ylittamisestä annettujen säännösten valvonnan. Lisäksi rajaturvallisuuden määritelmä pitää sisällään rajat ylittävän rikollisuuden torjunnan.

Rajavartiolain 3 §:n 2 momentissa (749/2014) viitataan erikseen säädettyihin valvontatehtäviin ja toimenpiteisiin rikostorjuntaan liittyen. Tehtävien ja toimenpiteiden tavoitteiksi määritellään rikosten ennalta estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen. Edellä mainittuja käsitellään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa (108/2018). Lisäksi Rajavartiolain 3 §:n 3 momentissa (478/2010) säädetään Rajavartiolaitoksen tehtäviin kuuluvaksi:

”Rajavartiolaitos suorittaa poliisi- ja tullitehtäviä, etsintä-, pelastus- ja ensihoitotehtäviä sekä osallistuu sotilaalliseen maanpuolustukseen. Rajavartiolaitoksen tehtävistä meripelastustoimen alalla säädetään meripelastuslaissa.”

Rajavartiolaissa säädetty tehtävät rikostorjuntaan liittyen on määritelty varsin yleisesti. Varsinaisen rikostorjunnan määritelmä ja tarkemmat säädökset ja viittaukset muihin lakeihin löytyvät rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetusta laista.

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 3 § määrittelee Rajavartiolaitoksen tehtävät rikostorjunnassa yhtenevästi Rajavartiolain 3 §:n (749/2014) kanssa ja määrittelee lisäksi Rajavartiolaitoksen esitutkintalaissa tarkoitetuksi esitutkintaviranomaiseksi:

”Rajavartiolaitos suorittaa toimenpiteitä rikosten estämiseksi, paljastamiseksi, selvittämiseksi ja syyteharkintaan saattamiseksi itsenäisesti tai yhdessä muun viranomaisen kanssa noudattaen mitä tässä laissa tai muualla laissa säädetään. Rajavartiolaitos on esitutkintalaissa tarkoitettu esitutkintaviranomainen. Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa noudatettavista yleisistä periaatteista, erityisesti perusoikeuksien ja ihmisoikeuksien kunnioittamisesta, suhteellisuusperiaatteesta ja vähimmän haitan periaatteesta, säädetään rajavartiolain 2 luvussa.”

Esitutkintalain (805/2011, jäljempänä ETL) 2 luvun 1 §:n 2 momentti (113/2018) määrittelee, Rajavartiolaitoksen esitutkintaviranomaiseksi ja, että sen esitutkintatoimivallasta säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.

Sekä Rajavartiolaki, että rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki määrittelevät siis yhdeksi Rajavartiolaitoksen tehtäväksi rikosten estämisen, paljastamisen, selvittämisen ja syyteharkintaan saattamisen. Näiden termien merkitys on olennainen, koska esimerkiksi salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntely tukeutuu kyseiseen tehtävän määrittelyyn. Seuraavaksi käsitellään tarkemmin edellä mainitut rikostorjunnan tehtävän osa-alueet.

3.1 Rikosten estäminen, paljastaminen ja syyteharkintaan saattaminen

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 2 §:n 1 momentin 2 kohta määrittelee seuraavasti:

”2) *rikoksen estämisellä* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän rikokseen, taikka keskeyttää jo aloitetun rikoksen tekeminen tai rajoittaa siitä välittömästi aiheutuvaa vahinkoa tai vaaraa;”

Lain esitöistä ilmenee, että rikosten estäminen on haluttu määritellä yhtenevästi muiden viranomaisten toimintaa ohjaavien säädösten kanssa. Estämisestä on lainvalmisteluaineiston mukaan kysymys kun rikoksen tunnusmerkistön mukainen toiminta ei ole vielä täyttynyt. Myös tehdyn rikoksen toiminnan vaikutusten rajoittaminen luetaan lainvalmisteluaineistossa rikoksen estämiseen. Estettävät rikokset voivat olla sellaisia joiden valmistelu on itsessään säädetty rikokseksi tai sellaisia, joiden valmistelua ei ole kriminalisoitu, eli rikos tapahtuu vasta teon tunnusmerkistön täyttyessä.²⁶

Rikoksen estäminen tarkoittaa toimenpiteitä, joiden tavoitteena on estää rikos, sen yritys tai valmistelu. Edellä mainitut voidaan käsittää rikoksen toteuttamisen asteina. Toimivaltuus rikosten estämiseen on siis olemassa aina valmistelusta jo tehdyn rikoksen keskeyttämiseen ja vaikutusten rajoittamiseen saakka. Rikoksen toteutumisen asteet liittyvät rikoksen estämisen toiseen määritelmään eli vaatimukseen perustellusta oletuksesta rikokseen syyllistymisestä. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että pidemmälle toteuttamisasteelle edenneen rikoksen osalta perusteltu oletus muodostuu helpommin. Yksinkertaistaen, jos rikos havaitaan käytännössä, voidaan perustellusti olettaa se tehdyksi. Vastaavasti mitä aikaisempi rikoksen toteutumisaste on, sitä vähemmän materiaalia on mahdollista löytää perustellun olettamuksen tueksi.

Perusteltu oletamus on sidottu henkilön toiminnasta tehtyihin havaintoihin tai siitä muuten saatuihin tietoihin. Lainvalmisteluaineistossa edellä mainittuja sanamuotoja täsmennetään siten, että perustellun olettamuksen perustana olevat tiedot voivat olla suorien havaintojen lisäksi vihjetietoja tai muuta välillistä selvitystä. Vihjetietojen lähteen ei tarvitse olla tunnettu henkilö. Lisäksi lainvalmisteluaineistossa täsmennetään, että havaintoihin ja muuten saatuihin tietoihin kuuluu muun muassa rikostiedustelutiedot, tarkkailuhavainnot, muut vihjetiedot ja rikosanalyysillä tiedoista tehtävät johtopäätökset.²⁷

Tämän tutkielman kannalta tarkasteltuna rikosten estäminen muodostaa oman rikostorjunnan osa-alueensa. Käytännössä kysymys on pitkälti tiedonkäsittelystä ja analysoinnista kuvaukseen sopivien perusteiden löytämiseksi ja varsinaisten estämiseen tähtäävien toimien käynnistämiseksi. Alueelliset erot ja eri vartiostojen toisistaan poikkeavat toimintamallit vaikuttavat osaltaan siihen, miten lainsäädäntö toimii rikosten estämisen kannalta vartioston näkökulmasta. Haastatteluissa onkin ensin selvitettävä vartiostojen järjestelyt rikosten estämiseen liittyen ja tarkennettava jatkokysymykset niiden perusteella.

²⁶ HE 41/2017 vp, 20

²⁷ HE 41/2017 vp 20

Rikosten paljastaminen on määritelty rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 2§:n 1 momentin 3 kohdassa seuraavasti:

”3) *rikoksen paljastamisella* toimenpiteitä, joiden tavoitteena on selvittää, onko rikoksen esitutkinnan aloittamiselle esitutkintalain 3 luvun 3 §:n 1 momentissa tarkoitettua perustetta, kun henkilön toiminnasta tehtyjen havaintojen tai siitä muuten saatujen tietojen vuoksi voidaan olettaa, että rikos on tehty;”

Rikosten paljastaminen tulee kysymykseen silloin, kun voidaan olettaa, että rikos on tehty, mutta riittävää näyttöä esitutkinnan aloittamiseen ei vielä ole. Rikoksen paljastamisella tarkoitetaan lain esitöiden mukaan jo tehtyyn rikokseen välittömästi liittyviä seikkoja. Tällaisia seikkoja ovat esimerkiksi rikostunnusmerkistöön kuuluvat elementit sekä tekijä, tekoaika ja -paikka, joita tarvitaan esitutkinnan aloittamisen perustaksi²⁸. Rikoksen estämisestä ei ole enää kysymys silloin, jos rikos on tehty ja siitä aiheutuvaa haittaa ei voida rajoittaa. Lain esitöissä käsitellään erikseen salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä rikosten paljastamiseksi. Tätä Poliisille kuuluvaa toimivaltuutta ei ole säädetty Rajavartiolaitoksen käyttöön. Salaisten pakkokeinojen käyttöä käsitellään tarkemmin myöhempanä tämän työn luvussa 4.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 2 §:n 1 momentin 4 kohta määrittelee, että rikoksen selvittämisellä tarkoitetaan rikoksen esitutkintaa. Rajavartiolaitoksen suorittamasta esitutkinnasta säädetään 6 §:ssä. Rajavartioviranomaisella on 6 §:n mukaan oikeus sama oikeus kuin Poliisiviranomaisella suorittaa esitutkintalain mukaisia tutkintatoimia ja käyttää pakkokeinolain mukaisia pakkokeinoja, pois lukien erikseen laissa säädetyt rajoitukset.

ETL 3 luvun 1 ja 2 §:ssä säädetään esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta kirjata rikosilmoitus ja siirtää se tarvittaessa toimivaltaiselle viranomaiselle. Esitutkinnan toimittamisesta säädetään 3 §:ssä, että esitutkintaviranomaisen on toimitettava esitutkinta, jos saadun ilmoituksen perusteella tai muuten on syytä epäillä, että rikos on tehty. Lainvalmisteluaineistossa käytetään termiä esitutkintakynnys kuvaamaan päätöstä esitutkinnan aloittamisesta. Lainsäädäntöaineistossa esitutkintakynnyksestä mainitaan, että esitutkinnan aloittamiselle on voitava esittää asianmukaiset ja konkreettiset perusteet. Samalla lainvalmisteluaineisto painottaa, että esitutkintakynnyksen tulee olla matala ja, että varmuutta tai suurta todennäköisyyttä rikoksen tapahtumisesta ei tarvita.²⁹

²⁸ HE 41/2017 vp, 21

²⁹ HE 222/2010, 177

Päätös esitutkinnan aloittamisesta perustuu lainsäädäntöaineiston mukaan siihen, onko olemassa sellainen rangaistussäännös, joka voi tulla sovellettavaksi rikosilmoituksessa tarkoitettua tekoa arvioitaessa ja vastaako rikosilmoitus todellista tapahtumien kulkua. Lisäksi esitutkintakynnyksen ylittymiseen vaikuttaa se, jos rikoksen syyteoikeus on vanhentunut. Laissa on myös erityismenettelyjä eräiden rikosten esitutkintaan liittyen.³⁰

Esitutkinnan aloittamisesta ja päätöksen tueksi tarvittavien esitutkintaa edeltävien tutkintatoimenpiteiden teosta päättää tutkinnanjohtaja³¹. Tutkinnanjohtajalla tarkoitetaan tässä tapauksessa tutkinnanjohtajan pätevyyden omaavaa virkamiestä, koska tapaukselle ei ole välttämättä määrätty kaikissa tilanteissa tutkinnanjohtajaa³². ETL 3 luvun 4 §:ssä säädetään, että asianomistajarikoksen esitutkinta toimitetaan vain, jos asianomistaja vaatii rangaistusta rikokseen syyllistyneelle.

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 3 § määrittelee yhdeksi Rajavartiolaitoksen tehtäväksi rikostorjunnassa, rikosten syyteharkintaan saattamisen. Syyteharkintaa ei ole avattu suoraan kyseisessä laissa tai esitutkintalaissa.³³

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa (689/1997) 1 luku (670/2014) on otsikoitu: syyteoikeudesta ja syyteharkinnasta. Luvussa säädetään syytteen nostamisesta ja nostamatta jättämisen edellytyksistä erilaisissa tilanteissa. ETL 2 §:n 1 momentin 1 kohdassa säädetään esitutkinnassa syyteharkintaa ja rikoksen johdosta määrättävää seuraamusta varten tarvittavat seikat. Lisäksi saman pykälän 2 momentissa säädetään, että esitutkinta tulee suorittaa siten, että syyteharkinta ja asianosaisten etujen valvominen voidaan suorittaa asianmukaisesti.

³⁰ HE 222/2010, 177–178

³¹ Tutkinnanjohtajalle asetetut vaatimukset Rajavartiolaitoksessa käsitellään alaluvussa 3.3

³² Esitutkintalaki (805/2011) 3 luku 3 § 3 momentti, HE 222/2010, 180

³³ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2 § "määritelmät" ei sisällä syyteharkintaan saattamisen tai syyteharkinnan määritelmää, esitutkintalaki (805/2011) ei sisällä erillistä kohtaa, jossa määriteltäisiin laissa käytettyjä termejä, ks. muiden termien määrittely laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 2 §.

ETL 10 luvun 2 §:ssä käsitellään esitutkinna päätämistä. Esitutkinna päättämisestä säädetään, että esitutkinna valmistuttua asia on vietävä syyttäjälle syyteharkintaa, tai sakon ja rikesakon määräämisestä annetussa laissa, tarkoitetun määräyksen tai vaatimuksen antamista varten. Edellä mainittujen lainkohtien perusteella, syyteharkinta tarkoittaa siis, syyttäjän tekemää harkintaa rikosasian jatkokäsittelystä. Syyteharkinnassa syyttäjä tekee päätöksen asian viemisestä oikeuskäsittelyyn, eli syyttämisestä tai syyttämättä jättämisestä. Rajavartiolaitoksen tehtäväksi säädetty syyteharkintaan saattaminen tarkoittaa siis esitutkinna loppuun suorittamista ja esitutkintamateriaalin toimittamista syyttäjälle. Käytännössä tutkinnanjohtaja ja syyttäjä tekevät yhteistyötä jo esitutkinna aikana.

Rikosten estäminen, paljastaminen ja syyteharkintaan saattaminen on määritelty pääasiassa tutkielman kohteena olevan lain rikostorjunnasta ulkopuolella. Niiden merkitys rikostorjunnan toimivallan määrittelyssä on olennainen.

3.2 Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 § tarkoittaa Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan tehtävää määrittelemällä rikokset, joiden estäminen, paljastaminen ja selvittäminen on Rajavartiolaitoksen tehtävä. Seuraavaksi tarkastellaan edellä mainittuja Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia rikoksia ja avataan niihin sisältyvät viittaukset muuhun lainsäädäntöön.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n mukaan:

"Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:

1) rikoslain (39/1889) 17 luvun 7 ja 7 a §:ssä tarkoitettu valtionrajarikos;"

Rikoslain (39/1889, jäljempänä RL) 17 luvun 7 § (563/1998) määrittelee, että valtionrajarikos tarkoittaa tekoa, joka syntyy, kun joku ylittää Suomen rajan ilman siihen oikeuttavaa matkustusasiakirjaa tai siihen rinnastettavaa dokumenttia. Valtionrajarikokseen syyllistyy myös jos Suomen rajan ylittää muualta, kuin siihen tarkoitettulta paikalta tai vastoin lakiin perustuvaa muuta kieltoa kuin maahantulokielto. Valtionrajarikos on myös Rajavartiolain 51 §:n ja 52 §:n rajavyyhykkeestä ja rajavyyhykeluvasta annettujen määräysten rikkomisen.

Rajavartiolain 51 §:ssä määritellyt rajavyöhykettä koskevat kiellot käsittävät luvattomien rakennelmien teon rajavyöhykkeelle, liikkumisen auringonlaskun ja -nousun välisenä aikana vesialueilla rajaviivan läheisyydessä ja porojen ja kotieläinten laiduntamisen siellä, missä ei ole raja-aitaa. Saman lain 52 § määrittelee rajavyöhykkeellä luvanvaraiseksi säädettyt asiat.³⁴ RL 17 luvun 7 a §:ssä määritellään, lievä valtionarjariikos, josta tuomitaan sakkoon.

"2) rikoslain 17 luvun 8 ja 8 a §:ssä tarkoitettu laittoman maahantulon järjestäminen;"

RL 17 luvun 8 §:ssä ja 8 a §:ssä (563/1998) määritellään laittoman maahantulon järjestämisen tunnusmerkistö. Tiivistettynä laittoman maahantulon järjestämisestä tuomitaan se, joka tuo tai yrittää tuoda maahan henkilön, jolla ei ole maahantuloon oikeuttavia asiakirjoja. Määritelmä täyttyy myös, jos mainitut asiakirjat ovat väärennetyjä, tai väärin perustein hankittuja. Laittoman maahantulon järjestämisestä on myös, jos joku järjestää edellä mainitulle henkilölle kuljetuksen Suomeen tai luovuttaa edellä mainitun väärän asiakirjan järjestääkseen laittoman maahantulon. RL 8 a § (650/2004) määrittelee laittoman maahantulon järjestämisen törkeän muodon tunnusmerkistön.

"3) laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä rikoslain 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä tarkoitettu ihmiskauppa sekä laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä muu rikoslain 25 luvussa tarkoitettu vapauteen kohdistuva rikos;"

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 3 kohdassa säädetään Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi vapauteen kohdistuvia rikoksia silloin, kun ne liittyvät laittoman maahantulon järjestämiseen. RL 25 luvun 3 ja 3 a §:ssä (650/2014) tarkoitettu ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa on määritelty erikseen, mutta myös muut RL 25 luvun vapauteen kohdistuvat rikokset kuuluvat Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi, silloin kun ne liittyvät laittoman maahantulon järjestämiseen.

³⁴ Rajavartiolaki (578/2005) 52 §: Luvanvaraista rajavyöhykkeellä on 1) oleskelu; 2) rajavedessä päivällä liikkuminen ja rajakaistalla liikkuminen; 3) rakennusten rakentaminen 50 metriä lähemmäksi rajaviivaa; 4) ampumaseiden, ampumatarvikkeiden, räjähdysaineiden ja jousitoimisten aseiden hallussa pitäminen; 5) edellä 4 kohdassa tarkoitettujen esineiden ja aineiden käyttäminen; 6) maa- ja kiviainesten ottaminen ja mineraalien etsiminen 20 metriä lähempänä rajaviivaa.

Ihmiskaupan ja törkeän ihmiskaupan lisäksi RL 25 luvun (578/1995) vapauteen kohdistuvat rikokset ovat: vapaudenriisto, törkeä vapaudenriisto, laitton adoptiosuostumuksen hankkiminen (28/2012), laitton adoptionvälitys (28/2012), panttivangin ottaminen, panttivangin ottamisen valmistelu (435/2013), lapsen omavaltainen huostaanotto (1161/2005), lapsikaappaus (1161/2005), tuottamuksellinen vapaudenriisto, laitton uhkaus, vainoaminen (879/2013), pakottaminen. Edellä mainittujen rikosten tutkinta kuuluu Poliisille silloin, kun ne eivät liity laitton maahantulon järjestämiseen. Rajavartiolaitoksen toimivalta vapauteen kohdistuvien rikosten osalta on voimassa vain näiden liittyessä laittoman maahantulon järjestämiseen.

”4) Rajavartiolaitoksen tarkastettavaa asiakirjaa koskeva rikoslain 33 luvun 1–4 §:ssä tarkoitettu väärennysrikos;”

RL 33 luvun 1-4 §:ssä (769/1990) säädetään rangaistavaksi väärennetyn asiakirjan valmistaminen ja aitoon asiakirjaan tehdyn väärennöksen valmistaminen käytettäväksi tai käyttäminen harhauttavana todisteena. Väärennöksestä säädetään erikseen törkeä ja lievä tekemuoto. Jos edellä mainittu valmistaminen käytettäväksi todisteena tai käyttäminen harhauttavana todisteena ei toteudu, voidaan muiden edellytysten täytyessä tuomita väärennysaineiston hallussapidosta.

Lain rikostorjunnasta rajavartiolaitoksessa 4 §:n 4 kohdassa tarkoitetun rikoksen kuulumisen Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi on riippuvainen myös siitä, kuuluuko asiakirja Rajavartiolaitoksen tarkastettavaksi. Jotta asiakirja kuuluu Rajavartiolaitoksen tarkastettavaksi, täytyy siihen olla lakisääteinen peruste.

Esimerkiksi Rajavartiolaitoksen tarkastettavaksi säädetystä asiakirjasta otetaan matkustusasiakirja. Rajavartiolaki 28 §:n 1 momentin 3-4 kohdassa (478/2010) säädetään Rajavartiomiehen oikeudesta suorittaa Schengen rajasäännösten 8 artiklan 2 kohdassa tarkoitettu vähimmäistarkastus ja 3 kohdassa tarkoitetut perusteelliset tarkastukset kolmansien maiden kansalaisille. Schengenin rajasäännösten 8 artiklan 2 ja 3 kohdissa määritellyt tarkastettavat asiakirjat ovat: matkustusasiakirja (passi tai henkilöllisyystodistus) ja mahdollinen viisumi sekä siihen merkityt maahantulo- ja maastalähtöleimat sekä maahantuloedellytysten tukena esitetyt dokumentit.

Rajavartiolain 28 §:n 1 momentin 5 kohdassa (478/2010) säädetään rajavartiomiehen oikeudesta suorittaa unionin vapaata liikkuvuutta koskevan oikeuden piiriin kuuluville henkilöille tarkastus Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviin 2004/38/EY mukaisesti;

Edellisessä kappaleessa tarkoitetun unionin kansalaisen perheenjäsenen asiakirjojen tarkastamisen kannalta lainsäädäntö ei ole yksiselitteinen. Rajavartiolain 28 §:n 1 momentin 5 kohta määrittää että ko. henkilöiden tarkastukset suoritetaan direktiivin 2004/38/EY mukaisesti. Direktiivi määrittelee että ko. henkilöillä on oikeus maahantuloon, kun heillä on voimassaoleva matkustusasiakirja. Lisäksi heiltä saa tarvittaessa vaatia viisumin.³⁵ Direktiivi tai lainsäädäntö ei suoraan määrittele toimenpiteitä direktiivin 5 artiklan 4 kohdassa tarkoitettua tilannetta, kun vapaan liikkuvuuden piiriin kuuluvalla henkilöllä ei ole tarvittavia asiakirjoja, varten. Direktiivi velvoittaa kuitenkin antamaan tällaisessa tilanteessa mahdollisuuden osoittaa oleskelun oikeus muilla keinoilla.³⁶ Tällöin todisteluna esitettyjen asiakirjojen tarkastaminen tulee rajavartiolaitoksen tehtäväksi ja niihin liittyvien väärennösrikosten voidaan tulkita kuuluvan rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin.

Laajasti tulkittuna Rajavartiolaitokselle määrätty erinäiset valvontatehtävät pitävät sisällään suuren määrän erilaisten asiakirjojen tarkastamista. Esimerkiksi Rajavartiolain 20 §:n 1 kohdan (9/2919) säännös, jonka mukaan Rajavartiolaitos valvoo ajoneuvojen liikennekelpoisuutta ja tieliikennelain (267/1981) säännösten noudattamista rajanylityspaikalla, lisää Rajavartiolaitoksen tarkastettavien asiakirjojen määrää merkittävästi. Tämän ja muiden erillisten valvontatehtävien merkitys korostuu sen vuoksi, että rajavartiomiesten käytännön kyky asiakirjaväärennosten löytämiseen on hyvä. Kaikkien valvottavien säädösten listaaminen ei ole tämän tutkielman kannalta olennaista.

”5) rikoslain 17 luvun 7 b §:ssä tarkoitettu alueloukkaus ja muu Suomen alueellisen koskemattomuuden loukkaaminen;”

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 1 momentin 5 kohdan viittaus RL 17 luvun 7 b §:n on virheellinen. Alueloukkaus on rikoslain versiossa (1163/2018) sijoitettu 7 c §:n.

³⁵ EPNDir (EY) 2004/38 5 artikla 1–2 kohta

³⁶ EPNDir (EY) 2004/38 5 artikla 4 kohta

Alueloukkauks on rikos, jonka voi tehdä RL 17 luvun 7c §:n 1 momentin mukaan vain vieraan valtion sotilas taikka vieraan valtion valtionaluksen tai valtioniilma-aluksen päällikkö. Alueloukkauksen teonkuvauksia on kolme erilaista. Ensinnäkin alueloukkaukseen syyllistyy edellä määritelty henkilö, rikkoo aluevalvontalakia (755/2000) sen 44§:ssä tarkoitettulla tavalla. Aluevalvontalain 44 §:ssä säädetään rangaistavaksi sen 16 §:n tarkoittamalla suoja-alueella ja puolustusvoimien hallinnassa olevan alueen lähistöllä tapahtuvia merenkulun toimia, ilman sen 19 §:ssä määriteltyä lupaa. Lisäksi 44 §:ssä kielletään merenpohjan kartoittaminen ja maaperän tai sotilaskohteiden kartoittaminen ilma-aluksesta, ilman saman lain 19 §:ssä tarkoitettua lupaa. Rangaistavaksi on säädetty myös 19 §:ssä määritellyllä luvalla sallitun toiminnan keskeyttämisestä annetun käskyn noudattamatta jättäminen.

Toiseksi alueloukkauksesta on kysymys, jos edellä määritelty sotilas, tai ilma-aluksen päällikkö rikkoo aluevalvontalain 4–9 §:n säännöksiä Suomen alueelle tulosta ja maassa oleskelusta. Aluevalvontalain 4-9 §:ssä säädetään sotilaiden ja sotilasajoneuvojen sekä valtioniilma-alusten ja valtionalusten maahantulon ja maassaolon edellytyksistä. Kolmanneksi alueloukkaukseen syyllistyy edellä määritelty sotilas, tai ilma-aluksen päällikkö, joka rikkoo aluevalvontalain 10 §:n nojalla myönnetyssä luvassa annettuja lupamääräyksiä. Aluevalvontalain 10 §:ssä säädetään lupaviranomaisista ja lupien myöntämisestä sen 4-9 §:ssä tarkoitettuihin sotilaiden, sotilasajoneuvojen ja valtioniilma-alusten Suomen alueelle tuloon ja siellä oleskeluun liittyen.

Alueloukkauksesta tuomitaan RL 17 luvun 7c §:n 2 momentin (1163/2018) mukaan myös se, joka osana aluevalvontalain 2 §:n 5 a kohdassa (502/2017) määriteltyä tunnuksetonota sotilasryhmää rikkoo aluevalvontalain 10 a §:n (502/2017) mukaista kieltoa. 10 a §:ssä kielletään tunnuksettoman sotilaallisen ryhmän ja sen jäsenen maahantulo ja maassa oleskelu.

Alueloukkauksesta säädettyt rangaistukset ovat varsin lieviä ja ne vaihtelevat sakosta yhteen vuoteen vankeutta. Lisäksi Aluevalvontalain 7 c §:n 3 momentissa (1163/2018) säädetään mahdollisuudesta jättää syyte nostamatta ja rangaistus tuomitsematta, jos alueloukkauks on saat tu keskeytetyksi tai jos siihen syyllistynyt on kyseisen teon vuoksi käännytetty tai karkotettu maasta.

”6) rikoslain 48 a luvun 1 §:ssä tarkoitettu metsästysrikos, 1 a §:ssä tarkoitettu törkeä metsästysrikos, 4 §:ssä tarkoitettu laittoman saaliin kätkeminen ja 4 a §:ssä tarkoitettu törkeä laittoman saaliin kätkeminen;”

RL 48 a luvun 1 §:n 1 momentin 1 kohdassa (515/2002) määritellään että metsästysrikoksesta on tuomittava se, joka metsästää metsästyslain (615/1993) 33 §:ssä (583/2002) kiellettyä pyyntivälinettä tai menetelmää käyttäen tai vastoin metsästyslain 32 §:ssä (583/2015) säädettyjä moottorikäyttöisen ajoneuvon käytön rajoituksia. RL 48 a luvun 1 §:n 1 momentin 2 kohdassa (515/2002) määritellään metsästysrikokseksi myös metsästäminen vastoin metsästyslaissa tai sen nojalla annettua riistaeläimen rauhoitusta, metsästyskieltoa, -rajoitusta tai ilman erikseen säädettyä lupaa. Metsästysrikoksesta on tuomittava Rikoslain 48 a luvun 1 §:n 1 momentin 3 kohdan (515/2002) mukaan myös se, joka aiheuttaa metsästäessään vaaraa tai vahinkoa ihmiselle tai toisen omaisuudelle taikka rikkoo yleisen turvallisuuden vuoksi annettua metsästystä koskevaa kieltoa tai rajoitusta. RL 48 a luvun 1 a §:ssä (221/2010) säädetään metsästysrikoksen törkeästä tekotavasta.

”7) Rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn säännöksen noudattamatta jättäminen;”

7. kohdan muotoilu on hyvin yleisluontoinen. Lisäksi sen merkitys on päällekkäinen muiden Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia rikoksia käsittelevien lainkohtien kanssa. Tässä tapauksessa kohdalla tarkoitetaan lähtökohtaisesti muita, kuin 4 §:ssä listattuja rikoksia. Tämä tulkinta on luettavissa lain valmisteluaineistosta. Alkuperäisessä HE 41/2017 on esitetty kohdan poistamista, sen perusteella, että rikoksista pitäisi säätää lain tasoisella normilla.³⁷ Hallintovaliokunta on käsitellyt ko. lainkohtaa lainvalmistelun aikana mietinnössään 28/2017 ja sisällyttänyt sen esitykseensä. Hallintovaliokunnan perusteluista käy ilmi, että lainkohdalla viitataan muualla lainsäädännössä oleviin säädöksiin.³⁸

”8) merilain (674/1994) 20 luvussa ja vesiliikennelaissa (782/2019) rangaistavaksi säädetyt teot sekä vesiliikenteessä tapahtunut rikoslain 23 luvun 1 §:ssä tarkoitettu liikenneturvallisuuden vaarantaminen, 2 §:ssä tarkoitettu törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, 5 §:ssä tarkoitettu vesiliikennejuopumus, 8 §:ssä tarkoitettu kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle, 10 §:ssä tarkoitettu kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ja 11 a §:ssä tarkoitettu liikenteen häirintä.”

³⁷ HE 41/2017 vp, 22

³⁸ HaVM 28/2017 vp - HE 41/2017 vp. Hallintovaliokunta piti lainkohdan sisällyttämistä lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa perusteltuna saamiensa lausuntojen perusteella. Valiokunta viittaa siihen, että Rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädettyjä lainkohtia on muissa laeissa kymmeniä, mutta ilmaisee tyytymättömyytensä lainvalmisteluun ko. kohdan osalta.

L:lla 790/2019 muutettu 8 kohta tulee voimaan 1.6.2020. Aiempi sanamuoto kuuluu:

”8) merilain (674/1994) 20 luvussa ja vesiliikennelaissa (463/1996) rangaistavaksi säädetty teot sekä vesiliikenteessä tapahtunut rikoslain 23 luvun 1 §:ssä tarkoitettu liikenneturvallisuuden vaarantaminen, 2 §:ssä tarkoitettu törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen, 5 §:ssä tarkoitettu vesiliikennejuopumus, 8 §:ssä tarkoitettu kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle, 10 §:ssä tarkoitettu kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta ja 11 a §:ssä tarkoitettu liikenteen häirintä;”

Tämän tutkielman yhteydessä tarkastellaan vanhempaa lainkohtaa, joka on voimassa tutkielman tekohetkellä. Merilain (674/1994) 20 luku sisältää rangaistussäädökset kauppamerenkulkuun liittyen. Sellaiseen alukseen, jota ei käytetä kauppamerenkulkuun, sovelletaan säädöksiä soveltuvin osin. 20 Luvussa rangaistavaksi säädetty ja siten Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin kuuluvat teot ovat: 1 §:n merikelpoisuudesta huolehtimisen laiminlyönti, 2 §:n hyvän merimiestaidon laiminlyönti, 3 §:n aluksen asiakirjoja koskevien velvoitteiden laiminlyönti, 4 §:n epärehellisyys päiväkirjan pidossa, 5 §:n meriselitysrikkomukset, 6 §:n laiminlyönnit yhteentörmäyksessä, 7 §:n luottamusaseman väärinkäyttö merenkulussa, 8 §:n aluksen hylkääminen, 9 a §:n merilaissa säädetyn vakuuttamisvelvollisuuden laiminlyönti, 9 b §:n vakuutustodistuksen mukana pitovelvollisuuden laiminlyönti.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §: 1 momentin 8 kohta (643/2019) on muutettu lailla 790/2019 ja muutos tulee voimaan 1.6.2020. Kuten edellä mainittu tämän työn kannalta olennainen on tutkielman kirjoittamishetkellä voimassaoleva kohta, joka viittaa vesiliikennelaissa (463/1996) rangaistavaksi säädettyihin tekoihin.³⁹

Vesiliikennelaki (463/1996) soveltamisala käsittää vesikulkuneuvot, niiden käyttämisen ja kanavapalveluiden järjestämisen Suomen vesialueella ja Saimaan kanavan vuokra-alueella. Lakia sovelletaan kauppamerenkulun aluksiin, huviveneisiin ja vesiskoottereihin siltä osin kuin niistä ei säädetä erillislaeissa. Vesiliikennelain säännösten noudattamisen laiminlyönnin rangaistus määritellään lain loppupuolessa 24 §:ssä. Lain säädökset käsittelevät vesillä liikkujaa, vesikulkuneuvoja ja vesillä liikkumista. Lisäksi laissa säädetään vesillä tapahtuvien kilpailuiden ja harjoitusten järjestämisestä ja kanavaliikenteen palveluiden järjestämisestä.

³⁹ Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (643/2019) 4§ 1 momentti 8 kohta

RL 23 luvun (545/1999) 1 §:ssä määritetty liikenneturvallisuuden vaarantaminen ja 2 §:ssä säädetty törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen kuuluvat rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin niiden tapahtuessa vesiliikenteessä. Pykälä rakentuu siten, että 1 momentissa määritetään liikenneturvallisuuden vaarantamisesta tuomittavaksi se, joka tahallaan tai huolimattomuudesta rikkoo tieliikennelakia tai ajoneuvolakia taikka niiden nojalla annettuja säännöksiä tai määräyksiä tavalla, joka on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle. Toisessa Momentissa säädetään liikenneturvallisuuden vaarantamisesta vesiliikenteessä. Rangaistavuus perustuu useiden ehtojen täyttymiseen. Ensimmäinen ehto on viittaus 1 momentissa tarkoitettuun tapaan, eli "tahallaan tai huolimattomuudessa" ja "tavalla joka on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle". Toinen ehto on, että tuomittava henkilö on vastuussa aluksen tai vesikulkuneuvon ohjailusta tai turvallisuuteen vaikuttavassa tehtävässä ja kolmas ehto, että hän rikkoo vesiliikennelakia.

RL 23 luvun 2 §:n 2 momentissa (545/1999) säädetään törkeästä liikenteen vaarantamisesta vesiliikenteessä. Toisen momentin 1 kohdassa säädetään teot, jotka tuomitaan törkeänä liikenneturvallisuuden vaarantamisena, jos kyseessä oleva rikos on omiaan aiheuttamaan vakavaa vaaraa toisen hengelle tai terveydelle. RL 23 luvun 5§:ssä (545/1999) säädetään vesiliikennejuopumuksesta ja sen rangaistavuudesta. 8§:ssä säädetään ajoneuvon luovuttamisesta juopuneelle. 10 §:ssä Kulkuneuvon kuljettamisesta oikeudetta ja 11 a §:ssä liikenteen häirinnästä. Edellä mainitut kuuluvat Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin silloin kun ne tapahtuvat vesiliikenteessä.

”9) rajavartioviranomaiseen tai Rajavartiolaitoksen ylläpidettäviin rajamerkkeihin ja rajalaitteisiin kohdistuva rikos;”

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 9 kohdassa on säädetty Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin kuuluviksi rikokset, jotka kohdistuvat rajavartioviranomaiseen, rajamerkkeihin tai rajalaitteisiin. Säännös itsessään ei tarkenna mistä rikoksista on kysymys. Onkin siis tulkittava, että mikä tahansa rikos tulee Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi sen kohdistuessa edellä mainittuihin. Lain valmistelun yhteydessä hallintovaliokunta on käsitellyt lainkohtaa lyhyesti mietinnössään. Mietinnössä on kiinnitetty huomiota säädöksen epätasällisyyteen ja selvitetty muotoilun perusteita. Kyseisestä lainkohdasta todetaan, että sen tarkoittamia rikoksia ei ole lainsäädännön valmistelun yhteydessä nähty tarpeelliseksi luetella, koska rajavartioviranomaisiin voi kohdistua useita erilaisia rikoksia. Lisäksi mietinnössä todetaan, että suurin osa kyseisessä kohdassa tarkoitetuista rikoksista on Rajavartiolaitoksen omaisuuteen kohdistuvia tekoja, kuten vahingonteko tai varkaus.⁴⁰ On siis tulkittava, että rajavartioviranomaisella tarkoitetaan tässä yhteydessä niin Rajavartiolaitoksen henkilöstöä, kuin sen omistuksessa olevaa omaisuuttakin.

”10) rajavartiolain 72 §:ssä tarkoitettu rajavyöhykerikkomus;”

Rajavartiolain 72 §:ssä (147/2014) säädetään rangaistavaksi rajavyöhykerikkomuksena seuraavat asiat:

- 1) Rajavartiolain 53 §:n 2 momentissa tarkoitetun 52 §:n 1 momentin mukaan rajavyöhykkeellä luvanvaraisesta toiminnasta annetun ehdon noudattamatta jättäminen.
- 2) Rajavartiolain 56 §:n 2 momentissa säädetyn velvollisuuden rajavyöhykeluvan mukana pitämisestä ja esittämisestä valvovalle viranomaiselle noudattamatta jättäminen tai edellä mainitussa tilanteessa annetun määräyksen esittää lupa 7 vuorokauden kuluessa Rajavartiolaitoksen toimipisteessä (näyttömääräys)⁴¹ noudattamatta jättäminen.

⁴⁰ Hallintovaliokunnan mietintö HaVM 28/2018 vp, 7

⁴¹ Näyttömääräyksellä tarkoitetaan velvollisuutta pitää rajavyöhykelupa mukana. Se on vaadittaessa esitettävä rajavartiomiehelle, poliisimiehelle tai tullimiehelle. Jos luvan haltija ei voi esittää todistusta voimassa olevasta luvasta, hänet voidaan velvoittaa esittämään todistus valvontaa suorittavalle viranomaiselle seitsemän päivän kuluessa määräyksen antamisesta lukien.

3) Jättää noudattamatta rajavartiolain 57 §:ssä säädettyä velvollisuutta ilmoittaa Rajavartiolaitokselle samassa pykälässä ilmoitettavaksi säädettyistä asioista (rajavyöhykeilmoitus). Rajavyöhykeilmoitus on tehtävä ampuma-aseiden ja räjähteiden käytöstä ja metsätöistä 500 metriä lähempänä rajaviivaa sekä uitosta, kalastamisesta ja ajoneuvolla liikkumisesta rajavedessä.

”11) rajatarkastuksen yhteydessä rikoslain 32 luvun 1–5 §:ssä tarkoitettu kätkemisrikos ja -rikkomus;”

RL 32 luvun 1 §:ssä (61/2003) määritellään kätkemisrikokseksi se, että: kätkee, hankkii, ottaa huostaansa tai välittää toiselta varkaus-, kavallus-, ryöstö-, kiristys-, petos-, kiskonta- tai maksuvälinepetosrikoksella saatua omaisuutta taikka muulla tavoin ryhtyy sellaiseen omaisuuteen, jollei teko ole rangaistava rahanpesuna. 2-5 §:ssä säädetään kätkemisrikoksen törkeästä tekotavasta, ammattimaisesta kätkemisrikoksesta, tuottamuksellisesta kätkemisrikoksesta ja kätkemisrikkomuksesta.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 1 momentin 11 kohdan mukaan kätkemisrikos, törkeä kätkemisrikos, ammattimainen kätkemisrikos, tuottamuksellinen kätkemisrikos ja kätkemisrikkomus kuuluvat Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin, kun ne havaitaan rajatarkastuksen yhteydessä. Huomioitavaa kätkemisrikosten osalta on se, että niiden yhteydessä täyttyy todennäköisesti myös rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (623/2015) 1 luvun 2 §:ssä tarkoitettu tullirikoksen määritelmä. Tullirikosten torjunta on säädetty Tullin tehtäväksi. Onkin mahdollista, että käytännössä muodostuu tilanne, jossa kahdella kiinteästi samalla alueella toimivalla viranomaisella on toimivalta saman teon tutkintaan eri lainsäädäntöjen perusteella. Työn laajuus ei mahdollista ongelman syvempää lainopillista tarkastelua, vaan ilmiön vaikutusta käytännössä selvitetään sisällyttämällä se haastatteluissa käsiteltäviin asioihin.

”12) rajavartiolaitoksen hallinnosta annetun lain 30 tai 31 §:ssä tarkoitetun sotilaskurinpitomenettelyn alaisen henkilön epäilty syyllistyminen sotilasoikeudenkäyntilain (326/1983) 2 §:ssä tarkoitettuun sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävään rikokseen, jollei puolustusvoimien tai poliisin esitutkintaa koskevista toimivaltuuksista muuta johdu;”

Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta (577/2005) määrittelee sotilaskurinpitomenettelyn alaiseksi 30 §:ssä tarkoitetun varusmiehen tai naisten vapaaehtoisessa palveluksessa olevan henkilön ja 31 §:ssä Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palvelevan henkilön.

Sotilasoikeudenkäyntilaki (326/1983) 2 §:n 1 momentissa säädetään, että sotilasoikeudenkäyntiasioita ovat sotilasrikoksia koskevat asiat. Sotilasrikokset on määritelty RL 45 luvussa. 45 luvun 1-19 §:ssä (559/2000) käsitellään sotilasrikokset joiden kohdalla lainsäädäntöä noudatetaan jatkuvasti. 20-26 §:ssä (559/2000) käsitellään sota-ajan rikoksia, jotka on rajattu tämän tutkielman ulkopuolelle. 1-19 §:ssä säädettyt sotilasrikokset ovat: palvelusrikokset, vartiorikokset, poissaolorikokset, karkaaminen, kuuliaisuusrikokset, esimiesrikokset, sotilaan sopimaton käyttäytyminen ja luvaton poliittinen toiminta.

Lisäksi Sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:n 2 momentissa (375/1990) säädetään sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävistä muista teoista kuin sotilasrikoksista silloin, kun ne tapahtuvat sotilaan tekemänä ja kohdistuvat puolustusvoimiin tai toiseen sotilaaseen. 2 §:n 3 momentin (375/1990) mukaan, mitä säädetään puolustusvoimista, koskee soveltuvin osin myös rajavartiolaitosta.

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltäviä rikoksia ovat RL 21 luvussa (578/1995) säädetty: tapo, murha, surma, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely (654/2001), törkeän henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu (453/2013), lievä pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus, vammantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen ja heitteillepano, 25 luvun 7 §: laiton uhkaus, 8 §:n pakottaminen, 28 luvun (769/1990) varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä, 31 luvun (769/1990) ryöstöstä ja kiristyksestä, 32 luvun (61/2003) kätkemis- ja rahanpesurikoksista, 33 luvun (769/1990) väärennysrikoksista, 35 luvussa (769/1990) vahingonteosta, 36 luvun (769/1990) 1-3 §:ssä petoksesta, törkeästä petoksesta ja lievästä petoksesta, 37 luvun (769/1990) 8-10 §:n maksuvälinepetoksesta, törkeästä maksuvälinepetoksesta, lievästä maksuvälinepetoksesta, 38 luvun tieto- ja viestintärikoksista pois lukien 8b §:n suojauksen purkujärjestelmärikos ja 9 §:n tietosuojarikos, 40 luvun (604/2002) 1-3 §:n lahjuksen ottaminen, törkeä lahjuksen ottaminen, lahjusrikkomus ja 5 §:n virkasalaisuuden rikkominen ja tuottamuksellinen virkasalaisuuden rikkominen. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsitellään myös asevelvollisuuslain (1438/2007) 118 §:ssä tarkoitettu asevelvollisuudesta kieltäytyminen.

Sotilaskurinpitomenettelyn käyttö Rajavartiolaitoksessa liittyy sen sotilaallisen maanpuolustuksen tehtäviin ja sotilaalliseen järjestäytymiseen. Sotilaskurinpitomenettely koskee Rajavartiolaitoksessa palvelevien varusmiesten lisäksi sen sotilasviroissa palvelevaa henkilökuntaa, eli käytännössä kaikkia rajavartiomiehiä. RL 45 luvun 1-19 §:ssä luetellut rikokset ovat tietynlainen lainsäädännön erikoisuus. Niihin voi syyllistyä vain sotilasvirassa palveleva, varusmiespalvelusta tai naisten vapaaehtoista palvelusta suorittava henkilö. Edellä mainittujen tekojen tunnusmerkistö liittyy sotilaalliseen toimintaan ja poikkeaa siten muun yhteiskunnan normistosta. Rajavartiolaitoksen sotilasvirassa palveleva voi kuitenkin syyllistyä ja tulla kurinpitomenettelyn alaiseksi muidenkin, kuin varsinaisten sotilaallisen maanpuolustuksen tehtävien suorittamisen aikana. Tällöin sotilaskurinpitomenettelyn myötä sovellettaviksi tulevat myös sotilaskurinpitomenettelyn mukaisen rangaistuksen, joista rauhan aikana ammattisotilaaseen sovelletaan muistutusta, varoitusta ja kurinpitosaakkoa⁴². Sotilaskurinpitomenettelyn vaikutusta Rajavartiolaitoksen rikostorjuntahenkilöstön työhön selvitetään tarkemmin tutkielman haastattelusuudessa ja sen yksityiskohtiin paneudutaan niiltä osin, kuin haastatteluista saadut tulokset antavat aihetta.

”13) Rajavartiolaitoksessa palvelevan henkilön epäilty syyllistyminen rikoslain 40 luvussa tarkoitettuun virkarikokseen, jollei puolustusvoimien tai poliisin esitutkintaa koskevista toimivaltuuksista muuta johdu.”

RL 40 luvussa 1-10 §:ssä käsiteltävät virkarikokset ovat: lahjuksen ottaminen, virkasalaisuuden rikkominen, virka-aseman väärinkäyttäminen, virkavelvollisuuden rikkominen eri tekemuotoineen. 4 ja 4 a §:ssä (637/2011) ja 8 a, sekä 8 b §:ssä (368/2019) säädetty virkarikokset koskevat kansanedustajaa. Lisäksi 13 §:ssä säädetään, että sotilasrangaistussäännösten alaisten virkamiesten osalta virkarikoksia ovat myös ne rikokset, joista säädetään rangaistus rikoslain 45 luvussa, eli sotilasrikokset. Virkarikosten määritelmät on kirjoitettu RL 40 luvun 11 §:n (604/2002) virkamiehen määritelmään sitoen⁴³. Virkarikokset voidaan jakaa sellaisiin virkarikoksiin, joiden tekeminen liittyy jonkin edun tavoitteluun virkamiehelle itselleen tai hänen toimestaan jollekin muulle henkilölle tai oikeushenkilölle, virkasalaisuuden rikkomiseen ja virkatehtävien tehtävien epäasiallisesta hoitamisesta muodostuviin rikoksiin.

⁴²Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa (255/2014) 2 luku 9 §.

⁴³ RL 40 luku 11 § (604/2002): ”virkamiehellä henkilöä, joka on virka- tai siihen rinnastettavassa palvelussuhteessa valtioon, kuntaan taikka kuntayhtymään tai muuhun kuntien julkisoikeudelliseen yhteistoimintaelimeen, eduskuntaan, valtion liikelaitokseen taikka evankelisluterilaiseen kirkkoon tai ortodoksiseen kirkkokuntaan tai sen seurakuntaan tai seurakuntien yhteistoimintaelimeen, Ahvenanmaan maakuntaan, Suomen Pankkiin, Kansaneläkelaitokseen, Työterveyslaitokseen, kunnalliseen eläkelaitokseen, Kuntien takauskeskukseen tai kunnalliseen työmarkkinalaitokseen;”

3.3 Rajavartiolaitoksen tehtäviin liittyvät tarkentavat lainkohdat

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 5 §:ssä säädetään, että Rajavartiolaitos voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä tutkia muitakin, kuin edellisessä osassa listattuja Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädettyjä rikoksia. Tällaisen rikoksen tulee kuitenkin liittyä Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaan ja siihen liittyvä oikeuskäsittely tulee voida toteuttaa yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkiman tapauksen kanssa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 7 §:ssä säädetään ilmoitusvelvollisuudesta rikostorjunta-asioissa. Rajavartiolaitoksen on kyseisen lainkohdan perusteella ilmoitettava Poliisille aloittamastaan rikosten estämiseen tai selvittämiseen liittyvistä toimista sekä salaisten tiedonhankinta- tai pakkokeinojen käytöstä. Samalla säädetään, että ilmoitettavista rikoksista ja käytännön menettelyistä sovitaan viranomaisten välisessä yhteistoiminnassa. Lain esitöiden mukaan, Poliisi on yleistoimivaltainen esitutkintaviranomainen. Tämä tarkoittaa, että se voi niin katsoessaan ottaa tutkittavaksi minkä tahansa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikosasian.⁴⁴ Laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa, sen 8 §:ssä säädetään, että Rajavartiolaitos siirtää tullirikoksen tutkinnan Tullille ja muun rikoksen tutkinnan Poliisille, jos asian tai sen edellyttämien toimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää tai jos asianomainen viranomainen sitä vaatii. Saman pykälän toisessa momentissa säädetään Rajavartiolaitoksen oikeudesta osallistua toiselle viranomaiselle siirretyn rikoksen estämiseen tai selvittämiseen, jos asia koskee valtionrajarikosta, laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyviä vapauteen kohdistuvia rikoksia, Rajavartiolaitoksen tarkastettavan asiakirjan väärennysrikosta tai Suomen alueellisen koskemattomuuden loukkaamista.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 10 §:ssä säädetään Rajavartiomiehen oikeudesta antaa suullinen tai kirjallinen huomautus, kun esitutkinta päätetään sillä perusteella, että teko on kokonaisuutena arvostellen ilmeisen vähäinen ja siitä ei ole odotettavissa ankaraa rangaistusta kuin sakkoa. 11 §:ssä säädetään, että rajavartiomies antaa sakon noudattaen sakon ja rikesakon määräämisestä annettua lakia. 12 §:ssä säädetään menettämisseuraamuksen täytäntöönpanosta sekä takavarikoidun esineen, omaisuuden tai asiakirjan palauttamisesta. Käytännössä pykälässä määritellään, että rajavartioviranomaisen tutkimassa rikosasiassa sovelletaan samoja käytäntöjä, kuin Poliisin suorittamassa tutkinnassa. Lisäksi pykälässä määritellään, että päätöksen takavarikoidun kohteen myynnistä tekee hallintoyksikön päällikkö ja menettämisseuraamuksen panee käytäntöön hallintoyksikkö.

⁴⁴ HE 41/2017 vp, 22

Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 9 §:ssä säädetään, että tutkinnanjohtaja Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutettu virkamies määritellään erikseen Poliisin, Tullin, Puolustusvoimien ja Rajavartiolaitoksen osalta. Edellä mainittujen lisäksi myös syyttäjä on pidättämiseen oikeutettu virkamies. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen määritelmä on olennainen myös siitä syystä, että sitä käytetään monissa tässä tutkielmassa käsiteltävissä lainkohdissa tarkentamaan esimerkiksi päätöksentekoa.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 2 §:n 6 momentin 6 kohdassa määritellään, että kyseisessä laissa pidättämiseen oikeutetulla virkamiehellä tarkoitetaan pakkokeinolain 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua Rajavartiolaitoksen virkamiestä. Kyseisessä pakkokeinolain kohdassa määritellään lista tehtävistä, joihin liittyy pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asema⁴⁵. Lisäksi samassa lainkohdassa määritellään pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vähimmäisvaatimukset, jotka ovat: ”vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, joka on saanut tutkinnanjohtajalle Rajavartiolaitoksessa säädetyn koulutuksen ja jonka Rajavartiolaitoksen tai sen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi”.

Pakkokeinolain (806/2011) 2 luvun 9 §:n 1 momentin 3 kohdassa säädetyllä tehtävän perusteella pidättämiseen oikeutetuksi virkamieheksi määriteltujen henkilöiden listalla on muista hallintoyksiköistä poikkeava käytäntö Helsingin rajatarkastusosaston osalta, koska sen päällikkö ja varapäällikkö on valtioneuvoston asetuksessa määrätty pidättämiseen oikeutetuiksi virkamieheksi. Rajatarkastusosasto vastaa hallinnollisesta näkökulmasta muita Rajavartiolaitoksen yksiköitä, joiden päälliköiden tehtävään ei liity pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asemaa. Helsingin rajatarkastusosasto vastaa Helsinki-Vantaan lentoaseman rajatarkastuksista ja on suurin Rajavartiolaitoksen yksiköistä. Pidättämiseen oikeutetun virkamiehen osalta tehtyjen erityisjärjestelyjen taustalla on ilmeisesti ulkomaalaisvalvontaan liittyvien hallinnollisten päätösten suuri määrä kyseisessä yksikössä. Hallinnolliset päätökset eivät liity suoraan rikostorjuntaan, mutta myös niihin liittyvää päätösvaltaa on sidottu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asemaan.

⁴⁵ Pakkokeinolaki 2 luvun 9 §:n 3 kohta: ”rajavartiolaitoksen päällikkö ja apulaispäällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan raja- ja meriosaston osastopäällikkö, rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö, apulaisosastopäällikkö, ylitarkastaja, rikosylitarkastaja ja rikostarkastaja, rajavartioston ja merivartioston komentaja ja apulaismomentaja, rajavartioston ja merivartioston rajatoimiston ja meritoimiston päällikkö, Suomenlahden merivartioston Helsingin rajatarkastusosaston päällikkö ja varapäällikkö sekä vähintään luutnantin arvoinen rajavartiomies, joka on saanut tutkinnanjohtajalle rajavartiolaitoksessa säädetyn koulutuksen ja jonka rajavartiolaitoksen tai sen hallintoyksikön päällikkö on määrännyt tutkinnanjohtajaksi”

Lainsäädännön asettamat vaatimukset Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajalle ilmenevät laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) sen 9 §:ssä. Kyseisessä lainkohdassa säädetään tutkinnanjohtajasta, että tutkinnanjohtajana toimii pidättämiseen oikeutettu virkamies. Lisäksi 9 §:n 2 momentissa tarkennetaan edellisessä kappaleessa käsiteltyä tutkinnanjohtajan vähimmäisvaatimusta viittaamalla, että tarkemmat vaatimukset tutkinnanjohtajalta edellytettävästä koulutuksesta annetaan valtioneuvoston asetuksella. Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta (772/2014) 49 §:ssä on tarkennettu Rajavartiolaitoksessa tutkinnanjohtajaksi määrättävältä vaadittavaksi koulutukseksi: Raja- ja merivartiokoulun antama tutkinnanjohtajakoulutus tai muu koulutus, jonka Raja- ja merivartiokoulu on hyväksynyt sen antamaa koulutusta vastaavaksi. Lisäksi samassa asetuksen kohdassa määritellään tutkinnanjohtajalle riittäväksi koulutukseksi myös oikeustieteen ylempi korkeakoulututkinto tai poliisipäällystötutkinto, pois lukien kansainvälisen ja vertailevan oikeustieteen maisterin tutkinto.

Verrattaessa Rajavartiolaitoksen tutkinnanjohtajasta annettuja määräyksiä Poliisin ja Tullin vastaaviin huomataan muutamia eroavaisuuksia. Esitutkintalain 2 luvun 2 §:ssä säädetään rikosylikonstaapelin ja ylikonstaapelin mahdollisuudesta toimia tutkinnanjohtajana tietyissä tilanteissa. Laki rikostorjunnasta Tullissa (625/2015) 2 luvun 4 §:ssä säädetään, että pidättämiseen oikeutetun Tullimiehen lisäksi muu rikostorjuntatehtävässä oleva tullimies voi toimia tutkinnanjohtajana asian laadun edellyttäessä tai muusta perustellusta syystä. Rajavartiolaitoksen osalta sääntely on tältä osin tiukin tutkinnanjohtajan tehtävän ollessa aina sidottu pidättämiseen oikeutetun virkamiehen asemaan.

4. SALAISET TIEDONHANKINTA- JA PAKKOKEINOT

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa käsitellään salaisia tiedonhankintakeinoja ja 4 luvussa salaisia pakkokeinoja. Tässä luvussa tarkastellaan niiden käytön sääntelyä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnassa. Käsittely jäsennetään siten, että ensimmäisessä alaluvussa määritellään salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käsite ja sääntelyyn liittyvät aläsitteet. Toisessa alaluvussa tarkastellaan sääntelyn rakennetta. Kolmannessa alaluvussa salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskeva sääntely systematisoidaan tiedonintressin kannalta olennaiseen muotoon.

4.1 Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen määritelmä ja sääntelyyn liittyvät käsitteet.

Pakkokeinolain (806/2011, jäljempänä PKL) 10 luvun 1 § määrittelee luettelon keinoista, joita voidaan käyttää esitutkinnassa salassa niiden kohteilta, eli salaisista pakkokeinoista. Pykälässä luettellut salaiset pakkokeinot ovat: telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, tukiasematietojen hankkiminen, suunnitelmallinen tarkkailu, peitelty tiedonhankinta, tekninen tarkkailu (tekninen kuuntelu, tekninen katselu, tekninen seuranta ja tekninen laitetarkkailu), teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen, peitetoiminta, valeosto, tietolähdetoiminta ja valvottu läpilasku. Pakkokeinojen yksityiskohtaisia määritelmiä tarkastellaan tutkielmassa vain tarvittavilta osin.

PKL 10 luvun 1 §:n 2 momentissa säädetään, että 10 luvun salaisia pakkokeinoja koskeva sääntely koskee Poliisin lisäksi myös Rajavartiolaitosta lukuun ottamatta tietolähteen ohjattua käyttöä, peitetoimintaa ja valeostoa, sen mukaan mitä siitä laissa erikseen säädetään. Pakkokeinolain ollessa yleislaki edellä mainitulla viitataan erillislakiin, eli tässä tapauksessa lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 4 luku käsittelee salaisia pakkokeinoja. Sen 58 §:ssä, säädetään, että salaisten pakkokeinojen käyttöön Rajavartiolaitoksen suorittamassa esitutkinnassa sovelletaan pakkokeinolain 10 lukua jäljempänä säädetyin poikkeuksin.

Salaisten tiedonhankintakeinojen määritelmä rakentuu niin ikään PKL 10 luvun 1 §:n 1 momentin kohdasta:

"Näiden keinojen käytöstä rikoksen estämiseksi ja paljastamiseksi säädetään poliisilaissa, rikostorjunnasta Tullissa annetussa laissa (623/2015) ja rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa"

Edellä mainittujen keinojen käyttöä rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi säädellään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa "salainen tiedonhankinta" ja Poliisilain (872/2011, jäljempänä PolL) 5 luvussa "salaiset tiedonhankintakeinot". Näiden lukujen ensimmäiset pykälät, eli laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 13 § ja PolL 5 luvun 1 § käsittelevät aiemmin esitettyjen salaisten pakkokeinojen käyttöä rikosten estämiseksi, paljastamiseksi ja vaaran torjumiseksi, sillä eroavaisuudella, että Rajavartiolaitoksen osalta määritelmä ei sisällä käyttöä rikoksen paljastamiseksi.

Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen määritelmät rakentuvat siis pakkokeinoista, joista on säädetty, että niitä voidaan käyttää niiden kohteilta salaa. Keinot lasketaan salaisiksi pakkokeinoiksi silloin kun niitä käytetään rikoksen selvittämiksi ja salaisiksi tiedonhankintakeinoiksi silloin, kun niitä käytetään rikosten estämiseen, paljastamiseen tai vaaran torjumiseen. Rikosten estämisen, paljastamisen ja selvittämisen käsitteet on avattu tämän tutkielman luvussa 3. Vaaran torjumisen käsitettä ei ole määritelty suoraan laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa tai poliisilaissa ja sen määritelmää tarkastellaan seuraavaksi.

Vaaran torjumisen käsite esiintyy salaisten tiedonhankintakeinojen sääntelyn yhteydessä Poliisin ja Rajavartiolaitoksen erillislainsäädännöissä⁴⁶. Vaaran torjumisen määritelmä tarkentuu varsinaisissa salaisten tiedonhankintakeinojen käyttöä määrittelevissä toimivaltuussäännöksissä, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 25, 27 ja 29 §:ssä, joissa vaaran torjumisella tarkoitetaan virkamiehelle rikostorjunnan tehtävän suorittamisen yhteydessä muodostuvaa vaaraa. Esimerkiksi: tekninen kuuntelu ja sen edellytykset: laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 25 §:n 5 momentti:

"Rajavartiolaitoksella on aina 2 momentin estämättä oikeus lyhytaikaiseen tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimenpiteen turvalliseksi suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi."

⁴⁶ ks. laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 13§, Poliisilaki 5 luvun 1 §

Poliisilaissa vastaavat toimivaltuussäännökset eivät ole riippuvaisia rikostorjunnan toimenpiteestä, vaan määritelmänä käytetään laajempaa "poliisitoimenpide" määritelmää esimerkiksi: Tekninen kuuntelu ja sen edellytykset: PolL 5 luvun 17 §:

"Poliisilla on aina 2 momentin estämättä oikeus tekniseen kuunteluun, jos se on välttämätöntä poliisitoimenpiteen turvallisesti suorittamiseksi ja toimenpiteen suorittajan, kiinni otettavan tai suojattavan henkilön henkeä tai terveyttä uhkaavan välittömän vaaran torjumiseksi."

Vaaran torjumisen käsite liittyy siis viranomaisen suojaamiseen sen oman toimenpiteen aikana. Laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa tämä toiminta on rajattu vain rikostorjunnan toimenpiteisiin⁴⁷.

Salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöä sääntelevissä pykälissä eri keinojen käyttöä ohjataan ilmaisuilla "kotirauhan suojaama tila tai paikka" ja "vakituiseen asumiseen käytettävä tila". RL 24 luvun 11 §:ssä (531/2000) määritellään:

"Kotirauhan suojaamia paikkoja ovat asunnot, loma-asunnot ja muut asumiseen tarkoitetut tilat, kuten hotellihuoneet, teltat, asuntovaunut ja asuttavat alukset, sekä asuintalojen porraskäytävät ja asukkaiden yksityisaluetta olevat pihat niihin välittömästi liittyvine rakennuksineen."

Pakkokeinolain esitöissä käsitellään vakituiseen asumiseen käytettävän tilan käsitettä. Termi on siinä mielessä rajatumpi, että sillä tarkoitetaan nimenomaisesti sitä tilaa jota käytetään asumiseen. Kotirauhan piiriin taas kuuluu muitakin tiloja, kuten kerrostaloasuntojen porraskäytävät, pihat, piharakennukset ja niin edelleen. Vakituiseen asumiseen käytettävä tilan määritellään tosiasiallisen asumisen perusteella. Se ei siis ole riippuvainen siitä, onko tila, jossa asuminen tapahtuu alun perin tarkoitettu asumiseen.⁴⁸

⁴⁷ Lainsäädännön esitöissä käytetään termiä "rynnäkkötarkkailu" vaaran torjumisen yhteydessä. Vaaran torjumiseksi Poliisilaissa säädetyt toimivaltuudet antavat toimivallan myös yleisen järjestyksen ja turvallisuuden ylläpitämiseen liittyvien poliisitehtävien yhteydessä tarvittaviin keinoihin vaaran torjumiseksi. Tällaisia tilanteita ovat esimerkiksi tekninen katselu ennen rakennukseen tunkeutumista vaarallisen henkilön kiinnioton yhteydessä. Rajavartiolaitos suorittaa em. tehtäviä Poliisin pyynnöstä tai kiireellisessä tilanteessa ilman pyyntöä Rajavartiolaitos 21 §:n mukaan. Tällöin käytössä ovat poliisilain vastaavat toimivaltuussäädökset.

⁴⁸ HE222/2010vp, 126; Helminen ym. 2014, 1155

4.2 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyn rakenne

Seuraavaksi määritetään tämän työn tiedonintressin kannalta merkittävät salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyn tavat. Tarkastelua tehdään tässä vaiheessa yleisellä tasolla ja sen kohteena ovat erilaiset sääntelyssä käytetyt lainsäädännölliset välineet. Varsinainen salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskeva systematisointi tehdään näiden havaintojen perusteella seuraavassa alaluvussa.

PKL sääntelee yleislakina salaisten pakkokeinojen käyttöä kaikkien viranomaisten osalta. Rajavartiolaistosta koskevat erillissäädökset on sisällytetty lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaistoksessa, sen 4 lukuun. 4 luvun säädökset muodostavat näin ollen poikkeuksen Poliisille säädettyyn toimivaltaan. Salaisten pakkokeinojen sääntelyn tarkastelussa on siis tarkasteltava pakkokeinolakia erillissäädökset huomioiden. Salaisista tiedonhankinta- ja pakkokeinoista säädetään Rajavartiolaistoksen ja Poliisin osalta, molempia viranomaisia koskevissa erillislaeissa. Tarkastelussa on verrattava viranomaisia koskevaa toimivaltuussääntelyä ja arvioitava sääntelyn vaikutusta.

Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntely rakentuu edellä mainittujen lakien sisällä neliportaisesti. Sääntelyn ensimmäisessä portaassa määritellään toimivaltuudet rikostorjunnan tehtävään sitoen. Toisin sanoen kunkin keinon käyttöä säädellään sen kautta, mihin toimenpiteeseen viranomainen voi keinoa käyttää. Tehtävillä asetetuilla toimivaltuuksilla vaikutetaan merkittävästi toimivaltuuksien käyttöön ja tutkielman tiedonintressin kannalta on kiinnostavaa tarkastella, miten niiden käytöllä säädellään eri viranomaisten toimivaltuuksia.

Salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelymekanismi			
<u>Rikostorjunnan tehtävä</u> Estäminen Paljastaminen Selvittäminen Vaaran torjuminen	<u>Edellytykset</u> <ul style="list-style-type: none"> • Yleiset edellytykset • Erityiset edellytykset 	Rikosnimike tai rangaistukseen sidottu sääntely	Päätöksenteon sääntely

Sääntelyn toinen porras muodostuu keinon käytölle asetetuista edellytyksistä. Kaikkien keinon käytölle asetettu yleinen edellytys on oletus hyödyllisyydestä, eli tuloksellisuusodotus. Lisäksi osalle keinoista on säädetty erityinen edellytys, jonka mukaan keinon käytöllä pitää voida olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen estämiselle, paljastamiselle tai selvittämiseksi. Lisäksi joidenkin keinon käytölle on asetettu ns. välttämättömyysedellytys. Edellytysten säättämisen perusteena pitäisi olla se, kuinka paljon milläkin yksittäisellä keinolla puututaan sen kohteena olevan perus- ja ihmisoikeuksiin.⁴⁹

Sääntelyn kolmas porras muodostuu aiemmin mainittujen lisäksi keinokohtaisesti säädettyistä erityisistä edellytyksistä. Tärkein näistä edellytyksistä on määrittää rikokset joiden yhteydessä kutakin keinoa voidaan käyttää. Tässä yhteydessä käsitelty lainsäädäntö rakentuu siten, että kunkin keinon osalta on säädetty edellytyspykälä, jossa määritellään keinon käytön edellytykset joko rikoksesta määrättävään enimmäisrangaistukseen, rikosnimikkeeseen tai näiden yhdistelmään sitoen. Tältä osin sääntely on jo Rajavartiolaitokselle säädettyistä rajatuista rikostorjunnan tehtävistä johtuen poikkeavaa eri viranomaisten välillä. Tutkielman tiedonintressin kannalta on perusteltua tarkastella yksityiskohtaisesti kuhunkin toimivaltuuteen liittyviä erityisiä edellytyksiä. Edellä käsiteltyjen sääntelymekanismien lisäksi jokaisen keinon osalta on säädetty päätöksentekotasoa sen käyttöön liittyen. Käytännössä päätöksenteko on säädetty keinokohtaisesti joko pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tai oikeuden päätettäväksi.

Sääntelyn neljäs porras koskee päätöksentekoa salaisen tiedonhankinta- tai pakkokeinon käytöstä. Sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvun, että PKL 10 luvun salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja ohjaavat lainkohdat on ryhmitelty siten, että jokaista keinokohtaista edellytyspykälää seuraa päätöksentekopykälä. Päätöksentekopykälässä säädetään siitä, kuka voi tehdä päätöksen kyseisen keinon käytöstä.

4.3 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyn systemaattinen tarkastelu.

Pakkokeinot ryhmitellään yleensä joko niihin liittyvän toiminnan mukaan: telepakkokeinoihin, seurantatyyppisiin keinoihin ja erityisiin salaisiin pakkokeinoihin. Vaihtoehtoisesti keinot voidaan ryhmitellä niiden käyttöön liittyvän erityisen edellytyksen, eli erityisen tärkeän merkityksen vaatimuksen mukaan. Tällöin jaottelu perustuu karkeasti siihen, paljonko eri keinon käytöllä puututaan perus- ja ihmisoikeuksiin.⁵⁰

⁴⁹ Helminen ym. 2014, 1116–1118; Pakkokeinolaki (806/2011) 10 luku 2 §; laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa (108/2018) 13 §; Poliisilaki (872/2011) 5 luku 1 §.

⁵⁰ Helminen ym. 2014, 1105

Alla olevassa taulukossa salaisien keinojen valikoima on ryhmitelty toiminnallisen jaotuksen mukaan. Lisäksi keinot on värikoodattu niiden käytön edellytysten mukaan. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 14§:n ja PolL 5 luvun 2 §:n määritelmät salaisten tiedonhankintakeinojen yleisille ja erityisille edellytyksille ovat yhtenevät molempien käytössä olevan keinovalikoiman osalta.

Taulukko 1: Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen ryhmittely

Värien selitteet		
	Yleiset edellytykset	
	Erityiset edellytykset	
	Välttämättömyysedellytys	
Telepakkokeinot	Tarkkailutyypiset	Erityiset
Telekuuntelu	Asuntokuuntelu	Peitet toiminta
Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta	Suunnitelmallinen tarkkailu	Valeoste
Televalvonta	Tekninen kuuntelu	Valvottu läpilasku
Televalvonta teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella	Tekninen katselu	Tietolähteen ohjattu käyttö
Sijaintitietojen hankkiminen epäillyn ja tuomitun tavoittamiseksi	Tekninen laite-tarkkailu	Perusmuotoinen tietolähdetoiminta
Tukiasematietojen hankkiminen	Henkilön tekninen seuranta	
	Tekninen seuranta	
	Peitelty tiedonhankinta	

Koska tässä tutkielmassa halutaan tarkastella myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain ja pakkokeinolain sääntelyn välistä suhdetta, toteutetaan tarkastelu perinteisestä jaotelusta poikkeavasti. Tarkastelua laajennetaan siten, että siinä käsitellään kaikki salaiset pakkokeinot, huolimatta siitä, että niiden sääntely tulee pakkokeinolaista. Tämä on perusteltua myös siitä syystä, että salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot ovat yhteneviä.

Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot esitetään seuraavaksi taulukoituina. Taulukkoon on koottu kutakin keinoa koskevat tiedot sen nimestä, käytön edellytyksistä tiedonhankinnassa ja käytön edellytyksistä pakkokeinona. Taulukon viimeisessä sarakkeessa esitetään päätöksentekokäytännössä määritetty päätöksentekotaho kunkin keinon osalta. Taulukko esitetään jaettuna kolmeen erilliseen osaan tarkastelun helpottamiseksi. Keinot on ryhmitelty tässä tapauksessa niiden sääntelyn perusteella. Toisin sanoen yhteen taulukon osaan on koottu keinot, jotka muodostavat sääntelyn jakaantumisen perusteella yhtenäisen kokonaisuuden. Tämä valinta korostaa lakiperustan merkitystä ja tuo selkeimmin esille sen, mistä keinoista on säädetty yhtenevästi ja mistä keinoista on annettu Rajavartiolaitosta koskevaa erityislainsäädäntöä.

Taulukossa lakiperustaa on havainnollistettu värytyksellä. Pakkokeinolain mukaiset Rajavartiolaitoksen käytössä olevat salaiset pakkokeinot, on esitetty taulukossa sinisellä väritetyllä pohjalla. Ne salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot, joista säädetään erikseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa, on esitetty vihreällä pohjavärillä. Vastaavasti päätöksenteon osalta sininen väritys kuvaa pakkokeinolain ja vihreä lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa säännöstä. Havainnot taulukon sisällöstä on esitetty kunkin taulukon osan jälkeen.

Taulukko 2, osa 1/3: Rajavartiolaitoksen käytössä olevat salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot niiden käytön edellytykset ja niistä päättäminen.

Salainen tiedonhankinta- tai salainen pakkokeino	Salaisen tiedonhankintakeinon käytön edellytykset	Salaisen pakkokeinon käytön edellytykset	Päätöksenteko salaisen tiedonhankinta- tai pakkokeinon käytöstä (pov = pidättämiseen oikeutettu virkamies)
Telekuuntelu		<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantulon järjestäminen törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos Törkeä ihmiskauppa 	Tuomioistuin pov vaatimuksesta
Tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta		<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantulon järjestäminen törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos Törkeä ihmiskauppa 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaatimuksesta
Peitetoiminta			
Valeosto			
Tietolähteen ohjattu käyttö			

Ensimmäisenä tarkastellaan tiukimmin säädellyt salaiset pakkokeinot. Rajavartiolaitokselle ei ole säädetty oikeutta peitetoimintaan, tietolähteen ohjattuun käyttöön tai valeostoon. Peitetoiminta on PolL 5 luvun 28 §:ssä pykälässä säädetty Poliisin keinovalikoimaan kuuluvaksi. Poliisia koskeva sääntely määrittää peitetoiminnan käytön edellytykseksi sen, että henkilön lausumien tai muun käyttäytymisen perusteella voidaan perustellusti olettaa hänen syyllistyvän tai myötävaikuttavan PKL 10 luvun 3 §:ssä tarkoitettuun muuhun rikokseen kuin törkeään laittoman maahantulon järjestämiseen tai törkeään tulliselvitysrikokseen. PKL 10 luvun 3 §:ssä määritellyistä rikoksista laittoman maahantulon järjestämisen lisäksi Rajavartiolaitoksen tutkitavaksi kuuluu vain törkeä väärennys. Poliisille on PolL 10 luvun 35 §:ssä säädetty oikeus valeoston tekemiseen rikoksen estämiseksi. Valeoston käytölle säädetty erityinen edellytys on, että estettävänä on rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, taikka varkaus tai kätkemisrikos.

Tietolähdetoiminta jakautuu perusmuotoiseen tietolähdetoimintaan ja tietolähteen ohjattuun käyttöön. Rajavartiolaitokselle ei ole säädetty Poliisin tapaan oikeutta tietolähteen ohjattuun käyttöön, vaan pelkästään perusmuotoiseen tietolähdetoimintaan. Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan PolL 40 §:n 1 momentin mukaan muuta, kuin satunnaista luottamuksellista, 1 luvun 1 §:ssä tarkoitettujen tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten, tietojen vastaanottamista poliisin ja muun viranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä. Tietolähteen ohjattu käyttö määritellään seuraavassa momentissa kahdella tekijällä. Ensinnäkin tietolähteen ohjatussa käytössä saadaan tietolähdettä pyytää hankkimaan tietoja eli ohjata tietolähteen toimintaa. Toinen määritelmä on, että ohjatussa käytössä tietolähteen pitää olla rekisteröity. Tietolähdetoiminnan käytölle ei ole määriteltä erityisiä edellytyksiä. Tämä selittyy kun tarkastellaan perusmuotoisen tietolähdetoiminnan käytännön toteutumista: Ulkopuolinen yksityishenkilö kertoo tietoja omasta aloitteestaan ja viranomaisen kirjaa ne järjestelmiinsä.

Telekuuntelu ja tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta ovat voimakkaasti perusoikeuksiin puuttuvia rikostorjunnan keinoja. Niiden käytön edellytyksiksi on säädetty rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 §:ssä, että niiden käyttö on mahdollista selvittäessä törkeitä tekemuotoja laittoman maahantulon järjestämisestä, laittoman maahantulon järjestämisestä ja siihen liittyvästä ihmiskaupasta. Näiden keinojen käytölle rikosten estämisessä tai paljastamisessa ei ole säädetty toimivaltaa, ja niitä ei mainita rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa, josta tulee toimivalta muiden keinojen käyttöön rikosten estämiseksi ja paljastamiseksi. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ei säädä poikkeuksia päätöksentekoon telekuuntelun ja tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta käytöstä, vaan päätöksenteosta säädetään PKL 10 luvun 5 §:ssä.

PoL 5 luvun 5 ja 6 §:ssä säädetään telekuuntelun ja tietojen hankkimisen telekuuntelun sijasta käytöstä rikosten estämiseen. Poliisille säädetty toimivaltuus on käytössä estettäessä kansalliseen turvallisuuteen ja terrorismiin liittyvien rikosten estämiseksi. Kun näiden rikosten estäminen, paljastaminen tai selvittäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltaan, ja sen tutkittavaksi ei ole säädetty vastaavia rikoksia⁵¹, on loogista, että toimivaltaa telekuuntelun ja tietojen hankkimiseen telekuuntelun sijasta ei ole säädetty sen käyttöön.

PKL 10 luvun 52 §:ssä (737/2015) on annettu säännökset telekuuntelua, tietojen hankkimista telekuuntelun sijasta, teknistä kuuntelua ja teknistä katselua koskevista, kuuntelu ja katselu kielloista. Näitä keinoja ei saa kohdistaa rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudellisen avustajansa, tulkin, papin tai vastaavassa asemassa olevan väliseen viestiin. Sama koskee myös rikoksen johdosta vapautensa menettäneen epäillyn ja lääkärin, sairaanhoitajan, psykologin tai sosiaalityöntekijän välistä viestiä. Jos kyseessä on rikos, josta on säädetty enimmäisrangaistus vähemmän, kuin kuusi vuotta vankeutta, koskee kiello myös rikoksesta epäillyn ja hänen oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 17 §:n 1 momentissa tarkoitetun läheisensä välistä viestiä, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 14 §:n 1 momentissa tarkoitetun lääkärin, tai muun terveydenhuollon ammattihenkilön, taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön, sekä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 20 §:n 1 momentissa tarkoitetun yleisön saataville toimitetun viestin laatijan tai julkaisijan tai ohjelmatoimittajan harjoittajan taikka tähän 22 §:n 2 momentissa tarkoitetussa suhteessa olevan henkilön välistä viestiä. PKL 10 luvun 52 §:n 2 momentissa (737/2015) säädetään velvollisuudesta keskeyttää telekuuntelu, tai tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta ja hävittää sillä saadut tiedot, jos sen aikana tulee ilmi, että kyseessä on kuuntelu- ja katselukiellojen alainen viesti. 52 §:n 3 momentin mukaan 52 §:ssä tarkoitetut kuuntelu- ja katselukiellot eivät kuitenkaan koske tapauksia, joissa 1 tai 2 momentissa tarkoitettua henkilöä epäillään samasta tai siihen välittömästi liittyvästä rikoksesta kuin rikoksesta epäiltyä ja myös hänen osaltaan on tehty päätös telekuuntelusta, tietojen hankkimisesta telekuuntelun sijasta, teknisestä kuuntelusta tai teknisestä katselusta.

Taulukko 2, osa 2/3: Rajavartiolaitoksen käytössä olevat salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot niiden käytön edellytykset ja niistä päättäminen.

⁵¹ ks. laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 4 §: "Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset"

Salainen tiedonhankinta- tai salainen pakko-keino	Salaisen tiedonhankintakei-non käytön edellytykset	Salaisen pakkokeinon käytön edellytykset	Päätöksenteko salaisen tiedonhankinta- tai pakko-keinon käytöstä (pov = pidät-tämiseen oikeutettu virkamies)
Peitelty tiedonhankinta	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos 	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskauppa tai tör-keä ihmiskauppa. 	<ul style="list-style-type: none"> Rajavartiolaitoksen esi-kunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö
Valvottu läpilasku	<ul style="list-style-type: none"> väh. 4 vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> väh. 4 vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> Rajavartiolaitoksen esi-kunnan oikeudellisen osaston osastopäällikkö tai apulaisosastopäällikkö
Rajavartiomiehen turvaaminen pei-tellyssä tiedonhan-kinnassa	<ul style="list-style-type: none"> liittyy peiteltyyn tiedonhan-kintaan 	<ul style="list-style-type: none"> liittyy peiteltyyn tiedonhan-kintaan 	<ul style="list-style-type: none"> pov
Televalvonta	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen Törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos Törkeä metsästysrikos 	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen Törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskauppa tai tör-keä ihmiskauppa Törkeä metsästysrikos <u>Törkeä kätkemisrikos</u> <u>Ammattimainen kätkemisri-kos</u> <u>Törkeä väärennys</u> <u>Törkeä laittoman saaliin kätkeminen</u> 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaati-muksesta (pov 24h ajan kiireellises-sä tilanteessa)
Henkilön tekninen seuranta	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen Törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskaupparikos Törkeä metsästysrikos 	<ul style="list-style-type: none"> törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen Törkeä laittoman maahantu-lon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskauppa tai tör-keä ihmiskauppa Törkeä metsästysrikos 	<ul style="list-style-type: none"> tuomioistuin pov vaati-muksesta (pov 24h ajan kiireellises-sä tilanteessa)
			<ul style="list-style-type: none"> tuomioistuin pov vaati-muksesta (pov 24h ajan kiireellises-sä tilanteessa)

Taulukon 2. osassa käsitellään salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot, joiden käytöstä on an-nettu säädökset laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta niin salaisten tiedonhankinta- kuin salaisten pakkokeinojenkin osalta. Poikkeuksen edellä mainittuun tekee se, että valvotun läpi-laskun käytöstä rikoksen selvittämiseksi säädetään pakkokeinolaissa. Televalvonnan ja henki-lön teknisen seurannan käytöstä rikosten selvittämisessä on säädetty Rajavartiolaitoksen erillis-lainsäädännössä, mutta päätökset keinojen rikosten käytöstä selvittämiseen tehdään pakkokei-nolain perusteella.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 luvussa säädetään toimivalta peiteltyyn tiedonhankinnan, televalvonnan ja henkilön teknisen seurannan käyttöön Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten estämiseksi. Edellä mainittujen keinojen käytöstä rikosten selvittämiseksi säädetään, saman lain 4 luvussa. Kaikki tässä yhteydessä käsiteltävät keinot ovat käytettävissä estettäessä tai selvitetettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä, törkeää laittoman maahantulon järjestämistä ja siihen liittyvää ihmiskaupparikosta⁵². RL 3 ja 3 a §:ssä (650/2004) säädetään rangaistukseksi ihmiskaupasta 4 kk - 6 vuotta ja törkeästä ihmiskaupasta 2-10 vuotta vankeutta. Törkeän metsästysrikoksen estämiseksi ja selvittämiseksi voidaan käyttää kaikkia tässä yhteydessä käsiteltyjä keinoja. RL 48 a luvun 1 a §:ssä (515/2002) säädetään rangaistukseksi törkeästä metsästysrikoksesta 4kk - 4 vuotta. Edellä mainittujen toimivaltuuksien lisäksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 §:n 3 momentin 1 kohdassa säädetään televalvonnan käytön mahdollisuudesta törkeän kätkemisrikoksen, ammattimaisen kätkemisrikoksen, törkeän väärennöksen ja törkeän laittoman saaliin kätkemisen selvittämisessä. Rangaistukset näistä vaihtelevat vähimmillään sakon ja enimmillään 6 vuoden vankeuden välillä.

Peiteltyä tiedonhankintaa lukuun ottamatta päätöksenteko tässä yhteydessä käsiteltyjen keinojen osalta on säädetty tuomioistuimen tehtäväksi pidättämiseen oikeutetun virkamiehen vaatimuksesta. Rajavartiolaitoksen esikunnan oikeudellisen osaston osastopäällikön ja apulaisosastopäällikön oikeudesta päättää peittelystä tiedonhankinnasta rikosten estämiseksi tai selvittämiseksi säädetään lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 24 ja 59 §:ssä. Verrattuna muita viranomaisia koskevaan sääntelyyn, Rajavartiolaitoksen osalta ei ole säädetty vastaavaa oikeutta tehtävään määrätyn salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun poliisimiehen tai tullimiehen päätöksenteolle peiteltyyn tiedonhankinnan käytöstä⁵³.

Valvotun läpilaskun käytön erityisinä edellytyksinä ovat, että kyseessä on Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädetty rikos ja, että siitä säädetty rangaistus voi olla neljä vuotta vankeutta. Rajavartiolaitoksen käytännön rikostorjuntatyön kannalta keinon käytettävyyttä heikentää epäilemättä se, että valvottu läpilasku on käytettävissä vain esineiden omaisuuden jne. muiden asioiden kuin ihmisten osalta. Pakkokeinolain esityöt vahvistavat edellä mainitun kannan, mutta viittaavat muihin samaan tarkoitukseen käytettäviin keinoihin, kuten suunnitelmalliseen tarkkailuun ja tekniseen tarkkailuun.⁵⁴

⁵² Ihmiskauppaa käsitteleviä rikoksia ovat ihmiskauppa ja törkeä ihmiskauppa: RL 25 luvun 3 ja 3 a §:t

⁵³ ks. Pakkokeinolaki 10 luku 15 § (628/2015), Poliisilaki 5 luku 16 §

⁵⁴ HE222/2010, 349–350

Taulukko 2, osa 3/3: Rajavartiolaitoksen käytössä olevat salaiset tiedonhankinta- ja pakkokei-
not niiden käytön edellytykset ja niistä päättäminen.

Salainen tiedonhan- kinta- tai salainen pakkokeino	Salaisen tiedonhankintakeinon käytön edellytykset	Salaisen pakkokeinon käytön edellytykset	Päätöksenteko salaisen tiedon- hankinta- tai pakkokeinon käytöstä (pov = pidättämiseen oikeutettu virkamies)
Sijaintitietojen hank- kiminen epäillyn ja tuomitun tavoittami- seksi		<ul style="list-style-type: none"> väh. 4 vuotta teleosoitetta tai telepäätelaitet- ta käyttäen tehty rikos, josta väh. 2 vuotta törkeä laittoman saaliin kätke- minen jos lisäksi on syytä epäillä, että pakoilee tai muuten karttaa esitutkintaa tai oikeudenkäyntiä 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaatimuk- sesta (pov 24h ajan kiireellisessä tilanteessa)
Tukiasematietojen hankkiminen	<ul style="list-style-type: none"> Väh. 4 vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> Väh. 4 vuotta <u>teleosoitetta tai telepäätelaitet- ta käyttäen tehty rikos, josta väh. 2 vuotta</u> <u>törkeä laittoman saaliin kätke- minen (3 vuotta)</u> 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaatimuk- sesta (pov 24h ajan kiireellisessä tilanteessa)
Suunnitelmallinen tarkkailu	<ul style="list-style-type: none"> Väh. 2 vuotta kätkemisrikos 	<ul style="list-style-type: none"> Väh. 2 vuotta kätkemisrikos 	<ul style="list-style-type: none"> pov
Tekninen kuuntelu Asuntokuuntelu	<ul style="list-style-type: none"> Väh 4 vuotta <u>EI SAA KOHDISTA AVAKITUISEEN ASUMISEEN KÄYTETTÄVÄÄN TILAAN</u> 	<ul style="list-style-type: none"> Väh 4 vuotta <u>Vakituiseen asumiseen käytettävä tila (asuntokuuntelu):</u> <u>Törkeä ihmiskauppa</u> 	<ul style="list-style-type: none"> pov Vapautensa menettänyt henkilö ja asuntokuuntelu: tuomioistuin pov vaatimuk- sesta
Tekninen katselu	<ul style="list-style-type: none"> 1 vuosi Kotirauhan suojaama tila tai muu paikka ja vapautensa me- nettänyt henkilö: väh. 4 vuotta EI SAA KOHDISTAA VAKITUISEEN ASUMISEEN KÄYTETTÄVÄÄN TILAAN 	<ul style="list-style-type: none"> 1 vuosi Kotirauhan suojaama tila tai muu paikka ja vapautensa me- nettänyt henkilö: väh. 4 vuotta EI SAA KOHDISTAA VAKITUISEEN ASUMISEEN KÄYTETTÄVÄÄN TILAAN 	<ul style="list-style-type: none"> pov Kotirauhan suojaama tila tai paikka, vapautensa menet- tänyt henkilö: tuomioistuin pov vaatimuksesta
Tekninen laitetarkkai- lu	<ul style="list-style-type: none"> väh. 4 vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> väh. 4 vuotta 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaatimuk- sesta (pov 24h ajan kiireellisessä tilanteessa)
teleosoitteen tai telepäätelaitteen yksilöintitietojen hankkiminen	<ul style="list-style-type: none"> väh. 1 vuosi 	<ul style="list-style-type: none"> väh. 1 vuosi 	<ul style="list-style-type: none"> Pov Laite, menetelmä tai ohjel- misto vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan: tuomio- istuin pov vaatimuksesta
Televalvonta tele- osoitteen tai telepää- telaitteen haltijan suostumuksella	<ul style="list-style-type: none"> 2 vuotta tai teleosoitetta tai telepäätelai- tetta käyttäen tehtävään Raja- vartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos 	<ul style="list-style-type: none"> 2 vuotta <u>Rikos jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaitte on oikeudet- tomasti toisen hallussa</u> teleosoitetta tai telepäätelaitet- ta käyttäen tehty rikos 	<ul style="list-style-type: none"> Tuomioistuin pov vaatimuk- sesta (pov 24h ajan kiireellisessä tilanteessa)
Tekninen seuranta	<ul style="list-style-type: none"> 1 vuosi 	<ul style="list-style-type: none"> 1 vuosi 	<ul style="list-style-type: none"> Pov

Taulukon viimeiseen osaan on ryhmitelty salaiset tiedonhankintakeinot, joita koskevat säädökset annetaan laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa. Vastaavista pakkokeinoista ei ole annettu erillislainsäädäntöä, vaan Rajavartiolaitoksen oikeudesta niiden käyttöön säädetään suoraan pakkokeinolaissa. Vastaavasti taulukon kolmanteen osaan ryhmiteltyjen keinojen osalta ei ole annettu erillisiä poikkeuksia Pakkokeinolain päätöksentekosäädöksiin. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa ja Pakkokeinolaissa eri keinoille asetetut käyttämisen edellytykset ovat yhteneviä, eräitä poikkeuksia lukuun ottamatta.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 19 §:ssä edellytykseksi tukiasematietojen hankkimiseen salaisessa tiedonhankinnassa on asetettu vaatimus 4 vuoden rangaistusmaksimita. Vastaavan pakkokeinon käytön edellytyksiin kuuluu edellä mainitun lisäksi telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos, josta säädetty rangaistus on 2 vuotta vankeutta ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen. Enimmäisrangaistus laittoman saaliin kätkemisestä on 3 vuotta vankeutta.

Tekninen kuuntelu pitää sisällään kolme eri tavoin säädeltyä kuuntelun muotoa. Lainsäädännössä erotellaan tilanteet, joissa tekninen kuuntelu kohdistuu vakituiseen asumiseen tarkoitettuun tilaan, sen ulkopuolelle tai viranomaisen tiloissa pidettävään vapautensa menettäneeseen henkilöön. PKL 16 §:ssä käsitellään teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävän tilan ulkopuolella ja vapautensa menettäneen henkilön teknistä kuuntelua. Saman lain 17 §:ssä ”Asuntokuuntelu ja sen edellytykset” käsitellään teknisen kuuntelun kohdistamista vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annettu laki ei erittele asuntokuuntelua vaan käsittelee sitä teknisen kuuntelun osana. Kyseisten keinojen käyttö on sidoksissa vakituiseen asumiseen käytettävän tilan tai paikan määritelmään. Sen ja kotirauhan suojaaman tilan väliin jäävä alue mahdollistaa keinojen käytön. Teknisen katselun kohdentaminen vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan tai paikkaan on kielletty. Sen käyttö on sidottu kotirauhan suojaaman tilan tai paikan määritelmään. Yhteenvedona teknisen kuuntelun ja teknisen katselun käytön edellytyksistä toimii seuraava esimerkki: Teknistä kuuntelua voidaan kohdistaa tietyissä tilanteissa esimerkiksi kerrostalohuoneistoon. Kerrostalon porraskäytävässä tekninen kuuntelu on sallittua, mutta tekninen katselu ei. Näiden tilojen ulkopuolella molemmat keinot ovat käytettävissä.

Televalvonnasta telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella rikosten estämiseksi säädetään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 17 §:ssä. Televalvonnasta ilman haltijan suostumusta säädetään saman lain 16 §:ssä ja se on käsitelty tämän taulukon toisessa osassa. Kyseisen keinon käytön edellytyksiksi rikosten estämiseksi säädetään, että kyseessä pitää olla rikos, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta tai telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluva rikos. PKL 10 luvun 7 §:ssä säädettyistä käyttöperusteista Rajavartiolaitoksen kohdalla kysymykseen voivat tulla: rikos jonka johdosta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta, rikos jonka johdosta teleosoite tai telepäätelaitte on oikeudettomasti toisen hallussa ja telesoitetta tai telepäätelaitetta käyttäen tehty rikos.

Teknisen katselun erityisiin edellytyksiin kuuluu, että sitä voidaan käyttää sellaisten rikosten estämiseen tai selvittämiseen, joista säädetty rangaistus voi olla vähintään 4 vuotta vankeutta. Rajavartiolaitokselle on säädetty oikeus kohdistaa teknistä kuuntelua vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan vain selvitettäessä törkeää laittoman maahantulon järjestämistä. Kohdistettaessa teknistä kuuntelua tai teknistä katselua kotirauhan suojaamaan tilaan tai paikkaan tai vapautensa menettäneeseen henkilöön on edellytyksenä vastaavasti mahdollisuus 4 vuoden vankeusrangaistukseen. Teknisen katselun käytölle edellä mainittujen tilojen ulkopuolella on säädetty vaatimus vuoden vankeusrangaistuksesta, kun taas kuuntelun osalta vastaava vaatimus on 4 vuotta vankeutta.

Päätöksenteko taulukkoon ryhmiteltyjen keinojen osalta ei ole suoraviivaista. Raskaimpien keinojen osalta päätöksenteko on säädetty tuomioistuimen tehtäväksi ja taas kevyemmistä päätöksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Teknisen kuuntelun ja teknisen katselun osalta päätöksentekotaho riippuu siitä, mihin keinoja kohdistetaan. Jos keinot kohdistuvat vakituiseen asumiseen tai kotirauhan suojaamaan tilaan tai paikkaan päätös on säädetty tuomioistuimen tehtäväksi. Muissa tapauksissa keinon käytöstä päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Kahden vuoden rangaistusedellytyksellä käytettävien keinojen osalta suunnitelmallisesta tarkkailusta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies ja televalvonta telesoitteen tai telepäätelaitteen haltijan suostumuksella on säädetty tuomioistuimen päätettäväksi.

Lopuksi tarkastellaan erillisiä havaintoja sääntelyn rakenteesta. Verrattaessa Rajavartiolaitosta ja Poliisia koskevaa sääntelyä toisiinsa, vaikuttaa Rajavartiolaitosta koskeva sääntely useissa kohdin monimutkaisemmalta. Esimerkiksi peitellyn tiedonhankinnan käyttämisen rikoksen estämiseksi edellytyksiksi Rajavartiolaitoksen osalta on säädetty törkeä laittoman maahantulon järjestäminen ja ihmiskaupparikos kun se liittyy edellä mainittuun. Poliisille säädettyissä edellytyksissä on mukana rikos josta on säädetty vähintään neljä vuotta vankeutta. Esimerkiksi törkeä väärennys ja törkeä metsästysrikos ovat Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädettyjä rikoksia, joiden yhteydessä Poliisin toimivalta peitellyn tiedonhankinnan käyttöön on säädetty laajemmaksi kuin Rajavartiolaitoksen. Samalla lainsäädäntö on muuttunut monimutkaisemmaksi. Pakkokeinojen osalta vastaavia esimerkkejä on useita. Esimerkiksi televalvonnan käyttö rikoksen selvittämiseen on Rajavartiolaitoksen osalta sidottu tärkeimpiin, sen tutkittavaksi säädettyihin rikosnimikkeisiin. Rikosnimikkeiden osalta vain törkeä laittoman saaliin kätkeminen ei sisältyisi pakkokeinolaista löytyvään 4 vuoden vankeusrangaistuksen edellytykseen. Ilmeisesti sääntelyn taustalla vaikuttaa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten vaikea määriteltävyys. Esimerkiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n 1 momentin 7 kohdan ”Rajavartiolaitoksen valvottavaksi säädetyn säännöksen noudattamatta jättäminen” saattaa johtaa tilanteeseen, jossa Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten joukkoon kuuluu muitakin, kuin lainsäädännössä eriteltyjä rikoksia, joista säädetty ankarin rangaistus on vähintään mainittu neljän vuoden vankeus. Päätöksenteko pakkokeinojen käytöstä on systemaattisesti säädetty tuomioistuimen tehtäväksi niissä tapauksissa joissa pakkokeinon käytön edellytyksenä on 4 vuoden vankeusrangaistuksen mahdollisuus, joten keinojen käyttö on lisäksi edellä mainitun kaltaisissa tapauksissa tarkkaan valvottua.

4.4 Tietojen käsittelyä koskevat säännökset

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sisältää useita määräyksiä salaisilla tiedonhankinta keinoilla saatujen tietojen käsittelystä. Henkilötietojen käsittelystä käsketään myös laissa henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa (639/2019) ja laissa henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (1054/2018). Nämä lait eivät kuitenkaan sisälly tutkielman rajaukseen ja niiden sisältöä käsitellään vain siltä osin, kuin niihin viitataan rajaukseen kuuluvassa sisällössä. Pakkokeinolain tietojen käsittelyä koskevia säännöksiä käsitellään siltä osin, kuin kysymys on salaisten pakkokeinojen sääntelystä.

Salaisien tiedonhankintakeinojen käytöllä kertyneet tallenteet ja asiakirjat on rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 45 §:n mukaan viipymättä tarkastettava. Tarkastamisen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies tai hänen määräämänsä virkamies. Tallenteiden tutkimista tarkennetaan saman lain 46 §:ssä siten, että tallenteita saa tutkia vain pidättämiseen oikeutettu virkamies tai tuomioistuim. Edellä mainitut saavat päätöksellään antaa tutkimisen myös muun rajavartiomiehen, asiantuntijan tai henkilön, tehtäväksi. Salaista tiedonhankintaa toteuttavan virkamiehen velvollisuuksiin vaikuttaa myös 49 §:ssä määritelty tietojen hävittämisvelvollisuus. Sen mukaan salaisella tiedonhankintakeinolla saatu tieto on hävitettävä viipymättä sen jälkeen, kun on käynyt ilmi, että tietoa ei tarvita rikoksen estämiseksi, selvittämiseksi tai vaaran torjumiseksi. Tallenteiden ja asiakirjojen tarkastaminen ja tietojen hävittämisvelvollisuus aiheuttavat salaisia tiedonhankintakeinoja käyttävälle virkamiehelle merkittäviä velvollisuuksia. Tietojen hävittämisvelvollisuus aiheuttaa käytännössä velvollisuuden arvioida myös tiedon tarpeellisuutta, toisaalta rikostorjunnan tarpeiden ja toisaalta hävittämisvelvollisuuden kannalta.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 47 §:ssä ja PKL 10 luvun 55 §:ssä määritellään ylimääräinen tieto. Rikostorjuntalaki määrittelee, että ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen taikka vaaran torjumiseen taikka joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka estämistä varten lupa on annettu tai päätös on tehty. Pakkokeinolain määritelmän mukaan ylimääräisellä tiedolla tarkoitetaan telekuuntelulla, televalvonnalla, tukiasematietojen hankkimisella ja teknisellä tarkkailulla saatua tietoa, joka ei liity rikokseen tai joka koskee muuta rikosta kuin sitä, jonka tutkintaa varten lupa tai päätös on annettu.

Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 49 §:ssä käsitellään salaisilla tiedonhankintakeinoilla saadun tiedon hävittämistä ja PKL 57 §:ssä (112/2018) salaisilla pakkokeinoilla saadun tiedon hävittämistä. Edellä mainituissa lainkohdissa säädetään, että tieto jota ei tarvita, koska selvitettyään ollut tapaus on ratkaistu lainvoimaisesti tai jätetty sillensä ja rikoksen estämisen yhteydessä saatu tieto, jota ei tarvita rikoksen estämisessä tai vaaran torjumisessa on viipymättä hävitettävä. Molemmat edellä mainitut lainkohdat sisältävät määräyksiä siitä, milloin edellä käsiteltyä ylimääräistä tietoa voidaan säilyttää ja tallentaa.

Sekä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 49 §:n, että PKL 57 §:n (1146/2013) määräykset sallivat ylimääräisen tiedon säilyttämisen ja tallentamisen määriteltyjen ehtojen täytyessä. Tieto saadaan ensinnäkin tallentaa sellaisessa tapauksessa, jossa tieto koskee sellaista rikosta, jonka estämisen tai selvittämisen yhteydessä olisi voitu käyttää sitä salaista tiedonhankinta- tai pakkokeinoa, jota käyttäen tieto on saatu. Ylimääräinen tieto saadaan säilyttää ja tallentaa myös, jos sen käyttämisellä voidaan olettaa olevan erittäin tärkeä merkitys rikoksen selvittämiseksi ja rikos on sellainen, josta säädetty maksimirangaistus on vähintään kolme vuotta vankeutta. Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja pakkokeinolain lainkohtien sanamuoto on muuten yhtenevä, mutta laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa asettaa selvitetäville rikokselle vielä sen vaatimuksen, että rikoksen tulee kuulua Rajavartiolaitoksen tutkittaviin rikoksiin.

Edellä esiteltyjen lisäksi PKL 56 §:ssä (1146/2013) säädetään lisäksi rikosnimikkeet, joiden ollessa kyseessä ylimääräistä tietoa saadaan tallentaa ja käyttää. Edellä mainitut rikosnimikkeet ovat järjestäytyneen rikollisryhmän toimintaan osallistuminen, pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen tai heitteillepano, törkeä kotirauhan rikkominen, vapaudenriisto, lapsikaappaus, laiton uhkaus tai pakottaminen, kiristys, taikka yleisvaarallisen rikoksen valmistelu. Pykälässä luetellut rikokset eivät kuulu Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädettyjen rikosten listaan. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 48 §:ssä määritellään erikseen, että ylimääräistä tietoa saa käyttää myös hengelle, terveydelle tai vapaudelle aiheutuvan merkittävän vaaran taikka huomattavan ympäristö-, omaisuus- tai varallisuusvahingon estämiseksi. Jos edellä mainitun vaaran tai vahingon estäminen ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivaltaan, asia siirretään viipymättä toimivaltaiselle viranomaiselle.

4.5 Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttöön liittyvät tarkentavat lainkohdat

Tässä kappaleessa käsitellään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetussa laissa säädettyt yksittäiset määräykset salaiseen tiedonhankintaa liittyen. Samalla käsitellään myös vastaavat pakkokeinolain kohdat. Tarkastelu jäsennetään siten, että ensin tarkastellaan kyseisten keinojen käyttöä koskevan lupa-asian käsittelystä annetut määräykset. Tämän jälkeen tarkastellaan niitä lainkohtia, joissa käsitellään keinojen kohteena olevan henkilön oikeuksia ja niiden rajoituksia. Viimeisenä tarkastellaan lainkohdat, joissa säädetään Rajavartioviranomaisen oikeuksista ja teleyritysten velvollisuudesta avustaa viranomaista salaisten tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käytössä.

Ensin käsitellään laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 39-51 §:ssä annetut salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan lupa-asian käsittelyä ja niiden käytön kohteena olevan henkilön oikeuksia koskevat määräykset. Samalla käsitellään vastaavat pakkokeinolain määräykset, jotka koskevat vastaavien keinojen käyttöä rikosta selvitetäessä. Salaisien tiedonhankintakeinojen käytöstä päättämistä koskevaa lupa-asian käsittelyä tuomioistuimessa käsitellään rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 §:ssä. Tuomioistuin käsittelyn menettelyissä noudatetaan pakkokeinolaissa annettuja vangitsemisasian käsittelyä koskevia säännöksiä. Viranomaisen kannalta merkittävimmät kohdat 39 §:ssä liittyvät hakemuksen tehneen läsnäolovelvollisuuteen käsittelyssä. Pykälän toisessa momentissa säädettyä läsnäolovelvollisuutta tarkennetaan siten, että hakemuksen tehneen sijasta läsnä voi olla myös hänen määräämänsä, asiaan perehtynyt rajavartiomies. Lisäksi käsittely voidaan tarpeen vaatiessa toteuttaa käyttäen videoneuvottelua tai muuta tapaa, jossa henkilöillä on näkö- ja puheyhteys keskenään. Televalvontaan annetun luvan muutoksia voidaan pykälän kolmannen momentin mukaan käsitellä ilman hakemuksen tehneen läsnäoloa, jos luvan antamisesta on kulunut aikaa vähemmän kuin kuukausi. PKL 10 luvun 43 §:ssä annetut määräykset ovat vastaavia lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitossa annettujen määräysten kanssa. Pakkokeinolaki sisältää lisäksi määräykset julkisen asiamiehen käytöstä asuntokuuntelua koskevan lupa-asian käsittelyssä. PKL 10 luvun 44-46 §:n mukaan tuomioistuimen on määrättävä asuntokuuntelua koskevan lupa-asian käsittelyn yhteydessä julkinen asiamies valvomaan kuuntelun kohteena olevan ja muiden kuuntelun kohteeksi joutuvien etua.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 39 ja 52 §:ssä käsitellään salaisien tiedonhankintakeinojen kohteena olevan oikeuksia tietojen saamiseen ja läsnäoloon häntä koskevan salaisia tiedonhankintakeinoja koskevan lupa-asian käsittelyssä. 39 §:n mukaan edellä mainittu asia voidaan ratkaista kuulematta henkilöä, jonka voidaan olettaa syyllistyvän tai syyllistyneen Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaan rikokseen. Sama koskee teleosoitteen, telepäätelaitteen sekä kuunneltavan tai katseltavan tilan haltijaa. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 17 § tarkoitetun televalvonnan teleosoitteen tai telepäätelaitteen haltijalle on varattava mahdollisuus tulla kuulluksi, jollei siihen ole estettä. Vapautensa menettäneen teknisen kuuntelun osalta on kyseistä henkilöä säilyttävän laitoksen edustajalle varattava mahdollisuus tulla kuulluksi.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 52 §:ssä ja PKL 60 §:ssä (1146/2013) on määräykset salaisien tiedonhankinta- ja salaisien pakkokeinojen käytöstä ilmoittamisesta. Pääsääntö on se, että ilmoitus on tehtävä sen jälkeen, kun keinon käyttötarkoitus on saavutettu. Ilmoitus on tehtävä viipymättä tai viimeistään vuoden kuluessa tiedonhankinnan päättymisestä. Ilmoitus voidaan jättää myös tekemättä tai sen tekemistä lykätä tuomioistuimen päätöksellä. Tuomioistuin voi päättää lykkäämisestä kaksi vuotta kerrallaan, jos se on perusteltua käynnissä olevan tiedonhankinnan turvaamiseksi, valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen tai terveyden suojaamiseksi. Ilmoituksen jättäminen kokonaan tekemättä vaatii, että se on välttämätöntä valtion turvallisuuden tai hengen ja terveyden suojaamiseksi.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 54 §:ssä ja PKL 10 luvun 60 §:ssä säädetään poikkeus lain viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999) 3 luvun 11 §:ssä säädettyyn asianosaisen tiedonsaantioikeuteen. Tiedonsaantioikeutta ei ole ennen kuin edellisessä kappaleessa käsitelty, 52 § tai 60 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on tehty. Ilmoituksen tekemisen jälkeen henkilöllä on oikeus saada edellä tarkoitettu tieto salaisen tiedonhankintakeinon käyttöä koskevasta asiakirjasta tai tallenteesta. Tieto saadaan jättää antamatta jos se on välttämätöntä valtion turvallisuuden varmistamiseksi taikka hengen, terveyden, yksityisyyden tai salassa pidettävien taktisten ja teknisten menetelmien suojaamiseksi.

Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 42 §:ssä ja PKL 10 luvun 49 §:ssä säädetään salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinon käyttöön liittyvästä ilmaisukiellosta. Pidättämiseen oikeutettu virkamies voi kieltää sivullista ilmaisemasta tietoonsa tulleita seikkoja salaisen tiedonhankinta- tai pakkokeinon käytöstä. Kiellon edellytyksinä ovat tärkeä tutkinnallinen syy ja se, että kyseessä oleva sivullinen on avustanut, tai häntä on pyydetty avustamaan kyseisen tiedonhankinta- tai pakkokeinon käytössä. Ilmaisukiello on annettava kirjallisena ja se voidaan määrätä vuodeksi kerrallaan. Rangaistus ilmaisukiellon rikkomisesta säädetään RL 38 luvun 1 ja 2 §:ssä (578/1995). Rikosnimikkeitä, joihin ilmaisukielloa rikkova saattaa syyllistyä ovat: salassapitorikos ja salassapitorikkomus.

Teleyrityksen avustamisvelvollisuudesta ja pääsystä eräisiin tiloihin säädetään Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 55 §:ssä ja PKL 10 luvun 63:ssä. Molemmissa lainkohdissa teleyritys velvoitetaan, ilman aiheutonta viivytystä, tekemään televerkkoon tiedonhankinta- tai pakkokeinon käyttöä varten tarpeelliset kytkennät, sekä antamaan kyseessä olevan keinon käyttöä varten tarpeelliset tiedot. Pakkokeinolain lainkohta velvoittaa lisäksi teleyritystä antamaan esitutkintaviranomaisen käyttöön telekuuntelua varten tarpeelliset välineet ja henkilöstön. Lisäksi PKL 10 luvun 63 §:n 3 momentissa säädetään esitutkintaviranomaisen, toimenpiteen suorittajan ja avustajan oikeudesta päästä muihin teleyhtiön hallinnassa oleviin tiloihin, ei kuitenkaan vakituiseen asumiseen käytettävään tilaan. Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 56 §:ssä (1351/2019) ja PKL 10 luvun 64:ssä (913/2015) säädetään teleyrityksen oikeudesta saada korvaus viranomaisen avustamisesta ja tietojen antamisesta aiheutuvista välittömistä kustannuksista. Päätös korvauksen suorittamisesta on säädetty tiedonhankintakeinon käytöstä vastanneen hallintoyksikön tehtäväksi. Pakkokeinolain vastaavassa kohdassa päätös korvauksen suorittamisesta säädetään tutkinnan suorittaneen virkamiehen esitutkintaviranomaisen yksikkö.

5. AINEISTON KERÄÄMINEN JA ANALYSOINTI

Tämän tutkielman haastattelujen tarkoituksena oli hankkia aineistoa, jonka perusteella on mahdollista vastata toiseen tutkimuskysymykseen eli: Miten rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävissä työskentelevä henkilöstö kokee rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden? Kuten tutkielman kohdassa 2.5 esitettiin, tutkielman haastattelut toteutettiin teema-haastatteluina. Teemat muodostettiin teoria-osuuden, eli lukujen 3 ja 4 lainopillisen tutkimuksen perusteella. Haastattelutilanne rakennettiin siten, että teemat käsiteltiin yksi kerrallaan. Teeman sisällä keskityttiin niihin kokemuksiin, jotka haastateltavat ottivat esille. Tarvittaessa tutkija ohjasi haastattelujen kulkua lainopillisen tutkimuksen aikana muodostuneen ymmärryksensä perusteella.

Aineistonhankinnan, eli haastattelujen tarkoitus oli tuottaa, kirjallinen esitys haastateltavan esille nostamista lainsäädäntöön liittyvistä kokemuksista, kuhunkin teemaan sitoen. Haastattelut tallennettiin Rajavartiolaitoksen tietojärjestelmään. Haastattelun jälkeen tutkija litteroi haastattelun ja toimitti muistion tarkastettavaksi haastatellulle virkamiehelle.

Haastateltavat henkilöt valikoituivat Rajavartiolaitoksen tutkimuslupaprosessin yhteydessä. Tutkijan jättämän tutkimuslupahakemuksen osana esitettiin työn tarkoitus ja vaatimukset haastateltaville henkilöille. Vartiostot antoivat lausuntonsa tutkimuslupahakemukseen ja määrittivät samalla sopivat henkilöt haastatteluun. Vartiostot nimesivät 1-2 henkilöä, joiden tehtävät vaihtelivat tutkinnanjohtajasta rikostorjuntayksikön päällikköön.⁵⁵

⁵⁵ Tutkielman aineiston keruuta varten haastatellut henkilöt:

Kapteeniluutnantti Jari Nieminen, rikostorjuntayksikön päällikkö, Länsi-Suomen merivartiosto

Yliluutnantti Antti Salo, tutkinnanjohtaja, Kainuun rajavartiosto

Jaakko Pelimanni, Rikostorjuntatoimialan johtaja, Lapin rajavartiosto

Yliluutnantti Tomi Salmi, tutkinnanjohtaja, Pohjois-Karjalan rajavartiosto

Kapteeni Ville Mihal, tutkinnanjohtaja, Kaakkois-Suomen rajavartiosto

Kapteeniluutnantti Jukka Tekkoski, rikostorjuntayksikön päällikkö, Suomenlahden merivartiosto

5.1 Teemojen muodostaminen

Haastatteluissa käsiteltävät teemat valikoituivat tutkielman lainopillisen osuuden edetessä. Niihin valittiin ne kokonaisuudet, jotka tutkijan ymmärryksen mukaan ovat merkityksellisiä rikostorjunnan henkilöstön työn kannalta. Osa teemoista, kuten salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot vastaavat lainsäädännön otsikkorakennetta. Toiset teemoista, kuten Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikokset taas perustuvat yksittäiseen pykälään. Seuraavaksi esitellään haastatteluissa käytettävät teemat ja niiden valinnan perustelut.

Haastattelujen toteutuksessa käytettävät teemat ovat:

1. Rikostorjunnan osa-alueet
2. Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikosnimikkeet
3. Salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot
4. Tietojen käsittely rikostorjunnassa

Kappaleessa 3.1 käsitellyt rikostorjunnan osa-alueet: rikosten estäminen, paljastaminen, selvittäminen ja syyteharkintaan saattaminen muodostavat tämän tutkielman kannalta olennaisen kokonaisuuden. Rikostorjunnan osa-alueiden merkitys liittyy osaltaan siihen, että Rajavartiolaitokselle annetut toimivaltuudet määritellään sen mukaan, mistä rikostorjunnan osa-alueesta on kysymys. Toinen rikostorjunnan osa-alueisiin liittyvä merkitys liittyy niiden toiminnalliseen ulottuvuuteen. Rikosten selvittäminen, eli esitutkinta ja siihen liittyvä syyteharkintaan saattaminen ovat tunnetuin rikostorjunnan osa-alue. Rikosten estäminen ja paljastaminen ovat toiminnallisesti esitutkintaa edeltäviä rikostorjunnan tehtävän osa-alueita. Lainsäädäntö antaa suhteellisen selkeän kuvan esitutkinnan ja syyteharkintaan saattamisen kulusta. Rikosten estämisen ja paljastamisen määritelmät ovat yleisluontoisempia, niin laissa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa, kuin sen valmisteluaineistossakin. Koska lainsäädäntö ei määrittele tarkasti miten estämistä ja paljastamista pitää toteuttaa, jää Rajavartiolaitokselle suurempi mahdollisuus toiminnan suuntaamiseen niiden osalta. Rikostorjunnan henkilöstön kokemusten muodostumiseen vaikuttaneekin olennaisesti vartioston painotus ja resurssien käyttö eri rikostorjunnan osa-alueiden osalta.

Kokemukset eri rikostorjunnan tehtävien osa-alueista liittyvät oletettavasti myös kunkin vartioston toimintaympäristöön. Rajavartiolaitoksen sisäisen organisaation lisäksi ulkoinen ympäristö vaikuttaa olennaisesti siihen, miten tehtävien osa-alueet näyttäytyvät rikostorjunnan henkilöstölle. Jos toimintaympäristössä, esiintyy paljon tiettyyn osa-alueeseen liittyviä tehtäviä, kyseisen osa-alueen merkitys oletettavasti korostuu kokemuksissa. Vastaavasti jos tietyn osa-alueen tehtäviä on vähän, on mahdollista, että jonkin osa-alueen merkitys jää vähäiseksi kokemusten muodostumisen kannalta.

Toinen haastatteluissa käsitelty teema oli Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvat rikosnimikkeet. Rajavartiolaitoksen toimivalta rikostorjunnassa on suurelta osin sidottu sen tutkittavaksi säädettyihin rikosnimikkeisiin. Rikosnimikkeiden listan sisällöllä on oletettavasti olennainen merkitys haettaessa vastausta tutkimuskysymyksiin, eli siihen millaisia kokemuksia rikostorjuntalain toimivuudesta on muodostunut. Kunkin vartioston erilaisten rikostorjunnan toimintaympäristöjen pitäisi oletettavasti näkyä haastatteluaineistossa erilaisina painotuksina.

Kolmas haastatteluissa käsiteltävä teema oli salaiset tiedonhankinta- ja pakkokeinot. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sisältää kaikki Rajavartiolaitoksen salaisia tiedonhankintakeinoja koskevat määräykset. Salaisien pakkokeinojen osalta pääosa määräyksistä on kirjoitettu pakkokeinolakiin ja tutkielman pääasiallisena kohteena oleva laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa pitää sisällään vain Rajavartiolaitosta koskevat poikkeukset. Tutkielman teoriaosuudessa salaisia tiedonhankinta ja pakkokeinoja on kuitenkin tarkasteltu yhtenäisenä kokonaisuutena. Tämä onkin järkevää, koska muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta sääntely on yhtenevää. Tarkastelun toteutusta puoltaa myös se seikka, että jako salaisiin tiedonhankinta- ja pakkokeinoihin perustuu olettamukseen rikoksen toteutumisasteesta. Toisin sanoen vasta rikostorjuntatyön eteneminen varmistaa lopullisesti onko kysymys tiedonhankinta- vai pakkokeinojen käytöstä. Rikostorjunta on kuulunut Rajavartiolaitoksen tehtäviin lyhyemmän aikaa, kuin muiden viranomaisten. Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta paikallisella toimintaympäristöllä voidaan jälleen kerran olettaa olevan ratkaiseva merkitys kokemusten muodostumiselle. Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen käyttömäärän kussakin vartiostossa voidaan olettaa vaikuttavan suoraan siihen, mikä niiden painoarvo on kokemusten muodostumiselle.

Neljänneksi teemaksi valikoitui tietojen käsittely rikostorjunnassa. Tietojen käsittelyn osalta havaittiin kaksi toisistaan erillistä sääntelyn osa-aluetta. Ensinnäkin tietojen käsittelyyn liittyy paljon rajoituksia ja sääntely muodostaa virkamiehelle merkittäviä vastuita. Toinen sääntelyn osa-alue liittyy siihen, millaista toimintaa tiedon käsittelyn rajoitukset mahdollistavat. Rikosten estäminen ja paljastaminen perustuvat pitkälti tiedonkäsittelyyn. Tietojen käsittelyä koskeva teema, voidaankin jakaa tietojen käsittelyn aiheuttamiin velvoitteisiin ja sääntelyn antamiin mahdollisuuksiin rikostorjunnan tehtävän toteuttamisessa tarvittavaan tietojen käsittelyyn.

5.2 Haastattelujen toteutus

Haastattelut toteutettiin videoneuvotteluyhteydellä, Rajavartiolaitoksen järjestelmiä käyttäen. Yksi haastattelu toteutettiin matkapuhelimella yhteysongelmien vuoksi. Ennen haastatteluja haastateltaville lähetettiin saatekirje, jossa kerrottiin työn aihe, haastattelussa käsiteltävät teemat ja haastattelujen käyttötarkoitus. Haastattelut tallennettiin RVL tietojärjestelmään. Haastattelut litteroitiin taulukkolaskentaohjelmaan ja litteroidut haastattelut lähetettiin haastatelluille tarkastettavaksi. Tarkastamisen tarkoituksena oli osaltaan varmistaa, että rikostorjunnan toteuttamiseen ja taktiikkaan liittyviä tietoja ei käsitellä turvaluokaltaan julkisessa työssä.

5.3 Aineiston analysointi

Tässä alaluvussa käydään läpi tutkielman haastatteluaineiston analyysin toteutus. Analyysimenetelmää koskeva metodologia on esitelty tutkielman alaluvussa 2.3. Tässä yhteydessä käydään läpi analyysin toteutus käytännössä metodologian käsitteistöön tukeutuen.

Aineiston analysoinnin käytännön vaiheet jaettiin tässä tutkielmassa kolmeen eri alustoissa tehtävään vaiheeseen. Ensimmäinen vaihe toteutettiin taulukkolaskentaohjelmistoa käyttäen. Nauhoitettu haastatteluaineisto kuunneltiin läpi ja kirjoitettiin, eli litteroitiin sanatarkasti taulukkolaskentaohjelmaan. Aineistosta jätettiin litteroimatta haastattelijan repliikit ja sellaiset lauseet, jotka eivät liittyneet tutkimusaiheeseen. Seuraavaksi toteutettiin datan retusointi, eli pelkistäminen. Alkuperäiset ilmaisut ja pelkistetyt ilmaisut tallennettiin taulukkolaskentaohjelmaan analyysin vaiheiden dokumentoinnin varmistamiseksi.

Kolmannessa vaiheessa pelkistetyt lauseet luetteloitiin ja tutkimuksen kannalta olennaiset ja epäolennaiset pelkistetyt lauseet eroteltiin toisistaan. Yleensä aineiston karsinta tehdään analyysin ensimmäisenä vaiheena. Tässä yhteydessä karsintaan ei ollut edellytyksiä ennen aineiston pelkistämistä. Pelkistetystä aineistosta oli mahdollista arvioida aineiston kokonaisuutta ja siten tarpeellisen aineiston osuutta.

Aineiston klusterointi, eli ryhmittely toteutettiin niin ikään taulukkolaskentaohjelmassa. Pelkistettyjä ilmaisuja yhdisteltiin ensin alaluokiksi ja sitten yläluokiksi. Yläluokkien otsikoinnin yhteydessä toteutui analyysin teoriaohjaavuus. Käytännössä kokonaisuuden muodostavia alaluokkia vastaava käsite pyrittiin löytämään tutkielman lainopillisen osuuden sisällöstä. Aineiston pääluokat syntyivät puolestaan aineistolähtöisesti. On kuitenkin huomioitava, että pääluokkien muodostumista on ohjattu useissa aikaisemmissa vaiheissa. Esimerkiksi aineiston keräämisessä käytetty teemahaastattelu ja tutkimuskysymykset ohjaavat tulosten muodostumista.

Tähän mennessä kuvattujen vaiheiden toteutusta ohjasivat myös esitystekniset seikat. Aineiston käsittely haluttiin tiivistää ja yksinkertaistaa sellaiseksi, että se pystyttäisiin esittämään havainnollisesti tutkielman osana. Tämän tutkielman yhteydessä ei julkaista haastatteluaineiston alkuperäisiä ilmaisuja. Alkuperäiset ilmaisut ja aineiston käsittelyn dokumentointi ovat tutkijan hallussa. Alkuperäiset ilmaisut sisälsivät yksityiskohtaisia tietoja Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan taktiikasta ja yksiköiden kokoonpanoista. Arkaluontoisia tietoja sisältäneet ilmaisut onkin nimetty ”kuvauksiksi”. Lisäksi tutkijan mielestä puhekielestä litteroidun aineiston julkaiseminen on mautonta, kun haastateltavat ovat tunnistettavissa.

Aineiston käsittely on esitetty ryhmittelystä eteenpäin samanlaisena, kuin se toteutettiin taulukkolaskentaohjelmassa. Esitys aineiston käsittelystä on nähtävissä seuraavalla sivulla. Aineiston analysointi jatkuu luvussa 6, Analyysin tulokset. Aineiston analyysin viimeinen vaihe oli analyysin tulosten raportointi osaksi tutkielmaa.

Taulukko 4: Aineiston käsittely.

pelkistetyt lauseet	alaluokat	yläluokat		pääluokat	
Vartiostolla paljastavan tutkinnan ryhmä	Kuvaukset rikos- torjunnan osa- alueista vartiostois- sa	Yleisluonnehinnat lainsäädännöstä		Tyytyväisyys lainsäädäntöön	
Estämistä tehdään paljon					
Paljastamista tehdään paljon					
Sama henkilöstö tekee estämistä, paljastamista ja selvittämistä					
Operatiivinen henkilöstö tekee estämistä ja paljastamista					
Operatiivinen henkilöstö tekee paljastamista					
OTO henkilöstön merkitys rikostorjunnassa					
Viranomaisyhteistyö rikosten paljastamisessa					
Rajat ylittävää rikollisuutta vähän					
Rikollisuus täytyy paljastaa omin toimin					
Ulkomaalaisvalvonta tärkeä paljastavan toiminnan väline					
Luonnonvararikoksia paljon					
Osa-alueet painottuvat vuodenaikojen mukaan					
Rito laki on hyvä	Tyytyväisyys rito lakiin	RVL tutkittavaksi säädettyihin rikosnimik- keisiin liittyvät kokemukset		Lainsäädännön muutostarpeet	
Rito laki on selkeä					
Viittauksien poistaminen selkeyttää					
Viranomaisyhteistyö toimii					
Rikosnimikkeiden lista on toimiva					
Muut rikokset tutkitaan omien juttujen yhteydessä	Toimivalta riittävää	Toimivaltaan tarvittavat laajennukset			
Olisi parempi jos rikostutkinta olisi rikosnimike neutraalia					
Talousrikosten tutkinta tarvitaan					
Rahanpesurikokset tarvitaan					
Veropetos tarvitaan					
Rekisterimerkintärikos tarvitaan	Toimivallan laajennustarpeiden taustalla vaikuttavat syyt	RVL tutkittavaksi säädettyihin rikosnimik- keisiin liittyvät kokemukset			
Ihka ilman lamaa tarvitaan					
Syyttäjä haluaisi ajoneuvorikokset tutkittavan rahanpesuna, eikä kätkemisrikoksena					
Tullille tutkinta saadaan siirrettyä helposti					
Poliisi ei suostu ottamaan tutkintaa					
Poliisi ei suostu ottamaan rahanpesu tutkintaa	Tyytyväisyys salaisien tie- dönhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyyn	Salaisiin tiedönhankinta- ja pakkokeinoi- hin liittyvät kokemukset			
Poliisi ei suostu ottamaan ihka tutkintaa					
Poliisin pienet resurssit					
Tutkinnan siirto kesken vaikeaa					
Rikos jää selvittämättä jos raja ei tutki					
Rikolliset muuttavat toimintaansa	Keinovalikoiman laajennus- tarpeet	Salaisiin tiedönhankinta- ja pakkokeinoi- hin liittyvät kokemukset			
Salaisien tiedönhankinta ja pakkokeinojen sääntely on toimivaa					
Salaisien tiedönhankinta ja pakkokeinojen sääntely on yksiselitteistä					
Salaisien tiedönhankinta ja pakkokeinojen käyttö on tuloksellista					
Tietolähdettä koskeva lainsäädäntö selkeää					
Peitellyn tiedönhankinnan päätöksenteko stekpov oikeudeksi	Tyytyväisyys tietojen käsitte- lyä koskevaan sääntelyyn	Tietojen käsittelyn liitty- vät kokemukset			
Tietolähteen ohjattu käyttö olisi hyvä saada, mutta ei prioriteetti					
Tietolähteen ohjattu käyttö selkeyttäisi tietolähdetoimintaa					
Verkkorikostutkinta tarvitaan					
Peitetoiminta tarvitaan					
Valeosto tarvitaan	Tietojen käsitte- lyyn liittyvät kokemukset kuormituksesta	Oikeusupseerin tehtävään liittyvät kokemukset			
Tarve vähintään valeostolle tietoverkossa					
Verkko tai some on se alusta missä rikokset tehdään					
Väärien asiakirjojen nettimyyni					
Tietojen käsittelyn sääntely on toimivaa					
Tietojen käsittelyn sääntely on yksiselitteistä	RVL ohjaukseen ja järjes- telyihin liitty- vät kokemukset				
Tietojen käsittelyn sääntely on selkeää					
Toimivat järjestelmät tukevat tiedonkäsittelyssä					
Ylimääräisen tiedon käyttö toimii					
Tietojen käsittelyn kanssa pitää olla huolellinen					
Asianosaisen tiedonsaanti asiat on välillä hankalia vastapuolen avustajan kanssa					
Tietojen käsittely ja hallinnointi kuormittaa					
Lakimuutokset sekoitti tietojen käsittelyä					
Lainsäädännön muutokset työllistävät					
Ohjauksen puute lainsäädännön muutosten yhteydessä					
Oikeusupseerin tehtävä kuuluu rikostorjuntayksikölle vartiostossa					
Oikeusupseerin tehtävästä ei pidetä					
Puolustusvoimien ohjeisto ei sovi RVL käyttöön.					
Ohjauksen puute sotilaskurinpitoasioissa					

6. ANALYYSIN TULOKSET

Aineiston analyysin viimeinen vaihe toteutettiin tarkastelemalla aineistoa syvemmin, analyysin edellisessä vaiheessa muodostetun luokittelun viitekehyksessä. Aineiston käsittelyssä muodostetut luokat muodostavat käsittelyn rakenteen. Analyysi etenee rinta rinnan dokumentoinnin eli kirjoittamisen kanssa. Käytännössä luokittelun mukaisiin kokonaisuuksiin liittyvät alkuperäiset ilmaisut luetaan uudelleen läpi ja niihin liittyvät havainnot yhdistetään aineiston luokittelussa tehtyihin havaintoihin. Havainnot dokumentoidaan tämän luvun alaluvuissa.

Analyysin osana muodostuneet pääluokat: ”Tyytyväisyys lainsäädäntöön” ja ”lainsäädännön muutostarpeet vastaavat tämän tutkielman tutkimuskysymyksiin 2 ja 3. Tyytyväisyys lainsäädäntöön liittyy kysymykseen 2, eli miten rajavartiolaitoksen rikostorjuntatehtävissä työskentelevä henkilöstö kokee rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön toimivuuden? Toinen pääluokka, ”lainsäädännön muutostarpeet” vastaa kolmanteen tutkimuskysymykseen, eli: mitä muutoksia lainsäädäntöön tarvitaan rajavartiolaitoksen rikostorjunnan henkilöstön näkökulmasta?

Kolmas pääluokka ”RVL ohjaukseen ja järjestelyihin liittyvät kokemukset” muodostui aineistolähtöisesti. Se ei anna vastausta tutkimuskysymyksiin, mutta antaa osaltaan tietoa lainsäädäntöön liittyvien kokemusten muodostumisesta.

6.1 Tyytyväisyys lainsäädäntöön

”Tyytyväisyys lainsäädäntöön” pääluokka sisältää elementtejä kaikista pääluokista lukuun ottamatta ”oikeusupseerin tehtävään liittyviä kokemuksia”.

Aineiston analyysissä lainsäädäntöön liittyvät kokemukset muodostuivat selkeästi kahdesta pääluokasta. Lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa oltiin tyytyväisiä. Toisen pääluokan, eli lainsäädännön muutostarpeiden kuvaukset liittyivät yksittäisiin toimivaltuuksiin ja suurimmassa osassa muutostarvetta kuvaavia ilmaisuja korostettiin samalla, että lakiin kokonaisuutena ollaan tyytyväisiä. Tyytyväisyys lainsäädäntöön pääluokka sisälsi sekä lainsäädäntöön, että viranomaisyhteistyöhön liittyviä kuvauksia. Viranomaisyhteistyöhön liittyvät kuvaukset kytkeytyivät lainsäädännön toimivuuden kuvauksiin kaikkien vartiostojen vastauksissa. Tästä oli pääteltävissä se, että kokemukset muodostuvat positiivisiksi, kun toimivaa lainsäädäntöä pystytään hyödyntämään toimivan viranomaisyhteistyön avulla täysimääräisesti.

Lainsäädännön toimivuutta ja tyytyväisyyttä toimivaltuuksiin kuvaavia ilmaisuja tuli kaikista vartiostoista. Ilmaisut jakaantuivat sääntelyn selkeyteen ja toimivaltuuksien riittävyys. Selkeyttä kuvaavissa lauseissa nykyistä lainsäädäntöä mm. verrattiin aikaisempaan viittaustekniikkaan perustuneeseen lainsäädäntöön. Lainsäädännön rakenteen toimivuudessa nähtiin myös parannettavaa. Lainsäädännön rakenteeseen liittyviä ongelmia kuvaavia vastauksia tarkastellaan jäljempänä, lainsäädännön muutostarpeita kuvaavien vastausten yhteydessä.

Haastatteluissa kysyttiin suoraan Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 3 §:n Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten listan kattavuudesta suhteessa vartioston toimintaympäristöön. Kaikkien vartiostojen vastauksissa listaa pidettiin hyvänä. Suomenlahden merivartioston ja Kaakkois-Suomen rajavartioston edustajat pitivät listaa itsessään toimivana, mutta kuvasivat myös tarpeita listassa olevien rikosnimikkeiden lisäämiselle.

Länsi-Suomen merivartioston edustajan vastauksissa korostui lakiin lisättyjen, vesiliikenteessä tapahtuvia rikoksia koskevien toimivaltuuksien, tarkoituksenmukaisuus. Luonnonvararikokset korostuivat Kainuun rajavartioston vastauksessa. Yhdessäkään vastauksessa ei ilmaistu tarvetta minkään rikosnimikkeen poistamista listalta. Viranomaisyhteistyön tärkeyttä korostettiin esimerkiksi suurien ympäristörikosten tutkinnassa maa-alueella ja muidenkin sellaisten rikosten tutkinnassa, joiden tutkintaan Rajavartiolaitoksella on toimivaltuus, mutta joiden tutkintaan sillä ei ole valmiutta.

Yhteenvetona kokemuksia voidaan luonnehtia positiivisiksi. Lainsäädäntöä pidettiin toimivana kaikkien vartiostojen edustajien vastauksissa. Kaikista toimivimpana lainsäädäntöä pidetään sellaisissa vartiostoissa, joissa rikostorjunnan volyyymi on pienempi. Suuremmissa vartiostoissa oltiin myös tyytyväisiä lainsäädäntöön, mutta niiden vastauksissa nähtiin myös lisäksi tarpeita toimivaltuuksien laajentamiselle. Lainsäädäntöä kiiteltiin etenkin selkeydestä ja yksiselitteisyydestä. Viranomaisyhteistyön kuvaukset lainsäädännön toimivuuden kuvauksien yhteydessä luovat oletuksen siitä, että osa toimivuuden kokemuksesta muodostuu juuri eri virkakuntien sujuvasta yhteistyöstä. Vastaavasti voidaan olettaa, että jos yhteistyö ei toimisi niin hyvin, lainsäädäntöönkin kohdistuisi enemmän negatiivisia kokemuksia.

”Kuvaukset rikostorjunnan osa-alueista vartiostossa” alaluokka poikkesi rakenteellisesti muista analyysissä muodostetuista luokista. Alaluokka muodostuu rikostorjunnan osa-aluetta käsitelleen haastatteluteeman yhteydessä annetuista vastauksista. Vastaukset ovat kattavia, mutta ne eivät sisällä varsinaisia kokemuksia kuvaavia ilmaisuja. Vartiostojen edustajat vastasivat teeman kysymyksiin rikostorjunnan osa-alueista asiantuntevasti ja kuvauksia aiheesta kertyi runsaasti. Alaluokka on liitetty analyysissä ”tyytyväisyys lainsäädäntöön” pääluokkaan. Tämä perustuu tutkijan tulkintaan kokemusten muodostumisesta tässä yhteydessä. Tämän tulkinnan mukaan lainsäädäntöön liittyvien kokemusten kuvausten puuttuminen viittaa siihen että haastateltavien ei ole tarvinnut kiinnittää huomiota lainsäädäntöön rikostorjunnan osa-alueiden yhteydessä. Tämän tulkitaan olevan yhteydessä lainsäädännön toimivuuteen. Jos lainsäädäntö aiheuttaisi esimerkiksi rajoitteita, aiheuttaisi tämä voimakkaampia tunteiden kuvauksia.

Kaikkien vartiostojen edustajien vastauksissa kuvailtiin vartioston tapaa toteuttaa rikostorjunnan eri osa-alueita. Tiivistettynä vartiostojen vastauksissa rikosten selvittäminen nähtiin rikostorjuntayksikön tehtävänä. Rikosten estäminen ja paljastaminen nähtiin rikostorjuntayksikön lisäksi myös operatiivisen henkilöstön: partioiden ja rajanylityspaikkojen tehtävänä. Edellä mainittujen roolia korostettiin etenkin Kaakkois-Suomen, Pohjois-Karjalan ja Kainuun rajavartiostojen vastauksissa, mutta myös Länsi-Suomen merivartioston edustajan vastauksissa. Länsi-Suomen merivartioston edustajan mukaan lähes kaikki vartiostossa havaittu rikollisuus paljastetaan omin toimin. Tämä liittyy mm. siihen, että Vartioston alueella on hyvin vähän ulkorajaliikennettä ja sitä myötä rajat ylittävää rikollisuutta. Suomenlahden merivartioston ja Kaakkois-Suomen rajavartioston osalta rikostorjunnan osa-alueet näkyivät myös yksiköiden henkilöstön järjestelyissä. Niiden rikostorjuntayksiköiden organisaatioihin kuului erillisiä estämiseen ja paljastamiseen toimintaansa painottavia osia.

6.2 Lainsäädännön muutostarpeet

Lainsäädäntöön liittyvien kokemusten toinen osa-alue muodostui lainsäädännön muutostarpeista. Muutostarpeita kuvaavat ilmaisut jakaantuivat toimivallan lisäämistarpeita kuvaaviin ja salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuuksiin liittyviin ilmaisiin. Kaakkois-Suomen rajavartioston sekä Suomenlahden- ja Länsi-Suomen merivartiostojen edustajat esittivät molemmat muutostarpeita lainsäädäntöön. Kuten aikaisemmin jo todettiin, Ilmaisujen yhteydessä korostettiin kuitenkin samalla, tyytyväisyyttä lainsäädännön kokonaisuuteen.

Rikosnimikkeisiin perustuva toimivallan määrittely oli tärkein syy suurimpaan osaan niistä asioista, joiden kohdalla lainsäädäntöön toivottiin muutoksia. Tämä liittyy rikoksen esitutkinnan aloittamiseen ja siihen, että tutkinta voidaan aloittaa, kun tiedossa on tutkittava rikosnimike. Haastatteluaineistossa esitettiin myös ajatus siitä, että Rajavartiolaitoksen kannalta toimisi paremmin järjestely, jossa tutkinta olisi rikosnimike riippumatonta ja rikosnimike määräytyisi tutkinnan edetessä. Edellä mainittuun järjestelyyn liittyisi kuitenkin laajoja lainsäädännön muutostarpeita. Myös haastatteluaineistossa todettiin, että yksittäisten toimivaltuuksien lisäämisellä on realistisempaa saavuttaa riittävät toimivaltuudet.

6.3 Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvia rikoksia koskevat muutostarpeet.

Kolmen vartioston edustajien haastatteluaineistoissa esitettiin tutkittaviin rikosnimikkeisiin liittyviä muutostarpeita. Länsi-Suomen merivartioston edustajan esille nostamat asiat liittyvät merelliseen toimintaympäristöön ja sen erityispiirteisiin. Kaakkois-Suomen rajavartioston ja Suomenlahden merivartioston edustajien vastauksissa esille nostamat asiat, taas liittyivät rikos-tutkinnan suorittamisen tehokkuuteen. Seuraavaksi käsitellään ensin merelliseen toimintaympäristöön liittyvät havainnot ja sen jälkeen rikosnimikkeistöön liittyvät.

Suomenlahden merivartioston edustajan haastatteluaineistossa korostui muista vastaajista poiketen merelliseen toimintaympäristöön liittyvien rikosten tutkinta. Kaksi esille nostettua tapausta eivät liittyneet suoraan rikosnimikkeistöön vaan nimikkeistön käytettävyyteen. Toisessa esimerkissä oli kysymys perättömän vaarailmoituksen tutkinnasta. Perättömästä vaarailmoituksesta säädetään RL 34 luvun 10 §:ssä (578/1995):

”Joka tekee pommista, tulipalosta, merihädästä, suuronnettomuudesta tai muusta vastaavasta hädästä tai vaarasta perättömän ilmoituksen, joka on omiaan aiheuttamaan pelastus- tai turvallisuustoimen taikka pakokauhua, on tuomittava perättömästä vaarailmoituksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi.”

Suomenlahden merivartioston esille ottamassa tapauksessa oli kysymys siitä, että kun perätön vaarailmoitus kohdistuu meripelastusviranomaisena toimivaan Rajavartiolaitokseen, on vallalla ollut tulkinta, että Rajavartiolaitos ei voi tutkia rikosta, jossa se on asianomistajana. Kysymys on Rajavartiolaitoksen omasta ohjauksesta ja ei siten liity suoraan lainsäädäntöön. Ongelman tarkemmissa kuvauksissa ilmenee kuitenkin, että kysymyksessä on vaarallinen teko, jonka kustannukset yhteiskunnalle ovat huomattavat. Työn kannalta olennaisen havainnosta tekee se, että haastatteluaineiston mukaan Poliisi ei suorita merellä tapahtuneiden perättömien vaarailmoitusten tutkintaa ja rikos jää usein kokonaan selvittämättä. Toinen Länsi-Suomen merivartioston merelliseen toimintaan liittyvistä erityisistä havainnoista koski tilannetta, jossa Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan merellisen toimintaympäristön rikoksen yhteydessä tapahtuu kuolemantapaus. Kuolemantapauksen tutkinta kuuluu Poliisille. Esimerkissä siirrettäessä alusten yhteentörmäyksen tutkinta Poliisille kuolemantapauksen tutkinnan takia, hankaloitui tapauksen tutkinta huomattavasti. Tämä liittyy haastatteluaineiston mukaan siihen, että Poliisin osaaminen merellisen toimintaympäristön rikosten tutkinnasta, ja merenkulusta ylipäätään on Rajavartiolaitosta suppeampi.

Länsi-Suomen merivartioston tapaukset otettiin mukaan tarkasteluun, vaikka kumpikaan ei liity suoraan rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain toimivaltuuksiin. Aineistossa kuvatut ongelmat ovat kuitenkin merkityksellisiä, kun arvioidaan merellisen toimintaympäristön rikostorjunnan haasteita. Ne kuvaavat myös muussakin aineistossa esiin tullutta ilmiötä, eli viranomaisyhteistyön merkitystä lainsäädännöstä syntyvien kokemusten muodostumisessa.

Suomenlahden merivartioston ja Kaakkois-Suomen rajavartioston edustajien haastatteluaineisto poikkesi muista vartiostoista. Näiden vartiostojen kuvaamat ilmiöt olivat myös keskenään pitkälti samankaltaisia. Ongelmallisena koettiin tilanteet, joissa Rajavartiolaitoksen tutkittavaan rikokseen liittyi rikos, joka ei kuulu Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin. Molemmat vartiostot nostivat esiin tarpeen talousrikosten tutkintaan. Rikosnimikkeenä etenkin rahanpesu koettiin tärkeäksi. Rahanpesurikokset tulevat tässä asiayhteydessä esille laittoman maahantulon järjestämisen yhteydessä. Kaakkois-Suomen rajavartioston edustajan vastausaineistoissa mainittiin lisäksi vastaavissa tapauksissa tarve veropetosten tutkintaan. Toinen rikosmuoto, jonka tutkintaan aineiston mukaan tarvittaisiin rahanpesurikoksen toimivaltaa, on anastettujen ja petoksella saatujen ajoneuvojen maasta kuljettaminen.

Rikosnimikkeisiin liittyvä toimivallan sääntely oli aiheuttanut aineiston mukaan ongelmia myös syyttäjä yhteistyössä. Esimerkeissä mainittiin juuri ajoneuvorikollisuuteen liittyvät tilanteet, joissa syyttäjän näkökulmasta tutkittavana rikosnimikkeenä pitäisi olla rahanpesu. Tapaukset oli kuitenkin jouduttu tutkimaan kätkemisrikoksina Rajavartiolaitoksen puutteellisen toimivallan vuoksi.

Suomenlahden merivartioston edustajan vastauksissa nostettiin esille myös tarve toimivallalle estää, paljastaa ja selvittää ihmiskaupparikoksia, myös ilman laittoman maahantulon järjestämistä. Vartiostossa oli havaittu tapauksia, joissa maahan tulon ja maassa oleskelun edellytyksiä ei voitu kiistää, mutta viitteitä ihmiskaupasta oli havaittavissa. Nykyisellään Rajavartiolaitoksella on mahdollisuus tutkia ihmiskauppaa vain sen liittyessä laittoman maahantulon järjestämiseen.

Kaakkois-Suomen rajavartioston haastatteluaineistossa nostettiin esille myös tietoverkossa tapahtuvien rikosten tutkinta. Rikosnimikkeistä eriteltiin vain rekisterimerkintärikos. Tarve liittyy Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin kuuluvan rikollisuuden siirtymiseen yhä enemmän tietoverkoissa tapahtuvaksi.

Edellä käsiteltyjen lainsäädäntöön kaivattujen muutosten perusteluina vartiostojen aineistoissa esitettiin käytännön kokemuksiin perustuvia esimerkkejä erilaisten rikosten tutkinnasta. Perusteluita tarkasteltaessa esille nousi toistuvasti se, että rikoksia, joiden kohdalla lisätoimivaltuuksille koettiin tarvetta, ei ollut saatu siirrettyä Poliisin tutkittavaksi. Suhtautuminen oli kautta linjan ymmärtävää ja ongelman koettiin liittyvän Poliisin rajalliseen resursointiin. Kuitenkin vastauksista kävi ilmi selkeä käsitys siitä, että useissa tapauksissa, jos Rajavartiolaitos ei selvittä jotain havaitsemaansa rikosta, se jää suurella todennäköisyydellä selvittämättä. Vastauksista oli myös tulkittavissa turhautumista vallitsevaan tilanteeseen.

Monet Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi säädetyistä rikosnimikkeistä ovat sellaisia, että ne täyttävät useamman vaihtoehtoisen rikosnimikkeen tunnusmerkistön. Aineistossa oli mainintoja myös siitä, että esimerkiksi rahanpesurikos on voitu tutkia törkeänä väärennöksenä. Esimerkiksi Suomenlahden merivartiosto oli tutkinut haastatteluaineiston mukaan edellisenä vuonna Suomen suurimman tai toiseksi suurimman rahanpesurikoksen.

6.4 Salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja koskevat muutostarpeet.

Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta kokemukset lainsäädännön toimivuudesta olivat linjassa kokemusten kokonaisuuden kanssa. Sääntelyyn oltiin pääasiassa tyytyväisiä, ja sitä pidettiin selkeänä. Vartiostoista jälleen Suomenlahden merivartioston ja Kaakkois-Suomen rajavartioston edustajat ilmaisivat yksittäisiä sääntelyn muutostarpeita. Aineistosta esiin nousseita muutostarpeita olivat: Päätöksenteko peittelystä tiedonhankinnasta, tietolähteen ohjatun käytön, peitetoiminnan tietoverkoissa ja valeoston lisääminen keinovalikoimaan.

Kuten luvussa 3 todettiin, päätöksenteko peittelystä tiedonhankinnasta on säädetty rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa, Rajavartiolaitoksen oikeudellisen osaston päällikön tai apulaispäällikön päätettäväksi. Sääntely poikkeaa Poliisin ja Tullin vastaavasta. Haastatteluissa kävi ilmi, että päätöksentekomenettely oli koettu raskaaksi ja epäkäytännölliseksi. Sääntelyä toivottiin muutettavan siten, että päätöksenteko kuuluisi salaisien tiedonhankinta-pakkokeinojen käyttöön erityisesti koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tehtäväksi, samaan tapaan kuin Poliisilla ja Tullilla.

Tietolähteen ohjattua käyttöä ei koettu erityisen tärkeäksi toimivaltuudeksi, mutta molemmat muutoksia toivoneet vastaajat toivat sen kuitenkin esille. Tärkein perustelu liittyi tietolähteen käytön selkeyttämiseen. Lisäksi tietolähteen ohjatun käytön koettiin olevan parempi myös tietolähteen oikeuksien kannalta siinä, että viranomainen ottaa vastuun ohjatusta tietolähteen käytöstä.

Kaakkois-Suomen rajavartioston edustaja esitti lisäksi tarpeen toimivallalle tietoverkossa tapahtuviin rikoksiin liittyen. Tarve liittyy aineiston mukaan siihen, että monet Rajaturvallisuuden kannalta olennaiset rikollisuuden ilmiöt, ovat siirtyneet ainakin osittain tietoverkkoihin. Yksittäisistä toimivaltuuksista haastattelussa mainittiin peitetoiminta tietoverkoissa ja valeosto. Valeoston osalta tarpeelliseksi koettiin vähintään yksinomaan yleisön saataville toimitetusta myyntitarjouksesta tehtävä valeosto. Toimivaltuuksia pidettiin välttämättöminä tietoverkossa tapahtuvien rikosten tutkimisen kannalta. Esimerkkinä Rajaturvallisuuteen liittyvästä verkkorikollisuuden ilmiöstä käytettiin laittomien asiakirjojen välitystä. Haastatteluaineiston mukaan edellä mainitun kaltaisten rikosten tutkiminen on tällä hetkellä mahdollista vain Poliisin kanssa yhteistoiminnassa puuttuvien toimivaltuuksien vuoksi.

6.5 Tietojen käsittelyyn liittyvät kokemukset

Tietojen käsittelyyn liittyvät kokemukset lainsäädännöstä olivat erittäin positiivisia. Viimeaikaiset lainsäädännön muutokset aiheuttivat osaltaan negatiivisia kokemuksia tietojen käsittelyä ohjaavasta lainsäädännöstä, mutta vastaajat liittivät ne selkeästi muutokseen. Sillä, kuinka paljon lainsäädännön muutoksiin liittyi negatiivisia kokemuksia, oli havaittavissa yhteyksiä niin vartioston etäisyyteen pääkaupungista kuin vartioston kokoonkin.

Aineistossa esiin tulleet kokemukset ohjauksen puutteesta voivat osaltaan liittyä myös fyysiseen etäisyyteen Rajavartiolaitoksen esikunnasta ja sen oikeudellisesta osastosta. Toinen yhteys oli havaittavissa vartioston rikostorjunta yksikön koon ja negatiivisten kokemusten välillä. Käytännössä eniten kuormituksen ja muita negatiivisia kokemuksia lainsäädännön muutoksista esiintyi pienimmissä vartiostoissa. Tämä voi liittyä siihen, että lainsäädännön muutosvaiheessa yksittäisten henkilöiden työkuorma kasvaa pienissä yksiköissä suhteellisesti enemmän.

Tietojen käsittelyn osalta aineisto sisälsi myös lähtökohdiltaan negatiivisia ilmiöitä kuvaavia ilmaisuja, joilla ei kuitenkaan ollut negatiivisen kokemuksen merkitystä. Vastauksissa kuvailtiin tietojen käsittelyyn liittyvää vastuuta ja esimerkiksi asianosaisen tiedonsaantioikeuksiin liittyviä ristiriitatilanteita. Ilmaisuissa painottui vastuun tunteminen, mutta ilmiöiden kuvauksista oli pääteltävissä, että niitä pidettiin työhön kuuluvina.

Positiivisiin kokemuksiin tietojen käsittelyä ohjaavasta lainsäädännöstä vaikuttivat osaltaan toimivat tietojärjestelmät. Tietojärjestelmien vaikutus onkin suuri, koska aineistosta oli pääteltävissä, että ne vähentävät henkilöstön muistin varassa olevia tietojen käsittelyyn liittyviä vastuita huomattavasti.

6.6 RVL ohjaukseen ja järjestelyihin liittyvät kokemukset

Aineiston analyysin luokitteluvaiheessa havaittiin yksittäisiä tutkimusaiheeseen liittyviä ilmaisuja, joiden osalta kokemuksen kuvauksesta ei muodostu suoraa yhteyttä lainsäädäntöön. Pääluokkaan kuuluu tietojen käsittelyyn liittyviä ja oikeusupseerin tehtävään liittyviä asioita. Tietojen käsittelyn osalta negatiivisen kokemukset ja kuormittumisen liittyivät tietojen käsittelyä ohjaavan lainsäädännön muutoksiin. Merkittävimpänä viimeaikaisena lakimuutoksena henkilötietolainsäädännön uudistus vaikutti selvästi aineistossa esiintyneisiin kokemuksiin. Vaikka kyseinen lakimuutos ei kuulu tutkimuksen rajaukseen, vaikutti se osaltaan kokemusten muodostumiseen myös tässä tutkielmassa käsitellystä tietojen käsittelyn sääntelystä.

Lainsäädännön muutoksien kuormittavuutta ja tietojen käsittelyn kuormittavuutta kuvaavat ilmaisut esiintyivät aineistossa yhdessä. Näiden ilmaisujen yhteydessä esiintyi myös kokemuksia valtakunnallisen ohjauksen puutteesta.

Toinen ilmiö, joka liittyi Rajavartiolaitoksen ohjaukseen ja vartiostojen järjestelyihin oli oikeusupseerin tehtävä. Oikeusupseerin tehtävä sisältää sotilaskurinpidolliset ja virkamiesoikeudelliset rikosasiat. Tehtävää luonnehdittiin kahden edustajan vastauksissa kiusalliseksi. Lisäksi kolmannen edustajan vastauksessa ilmeni tehtävään tarvittavan ohjauksen puute. Myös sotilaskurinpitomenettelyn soveltuvuutta Rajavartiolaitoksen käyttöön kyseenalaistettiin. Oikeusupseerin tehtävä luokiteltiin analyysin yhteydessä järjestelyihin liittyväksi kokemukseksi. Luokittelu perustuu siihen, että varsinaista lainsäädäntöä kokemuksissa ei juuri käsitelty. Lisäksi luonnollisesti niiden vartiostojen osalta, joissa oikeusupseerin tehtävä on eriytetty omaksi tehtäväkseen, ei negatiivisia kokemuksia esiintynyt.

7. LAINSÄÄDÄNNÖN MUUTOSTARPEIDEN ARVIOINTI JA TUTKIELMAN TULOKSET

Tässä luvussa tarkastellaan aineistosta esiin nousseiden lainsäädännön muutostarpeiden taustalla vaikuttavan lainsäädännön taustaa. Luku vastaa kolmannen tutkimuskysymyksen alakysymyksiin. Alakysymykset ovat: Ovatko lainsäädännön koetut muutostarpeet uusia havaintoja, vai onko niitä jo käsitelty lain valmistelun yhteydessä? Toinen alakysymys on: Miksi nykyiseen ratkaisuun on päädytty. Tarkastelu toteutetaan perehtymällä lainvalmisteluaineistoon kunkin koetun muutostarpeen osalta. Tutkielman tulokset esitetään kunkin tarkasteltavan toimivaltuuden osalta, lainopillisen tarkastelun jälkeen.

Ennen yksittäisten toimivaltuuksien lainopillista tarkastelua todetaan työn yleisenä tuloksena, että kokemukset rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetusta laista ovat positiivisia. Lainsäädännössä koettujen muutostarpeiden kuvattiin olevan toimivan lainsäädännön hienosäätöä ja haastateltavat korostivat, että lainsäädäntö on kokonaisuutena toimivaa. Viranomaisyhteistyön toimivuus liittyy voimakkaasti kokemukseen lainsäädännön toimivuudesta ja on mahdollista, että jos viranomaisyhteistyön edellytykset jostain syystä huononisivat, muuttuisivat myös kokemukset lainsäädännöstä huonommiksi. Rajavartiolaitoksen sisäisellä ohjauksella ja järjestyillä on suuri vaikutus kokemusten muodostumiselle. Haastateltavat kuitenkin erottivat nämä kokemukset selkeästi lainsäädännöstä.

Tässä luvussa käsiteltäviin lainsäädännön muutostarpeisiin liittyy pääsääntöisesti kysymys lainsäädännön antaman toimivallan laajuuden ja rikostorjunnan henkilöstön kokeman toimivallan tarpeen eroavaisuudesta. Suurin osa esille nostetuista muutostarpeista liittyy kokemuksiin, rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:ssä säädetyn toimivallan riittämättömyydestä.

Lainsäädäntö antaa joissain tilanteissa mahdollisuuden myös muiden, kuin Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin säädettyjen rikosten tutkimiseen. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 5 §:ssä säädetään Rajavartiolaitoksen suorittamasta muusta esitutkinnasta. Sen mukaan Rajavartiolaitos voi toisen esitutkintaviranomaisen pyynnöstä suorittaa muunkin, kuin sen tutkittavaksi säädetyn rikosnimikkeen tutkinnan, jos se liittyy Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaan ja sitä koskeva syyte voitaisiin käsitellä tuomioistuimessa yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta koskevan syytteen kanssa.

Tässä tutkielmassa kuvatut toimivaltuuksiin liittyvät muutostarpeet ovat sellaisia, joissa 5 §:n mahdollisuus muun esitutinnan suorittamiseen ei mahdollista kaikkia, rikostorjunnan näkökulmasta tarpeellisia toimia. 5 §:ssä säädetään rikosten tutkimisesta ja se ei siis anna toimivaltaa rikosten estämiseen. Tätä ei oltu haastatteluaineiston mukaan koettu ongelmaksi, koska kynnys esitutinnan aloittamiseen on matala. Merkittävämpi rajoite liittyy siihen, että muu esitutkinta voidaan suorittaa vain aloitetun tutkinnan yhteydessä. Tutkintaa ei siis voida suorittaa, jos toimivaltarikoksen esitutinnan aloittamiselle ei ole perusteita. Muun rikoksen tutkinnalle asetettu edellytys, syytteen käsittelystä yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvaa rikosta koskevan syytteen kanssa, vähentää säännöksen käytettävyyttä entisestään. Jos toimivaltarikoksen esitutkinta ei johda syytteen nostamiseen, päättyy myös mahdollisuus muun rikoksen tutkimiseen.

Myös salaisien pakkokeinojen käyttöön liittyvät rajoitukset muun rikoksen tutkinnan osalta vähentävät 5 §:n käytettävyyttä. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 58 §:n 4 momentin mukaan: 5 §:ssä tarkoitettua muun esitutinnan yhteydessä, salaisista pakkokeinoista ei ole rajavartiomiehen käytettävissä telekuuntelu, tietojen hankkiminen telekuuntelun sijasta, televalvonta, peitelty tiedonhankinta, henkilön tekninen seuranta, peitetoiminta, valeosto eikä tietolähteen ohjattu käyttö.

7.1 Talousrikosten tutkinta

Haastatteluaineistossa esiin tullut tarve talousrikosten, tarkemmin sanottuna rahanpesun ja veropetosten tutkinnalle voi muodostua monella tavalla. Jos talousrikos havaitaan Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin kuuluvan rikoksen tutkinnan yhteydessä, on edellytysten täytyessä myös sen tutkinta mahdollista. Tällöin pakkokeinovalikoima on kuitenkin talousrikoksen osalta rajoitettu. Tilanteessa, jossa Rajavartiolaitos havaitsee vain talousrikoksen tai perusteita sen toimivaltaan kuuluvalla esitutkinnalla ei ole, jäävät rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksesta annetun lain 5 §:n muun rikoksen tutkinnan edellytykset täyttymättä. Aineistossa kuvattiin myös tilanteita, joissa toimivaltarikoksen tutkinta ei etene, mutta 5 §:n nojalla tutkittavan muun rikoksen tutkinta etenee. Myös tällöin 5 §:n edellytys tapausten käsittelystä samassa oikeuden istunnossa jää toteutumatta.

Tarve talousrikosten tutkintaan liittyi vahvasti myös Poliisin valmiuteen ottaa hoidettavakseen sellaisten rikosten esitutkinta, joiden tutkintaan Rajavartiolaitoksessa ei ole toimivaltuutta. Haastatteluissa korostui tahto saada havaitut rikoskokonaisuudet tutkittua. Myös syyttäjyhteistyössä oli koettu ongelmia rahanpesurikosten puuttumisen takia.

RL 32 luvun 6 §:ssä (191/2011) säädetään rahanpesusta:

”Joka:

- 1) ottaa vastaan, käyttää, muuntaa, luovuttaa, siirtää, välittää tai pitää hallussaan rikoksella hankittua omaisuutta, rikoksen tuottamaa hyötyä tai näiden tilalle tullutta omaisuutta hankkiakseen itselleen tai toiselle hyötyä tai peittääkseen tai häivyttääkseen hyödyn tai omaisuuden laittoman alkuperän tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksen oikeudelliset seuraamukset taikka
- 2) peittää tai häivyttää rikoksella hankitun omaisuuden, rikoksen tuottaman hyödyn taikka näiden tilalle tulleen omaisuuden todellisen luonteen, alkuperän, sijainnin tai siihen kohdistuvat määräämistoimet tai oikeudet taikka avustaa toista tällaisessa peittämisessä tai häivyttämisessä,”

Rahanpesu oli alkuperäisessä hallituksen esityksen luonnoksessa lain valmisteluvaiheessa, ennen asiantuntijalausuntoja. Luonnoksessa esitettiin rahanpesun, törkeän rahanpesun, tuottamuksellisen rahanpesun ja rahanpesurikkomuksen lisäämistä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten listalle. Kyseiset rikokset olisivat olleet Rajavartiolaitoksen tutkittavia silloin, kun ne havaitaan rajatarkastuksen yhteydessä.⁵⁶

Perusteluina rahanpesurikosten lisäämiselle Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin esitettiin se, että jos kaikki silloisen Rajavartiolain 43 §:n edellytykset muun esitutkinnan suorittamiselle eivät täyty, ei Rajavartiolaitokselle muodostu toimivaltaa rahanpesuepäilyn tutkimiseen. Rajavartiolain 43 § vastasi nykyistä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 5 §:ä. 43 §:ssä ja 5 §:ssä esitetyt edellytykset sille, että Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan muussa, kuin sen tutkittavaksi kuuluvassa rikoksessa ovat: toisen viranomaisen pyyntö, se, että rikos liittyy Rajavartiolaitoksen aloittamaan esitutkintaa ja se, että kyseistä rikosta koskeva syyte voitaisiin käsitellä yhdessä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvan rikoksen syytteen kanssa. Toisena perusteluna esitettiin, että Rajatarkastuksen yhteydessä havaitun rahanpesurikoksen siirtäminen Poliisille tai yhteisen tutkintaryhmän perustaminen ei yksittäistapauksessa ole mielekästä.⁵⁷

⁵⁶ Hallituksen esitysluonnos laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 16

⁵⁷ Hallituksen esitysluonnos laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi, 16

Lausuntokierroksen jälkeen rahanpesu poistettiin valmiista hallituksen esityksestä laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa. Poistaminen perustui Sisäministeriön poliisiosaston, Poliisihallituksen ja Tullin lausuntoihin.⁵⁸ Poliisihallituksen ja Sisäministeriön Poliisiosaston lausunnossa on nähtävissä huoli siitä, että, Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltuuksien lisääminen aiheuttaisi kilpailua resursseista viranomaisten välillä. Lausunnossa vastustetaan myös Rajavartiolaitoksen salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen toimivaltuuksien lisäämistä. Lausunnon mukaan Poliisihallituksen kanta on, että muiden viranomaisten tarvitessa lisää toimivaltuuksia niiden tulee tukeutua Poliisiin.⁵⁹ Tullin lausunnossa hallituksen esitysluonnoksesta Tulli vastustaa rahanpesun lisäämistä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikoksiin. Lausunnossa viitataan esitysluonnoksen perusteluun, jonka mukaan yksittäistapauksessa ei ole mielekästä siirtää tutkintaa toiselle viranomaiselle. Lausunnossa arvioidaan myös, että Rajatarkastusten yhteydessä esiin tulevat rahanpesurikokset olisivat käteisen rahan kuljetukseen liittyviä ja siten Tullin tutkittavaksi kuuluvia rikoksia.⁶⁰

Hallituksen esityksen luonnoksessa ei ole esitetty kovin kattavia perusteluita sille, miksi rahanpesurikos olisi haluttu lisätä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten listalle. Tämä näyttääkin tutkijan arvion mukaan vaikuttaneen etenkin Tullin lausunnossaan esittämään negatiiviseen kantaan. Tullin lausunto oli muilta osin erittäin myönteinen ja siitä oli jopa tulkittavissa, että Tulli olisi kannattanut Rajavartiolaitokselle laajempia toimivaltuuksia esimerkiksi salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen osalta. Tullin negatiivinen kanta on looginen, jos oletetaan, että kysymys on käteisen rahan kuljettamiseen liittyvistä rahanpesurikoksista, niin kuin Tulli lausunnossaan arvioi. Tämän tutkielman haastatteluaineistossa kuvatut tilanteet, joiden yhteydessä rahanpesuun liittyviä toimivaltuuksia tarvittaisiin, poikkeavat oleellisesti lausunnossa esitetystä. Toisaalta hallituksen esityksen perustelut ovat varsin lyhyet ja niiden perusteella ei voi muodostaa kuvaa siitä, miten tarkoitetut rahanpesurikokset ilmenevät.

⁵⁸ HE 41/2017 vp, 17–18

⁵⁹ Saukoniemi 2017: Poliisihallituksen asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä 41/2017 vp laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa; Sisäministeriön Poliisiosaston asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä 41/2017 vp laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa.

⁶⁰ Vilko, 2016. Tullin lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräiksi siihen liittyviksi laeksi.

Poliisihallituksen ja Sisäministeriön Poliisiosaston lausunnoista välittyy negatiivinen suhtautuminen Rajavartiolaitoksen toimivallan lisäämiseen. Tutkijalle muodostunut käsitys on se, että Poliisihallitus ja Sisäministeriön Poliisiosasto eivät varsinaisesti vastustaneet juuri rahanpesun lisäämistä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten listaukseen, vaan ylipäättään Rajavartiolaitoksen toimivallan lisäyksiä. Poliisiviranomaisen näkökulmasta tilanne, jossa sen rikostorjunnan resurssit ovat riittämättömät, pitäisi oletettavasti ratkaista resursointia lisäämällä. Tutkielmaa varten haastateltujen Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan edustajien kokemusten perusteella rahanpesurikoksiin liittyville toimivaltuuksille on kuitenkin käytännön tarvetta.

Veropetosta ei ole esitetty Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi rikokseksi lain valmisteluvaiheessa. Veropetoksesta säädetään RL 29 luvun 1 §:ssä (769/1990). Veropetoksen teonkuvaus täyttyy, kun joku aiheuttaa tai yrittää aiheuttaa veron määräämättä jättämisen tai sen määräämisen liian alhaiseksi taikka veron aiheettoman palauttamisen. Teonkuvaus voi täytyä neljällä eri tavalla, jotka kattavat väärän tiedon antamisen, veron määräämiseen vaikuttavan seikan salaamisen, velvollisuuden laiminlyönnin tai muuten petollisen toiminnan.

Veropetos kuuluu luonnollisesti Poliisin tutkittavaksi, mutta se sisältyy myös Tullin tutkittavaksi kuuluvan tullirikoksen määritelmään. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain (304/2016) 2 §:ssä määritellään tullirikos. Tullirikoksella tarkoitetaan mm. rikosta, jolla rikotaan sellaista lain säännöstä, jonka valvonta on Tullin tehtävä.

Mikäli veropetos haluttaisiin lisätä Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosnimikkeiden listalle, tulee muiden viranomaisten intressit aiheeseen ottaa huomioon. Rahanpesurikoksesta annettujen lausuntojen perusteella on syytä olettaa, että muut viranomaiset suhtautuvat Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksien lisäämiseen kielteisesti silloin, kun ne kokevat, että resursointi on uhattuna. Mahdollisten perustelujen tulee olla riittävän yksityiskohtaisia, jotta väärinkäsityksiltä vältytään.

7.2 Ihmiskaupparikokset ilman laittoman maahantulon järjestämistä

Hallituksen esityksessä laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa selvennetään ihmiskaupparikosten sääntelyn taustaa. Ihmiskaupparikosten tutkintaa ilman laittoman maahantulon järjestämistä ei ole päätetty esittää lisättäväksi Rajavartiolaitoksen toimivaltaan. Tästä oli päätetty luopua siksi, että muutos vaikuttaisi merkittävästi Rajavartiolaitoksen esitutinnan laajuuteen ja vakiintuneeseen työnjakoon Poliisin kanssa. Toisena perusteluna esitetään se, että kokonaisvaltainen puuttuminen ihmiskaupan eri tekemuotoihin edellyttäisi Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan resurssien uudelleen järjestelemistä ja suuntaamista.⁶¹

Haastatteluaineistossa tarvetta ihmiskaupparikosten tutkinnalle kuvattiin esimerkin kautta. Esimerkkinä käytettiin tilannetta, jossa rajatarkastuksen yhteydessä syntyy ihmiskauppaepäily, mutta viitteitä laittoman maahantulon järjestämisestä ei ole.

Kaksi edellä esitettyä kuvausta ihmiskaupparikoksen tutkinnasta ilman laittoman maahantulon järjestämistä poikkeavat toisistaan merkittävästi. Lain valmistelijan näkökulma on näistä laajempi. Se perustunee käsitykseen rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n sanamuodon velvoittavuuteen: ”Rajavartiolaitoksen tehtävänä on estää, paljastaa ja selvittää seuraavia rikoksia:”. Toisin sanoen pykälän sanamuoto ja hallituksen esityksen muotoilu viittaa lain valmistelijan käsitykseen siitä, että Rajavartiolaitoksen on järjestettävä toimintansa niin, että se täyttää sille asetetun tehtävän. Rikostorjunnan henkilöstön kokemuksissa taas painottuu 4 §:n vaikutus toimivaltuuksiin. Kaikki kuvaukset rakentuivat siten, että rikokset paljastuvat muiden rajavalvonnan tai rikostorjunnan toimenpiteiden yhteydessä. Rajavartiolaitoksen tutkitavaksi kuuluvien rikosten listauksen merkitys rikostorjunnan henkilöstölle näyttäisi liittyvän ennen kaikkea toimivaltaan. Haastatteluaineistossa ei ilmennyt tarkoitusta laajamittaiseen ihmiskaupan selvittämiseen tai Rajavartiolaitoksen toiminnan laajentamiseen nykyisestä.

Kun ihmiskaupparikosten vakavuus yhdistetään haastatteluaineistossa esiintyneeseen huoleen siitä, että rikokset jäävät selvittämättä, voi aiheetta olla syytä tarkastella edelleen. Jatkossakaan tuskin esiintyy tarvetta suunnata Rajavartiolaitoksen resursseja siten, että sen rooli muuttuisi nykyisestä. Tämän työn perusteella on kuitenkin syytä selvittää tarvetta ja mahdollisuuksia sille, että esimerkiksi Rajatarkastuksen yhteydessä havaittu ihmiskaupparikos kuuluisi Rajavartiolaitoksen toimivallan piiriin, myös ilman laittoman maahantulon järjestämistä.

⁶¹ HE41/2017vp, 12–13

Myös rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:n merkityksen tulee olla yksiselitteinen. Tulkinta jonka mukaan, toimivaltuuden lisääminen aiheuttaa velvollisuuden resurssien kohdentamisesta, ei ole linjassa pykälän kaikkien kohtien kanssa. Pykälässä säädetään monista rikosnimikkeistä, joiden tutkintaa ei kohdisteta merkittävää määrää resursseja tai jotka eivät ole aiheuttaneet rikostorjunnan uudelleen organisointia. Mikäli kuitenkin pykälän merkitys koetaan velvoittavaksi, pitäisi harkita toiminnan suuntaamista ja toimivaltuuksia ohjaavien lainkohtien erottamista omiksi säännöksikseen.

7.3 Päätöksenteko peittelystä tiedonhankinnasta

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 24 §:ssä säädetään peiteltyä tiedonhankintaa koskevasta päätöksestä ja 49 §:ssä peittelystä tiedonhankinnasta päättämisestä rikoksen esitutkinnassa. Päätökset on säädetty Rajavartiolaitoksen oikeudellisen osaston osastopäällikön tai apulaisosastopäällikön tehtäväksi. Lain valmisteluaineiston perusteella, nykyisen lain säätämisen yhteydessä päätöksenteko on pidetty aikaisempaa vastaavalla tasalla, Rajavartiolaitoksen esikunnassa. Muista viranomaisista poikkeavaa järjestelyä on perusteltu sillä, että peitellyn tiedonhankinnan ja samoja piirteitä omaavan peitetoiminnan rajan erottaminen on erityisen tärkeää.⁶² Peitelty tiedonhankinta on lisätty Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan keinovalikoimaan vuoden 2011 Poliisilain uudistuksen yhteydessä. Peitelty tiedonhankinta ja siihen liittyvä päätöksenteko on sisällytetty lakiin Rajavartiolain muuttamisesta (875/2011) sen 41 §:ään. Päätöksentekotasa on tuolloin säädetty nykyisen kaltaisesti Rajavartiolaitoksen oikeudellisen osaston osastopäällikölle tai apulaisosastopäällikölle. Lainvalmisteluaineistosta ei ilmene, että päätöksentekoon liittyviä kysymyksiä olisi lainvalmistelun yhteydessä käsitelty tai perusteltu.

⁶² HE41/2017vp, 36

Käytäntö lainsäädännössä näyttää olleen se, että kun Rajavartiolaitokselle on säädetty uusia, nykyisin salaisiin tiedonhankinta- tai pakkokeinoin luokiteltavia toimivaltuuksia, päätöksenteko on säädetty tarkoituksella varsin korkealle. Hallituksen esityksessä Eduskunnalle rajavartiolaitosta ja rajavyyhkyettä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi (6/2005) on esimerkiksi todettu, että päätöksenteko-oikeus esitutkinta asioissa on esitetty viettävän toiminnallisuuden näkökulmasta ehkä tarpeettomankin korkealla. Samassa yhteydessä viitataan siihen, että sääntelyä voitaisiin myöhemmässä vaiheessa ehdottaa levennettäväksi rajavartiolaitoksen rikostorjunnan kehityksen ja tarpeiden mukaisesti.⁶³ Päätöksentekosäännöstä onkin muutettu useita kertoja ennen sen siirtämistä lakiin rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa.⁶⁴

Poliisilain 16 § ja Pakkokeinolain 10 luvun 15 §:ssä säädetään päätöksenteosta Poliisin suorittaman peitellyn tiedonhankinnan osalta. Tutkielman haastatteluaineistossa esitettiin näkemys, siitä että myös Rajavartiolaitoksen osalta päätöksen pitäisi kuulua edellä mainituissa lainkohdissa mainitulle salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutetulle pidättämiseen oikeutetulle virkamiehelle. Mikään ei viittaa siihen, että nykymuotoiseen sääntelyyn olisi päädytty ulkoisen paineen takia. Kysymys onkin Rajavartiolaitoksen sisäisistä järjestelyistä. Mahdolliset muutokset päätöksentekoon toteutetaan todennäköisesti muiden lainsäädäntömuutosten yhteydessä, siinä vaiheessa jos nähdään, että nykyisen kaltaiselle järjestelylle ei ole enää tarvetta.

7.4 Tietolähteen ohjattu käyttö

Tietolähteen ohjattu käyttö on mainittu rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain esitoissa, mutta sitä ei esitetty lisättäväksi Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksiin.⁶⁵ Hallintovaliokunnan lausunnosta ilmenee, että hallituksen esityksestä ei käsitelty tietolähdetoimintaa ylipäättään. Perusmuotoinen tietolähdetoiminta otettiin mukaan lain valmisteluun hallituksen esityksen valiokuntakäsittelyn yhteydessä ilmenneen tarpeen perusteella. Tässä yhteydessä Rajavartiolaitokselle on esitetty nykyisessä rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa määriteltyä perusmuotoista tietolähde toimintaa.⁶⁶

⁶³ HE6/2005vp, 125–126

⁶⁴ Muutoksia mm, Laki Rajavartiolaitain muuttamisesta (478/2010): televalvonnan ja telekuuntelun toimivaltuus, päätöksentekoon muutoksia, ylitarkastaja pois päätöksentekijöistä. Laki Rajavartiolaitain muuttamisesta (875/2011): tiedonhankinnan, valvotun läpilaskun ja salaisen pakkokeinon käytön, sekä salaisen tiedonhankinnan suojaaminen.

⁶⁵ HE41/2017vp, 14, 57

⁶⁶ HaVM28/2017vp, 10–14

Hallintovaliokunnan mietinnön osana on Sisäministeriön lisäselvitys tietolähdetoimintaa koskevan sääntelyn nykytilasta ja käytännöstä sekä sääntelyn tarpeesta vastaisuudessa niminen asiakirja. Lisäselvityksessä selvitetään tietolähdetoiminnan sääntelyn taustaa ja selvitetään lainsäädännön ajanhetkellä vallitsevaa tilaa. Lisäselvitykseen perehdyttyään sekä lakivaliokunta, että hallintovaliokunta ovat suosittaneet nykyisen muotoisten perusmuotoisen tietolähdetoiminnan toimivaltuuden lisäämistä lainsäädännön osaksi.⁶⁷

Tutkijan tulkinnan mukaan perusmuotoista tietolähdetoimintaa ja tietolähteen ohjattua käyttöä ei ole aikaisemmin tulkittu erillisiksi pakkokeinoiksi. Käsitys tietolähdetoiminnan perusmuodosta on nähtävillä ensimmäisen kerran rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain esitöissä 2017. Tulkinta perustuu tietolähdetoiminnan sääntelyyn ja kyseisten lakien valmisteluaineistoihin.

Tietolähdetoiminta on määritelty ensimmäisen kerran, nyt jo kumotun Poliisilain muutossäädöksessä (525/2005). Tuolloin tietolähdetoimintaa käsittelevä Poliisilain 36a § on ollut sisällöltään:

”Poliisi voi käyttää poliisihallinnon ulkopuolista henkilöä tietolähteenä 1 §:ssä säädetyn tehtävänsä hoitamiseksi.

Tietolähdettä koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilökisteriin. Tietojen käsittelyyn sovelletaan henkilötietojen käsittelystä poliisitoimessa annettua lakia (761/2003).

Tietolähteelle voidaan maksaa palkkio. Palkkion maksamisen edellytyksenä on, että tietolähde on rekisteröity. Perustellusta syystä palkkio voidaan maksaa myös rekisteröimättömälle tietolähteelle. Palkkion veronalaisuudesta säädetään erikseen.”

Edellä esitetyn Poliisilain muutossäädöksen valmisteluaineistossa viitataan siihen, että tietolähdetoiminta on ollut vakiintunut käytäntö, josta on tarve säätää laintasoisessa normissa. Nykyisen kaltaisen jaottelun taustalla oleva momenttijako määrittelyyn, rekisteröintiin ja palkkionmaksuun on esitetty esitöissä. Niissä ei kuitenkaan viitata siihen, että tarkoitus olisi ollut säätää erillisiä toimivaltuuksia.⁶⁸

⁶⁷ HaVM28/2017vp, 14

⁶⁸ HE 266/2004 vp, 25, 35

Pakkokeinolakiin tietolähdetoimintaa ohjaavat säädökset otettiin esitutkinta ja pakkokeinolain säädännön uudistamisen yhteydessä 2011. Lakimuutoksen esitöissä tukeudutaan Poliisilain säädökseen, mutta tietolähdetoiminnan vaikutuksia arvioidaan huomattavasti Poliisilain esitöitä tarkemmin.⁶⁹ PKL 39 § (806/2011) sisälsi nyt nykyisenkaltaisen rakenteen, jossa ensimmäinen momentti määrittelee tietolähdetoimintaa:

”Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, rikoksen selvittämiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista poliisin ja muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).”

39 §:n toisessa momentissa säädetään tietolähteen ohjatusta käytöstä:

”Poliisi saa pyytää tähän tarkoitukseen hyväksyttyä, henkilökohtaisilta ominaisuuksilta sopivaa, rekisteröityä ja tiedonhankintaan suostunutta tietolähdettä hankkimaan 1 momentissa tarkoitettuja tietoja (tietolähteen ohjattu käyttö).”

Ja 39 §:n 4 momentti tietolähteen rekisteröinnistä ja palkkion maksamisesta:

”Tietolähdettä koskevien tietojen tallettamisesta henkilörekisteriin ja palkkion maksamisesta säädetään poliisilaissa.”

Pakkokeinolain esitöissä viitataan vuoden 2005 Poliisilakiin ja todetaan, että vaikka tietolähdetoiminnasta ei ole aikaisemmin säädetty pakkokeinolaissa, niin tietolähteenä toimivia henkilöitä on perinteisesti käytetty Poliisin toiminnassa. Lain esitöissä ei vielä ilmaista, että tarkoituksena olisi ollut säätää erillistä tietolähdetoiminnan perusmuotoa, vaan että lainsäädäntötarpeet koskevat nimenomaan tietolähteen ohjattua käyttöä, jossa poliisi pyytää tietolähdettä hankkimaan rikoksen selvittämiseksi merkityksellisiä tietoja. Esitutkintaviranomaisen oikeutta ottaa passiivisesti vastaan tietolähteeltä rikoksen selvittämistä edistäviä tietoja ei lain esitöiden mukaan tule, eikä voitaisikaan lailla rajoittaa.⁷⁰

Seuraavan kerran lainsäätäjä käsitteli tietolähdetoiminta Tullin rikostorjuntalain valmistelun yhteydessä 2015. Lain esityöt tukevat osaltaan näkemystä siitä, että perusmuotoista tietolähdetoimintaa ei ainakaan yleisesti ja ainakaan 2015 mielletty erilliseksi pakkokeinoksi. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 39 §:n 1 momentti määrittelee tietolähdetoiminnan pakkokeinolakia mukaillen:

”Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Tullille laissa säädettyjen tullirikostorjuntatehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista tulli- ja muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).”

⁶⁹ HE222/2010vp, 120, 135

⁷⁰ HE222/2010vp, 120

Lain esitöissä 39 §:n 1 momenttia luonnehditaan määritteleväksi. Esitöistä ei muutenkaan ilmene, että 1 momentti olisi tarkoitettu säätämään perusmuotoisen tietolähdetoiminnan toimivaltuutta.⁷¹

Lain rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa tietolähdetoimintaa koskevan 36 §:n sisältö vastaa pitkälti aikaisemman lainsäädännön määrittely ja kirjaamis- pykälä:

”Tietolähdetoiminnalla tarkoitetaan muuta kuin satunnaista luottamuksellista, Rajavartiolaitokselle laissa tutkittavaksi säädettyjen rikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyvien tehtävien hoitamiseksi merkityksellisten tietojen vastaanottamista rajavartio- ja muun esitutkintaviranomaisen ulkopuoliselta henkilöltä (tietolähde).

Tietolähdetoimintaa koskevat tiedot voidaan tallettaa henkilörekisteriin. Tietojen käsittelystä säädetään henkilötietojen käsittelystä Rajavartiolaitoksessa annetussa laissa.”

Edellä esitetyn 36 §:n sisältö ei siis anna Rajavartiolaitokselle varsinaista aikaisemmasta poikkeavaa toimivaltuutta. Se ei lisäksi velvoita kirjaamaan tietolähdetoimintaa koskevia tietoja rekisteriin, vaan pelkästään mahdollistaa tietolähteen rekisteröinnin. Tietolähdetoiminnan kirjaaminen toimivaltuudeksi ja tietolähteen rekisteröiminen vaikuttavat kuitenkin välillisesti tietolähteen asemaan ja oikeusturvaan⁷², viranomaisen velvollisuuksiin, tietolähdetoiminnalla saatujen tietojen käytettävyyteen ja laillisuusvalvontaan.

Perusmuotoisen tietolähdetoiminnan voidaan myös nähdä olevan lainsäädännön kehittämisen väline. Se lisää osaltaan tietoisuutta tietolähdetoiminnan mahdollisuuksista ja virallistaa tietolähdetoimintaa. Samalla se toimii seuraavien lainsäädännön muutosten valmistelun kannalta mittarina, jonka perusteella voidaan arvioida tietolähteen ohjatun käytön tarpeellisuutta. Lain valmistelussa on vakiintunut käytäntö, että toimivaltuuksia perustellaan myös niiden käyttömäärillä tai niillä saaduilla hyödyillä. Perusmuotoinen tietolähdetoiminta mahdollistaa virallisen tietolähdetoiminnan volyymin kasvattamisen ja osoittaa samalla sen, onko tulevaisuuden lainsäädännön tarkastamisissa tarvetta ohjatun käytön toimivaltuuden lisäämiselle Rajavartiolaitoksen keinovalikoimaan.

⁷¹ HE 174/2014 vp, 64

⁷² esim. ks. Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 40 §: Salaisen tiedonhankinnan suojaaminen; 42 §: Salaisesta tiedonhankintaa koskeva ilmaisukielto; PKL 10 luvun 47 §: Salaisen pakkokeinon käytön suojaaminen; PKL 10 luvun 49 §: Salaisen pakkokeinon käyttöä koskeva ilmaisukielto. Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 § (110/2018): Vaitiolo- ja velvollisuus; Laki Rajavartiolaitoksen hallinnosta 17 c § (110/2018): Ilmaisuvastuu oikeudenkäynnissä.

Tutkielman haastatteluaineistossa ohjatun tietolähdetoiminnan lisäämistä Rajavartiolaitoksen toimivaltuuksiin kannatettiin. Sitä ei kuitenkaan nähty kovinkaan kiireelliseksi tai tärkeäksi lainsäädännön muutostarpeeksi. Myös haastatteluissa tuli esiin kanta, jonka mukaan ohjatun tietolähdetoiminnan valtuus olisi ajankohtainen, kun perusmuotoinen tietolähdetoiminta on saatu vakiinnutettua osaksi Rajavartiolaitoksen toimintaa.

7.5 Verkkorikosten tutkinta

Haastatteluaineistossa Kaakkois-Suomen rajavartioston edustaja nosti esille mahdolliset tulevaisuuden tarpeet verkkorikosten tutkintaan. Tarve liittyy haastatteluaineiston mukaan yhteiskunnan ja rikollisuuden muutokseen. Samalla kun yhteiskunnan toiminnot siirtyvät tietoverkoihin, siirtyy sinne myös jatkuvasti suurempi osa rikollisuudesta. Aineistossa kuvatut esimerkit liittyvät jo nykyisin Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluviin rikollisuuden ilmiöihin, kuten laittomaan maahantulon järjestämiseen ja väärennyksiin. Näihin ilmiöihin liittyvä rikollisuus on usein vaikeasti havaittavaa ja tutkittavaa. Tietoverkoissa tapahtuvat rikostorjuntatoimenpiteet voisivat tehostaa tapausten selvittämistä.

Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain esitöissä ei mainita, että lain valmistelun yhteydessä olisi tarkasteltu verkossa tapahtuvan rikollisuuden tutkintaan liittyviä toimivaltuuksia. Rikostorjunnasta Tullissa annettu laki (623/2015) antoi Tullille uusia salaisen tiedonhankinnan- ja salaisien pakkokeinojen toimivaltuuksia. Lain esitöistä ilmenee, että yksi syy lainsäädännön muutostarpeille on ollut juuri verkkorikollisuuden tutkinta. Tulli tutkii Suomessa huomattavan osan tietoverkoissa tapahtuvasta rikollisuudesta. Tullin tutkimat rikokset liittyvät erityisesti tavarantoimintaan ja tuontiin, sekä huumausaineisiin. Vaikka tullirikosten profiili poikkeaa huomattavasti Rajavartiolaitoksen tutkittavien rikosten profiilista, tarjoaa Tullin suhteellisen tuore lainsäädäntö hyvän vertailukohdan verkkorikollisuuteen liittyvien ilmiöiden selvittämiseen tarvittavista toimivaltuuksista.

Tietoverkoissa tapahtuvaa rikostorjuntaa on tarkasteltu seikkaperäisesti rikostorjunnasta Tulissa annetun lain esitöissä. Verkkorikoksiin liittyviä rikostorjunnan toimenpiteitä kuvataan esitöissä kuvailemalla erilaisissa tilanteissa tarvittavia tai soveltuvia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja. Esitöissä esitetyn kuvauksen mukaan yleisvalvontaan tietoverkoissa ei tarvittaisi erityisiä toimivaltuuksia, vaan se rinnastuisi fyysisen ympäristön yleisvalvontaan. Yleisvalvonnan piiriin kuuluisivat esimerkiksi keskustelufoorumit ja verkon kauppapaikat. Jos verkossa tehtävässä yleisvalvonnassa havaitaan rikokseen viittaavia seikkoja, tulisi kysymykseen tietoverkossa tehtävä tarkkailu, eli henkilöön kohdistettu havaintojen tekeminen salassa tarkkailutarkoituksessa. Tarkkailusta seuraava askel on suunnitelmallinen tarkkailu. Tarkkailun ja suunnitelmallisen tarkkailun käyttö ei mahdollista vuorovaikutusta tarkkailun kohteen kanssa. Mikäli rikostorjunnan toteuttaminen vaatii vuorovaikutusta sen kohteen kanssa tietoverkossa, tulisi kyseen peitelty tiedonhankinta tietoverkoissa. Peitellyssä tiedonhankinnassa tietoverkoissa vuorovaikutus on varsin passiivista. Mikäli rikostorjunnan tavoitteiden saavuttaminen vaatii aktiivista vuorovaikutusta, tulisi kysymykseen peitetoiminta tietoverkoissa. Peitetoimintaan tietoverkoissa sisältyisi myös ennen valeostoa, mahdollisesta valeoston kohteesta tehtävät tiedustelut. Tullirikosten torjunnassa valeostoa tietoverkossa luonnehditaan tärkeäksi toimivaltuudeksi.⁷³

Edellisessä kappaleessa käsitellyistä tietoverkoissa tapahtuvien rikosten torjuntaan tarvittavista toimivaltuuksista monet ovat jo nykyisen lainsäädännön nojalla Rajavartiolaitoksen käytössä. Niiden käyttöön tietoverkoissa ei myöskään ole säädetty muusta käytöstä poikkeavia erityisiä edellytyksiä. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 23 §:n ja 58 §:n peiteltyä tiedonhankintaa koskevissa erityisissä edellytyksissä mahdollistetaan peitelty tiedonhankinta, kun kysymys on törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä tai törkeästä laittoman maahantulon järjestämisestä ja siihen liittyvästä ihmiskaupasta. Rajavartiolaitoksen sääntely vastaa rikosnimikkeitä lukuun ottamatta sanatarkasti Poliisin ja Tullin toimivaltuuksien sääntelyä.

⁷³ HE 174/2014, 56–57

Tämän tutkielman kappaleessa 7.3 on käsitelty peittelystä tiedonhankinnasta tehtävän päätöksen sääntelyä. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain valmistelun yhteydessä on kiinnitetty huomiota myös siihen, että edellisessä kappaleessa kuvattu siirtyminen rikostorjunnan toimenpiteestä toiseen saattaa olla tietoverkossa hyvinkin nopeaa.⁷⁴ Mikäli lainsäädäntöä halutaan kehittää tietoverkoissa tapahtuvia rikostorjunta toimenpiteitä silmällä pitäen, tulee myös tästä syystä tarkasteltavaksi peittelystä tiedonhankinnasta tehtävän päätöksen säätäminen muiden viranomaisten tapaan, erityisesti salaisiin tiedonhankinta- ja pakkokeinoihin koulutetun pidättämiseen oikeutetun virkamiehen tehtäväksi.

Tullin kuvaamista verkkorikosten tutkintaan tarvittavista toimivaltuuksista, Rajavartiolaitokselta puuttuu siis peitetoiminta ja valeosto. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 3 luvun 23 §:ssä säädetään Tullin oikeudesta peitetoimintaan. 23 §:n 3 momentissa säädetään erikseen oikeus peitetoimintaan tietoverkoissa. Peitetoiminnan toteuttamista tarkennetaan 24 §:ssä. Peitetoiminnan toteuttamisesta säädetään, että Poliisi toteuttaa Tullirikoksen estämiseksi tai selvittämiseksi tehtävän peitetoiminnan. Yksinomaan tietoverkossa tehtävän peitetoiminnan voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies. Valeoston osalta sääntely noudattaa samaa kaavaa, kuin peitetoiminnan. Rikostorjunnasta Tullissa annetun lain 32 §:ssä säädetään valeostosta ja sen edellytyksistä Tullirikosten torjunnassa. 33 §:ssä säädetään valeoston toteuttamisesta, että Poliisi toteuttaa valeoston, mutta tietoverkossa tehtävän valeoston voi kuitenkin toteuttaa tehtävään määrätty salaiseen tiedonhankintaan erityisesti koulutettu tullirikostorjunnan tullimies.

Edellä on siis kuvattu Tullin käytössä olevat toimivaltuudet verkkorikollisuuden torjuntaan liittyen. Rajavartiolaitoksen osalta toimivaltuudet tulisivat todennäköisesti rakentumaan vastaavan sääntelyn pohjalle. Rikosnimikkeistä laittoman maahantulon järjestäminen ja laittoman maahantulon järjestäminen ja siihen liittyvä ihmiskauppa ovat todennäköisimmät nimikkeet, joihin liittyen toimivaltuutta voitaisiin esittää. Myös valeoston tarpeellisuutta arvioitiin haastatteluaineistossa yksittäisissä kommentteissa. Valeoston nähtiin tulevan kyseeseen esimerkiksi väärennetyihin tai rikoksella saatuihin asiakirjoihin liittyen. Joissain tapauksissa voitaisiin myös nähdä, että edellä kuvatuilla toimivaltuuksilla saavutettaisiin hyötyä myös laittoman maahantulon järjestämisen yhteydessä havaitun ihmiskaupan tutkinnassa.

⁷⁴ HE 174/2014, 56

7.6 Tulokset ja pohdinta

Tutkielman tuloksina voidaan todeta, että Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan henkilöstön kokemukset rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetusta laista ovat positiivisia. Lakia pidetään selkeänä ja yksiselitteisenä. Laissa säädettyä toimivaltaa ja toimivaltuuksia pidetään pääsääntöisesti riittävänä. Myös nykyinen Rajavartiolaitoksen rikostorjuntaa ohjaavan lainsäädännön kokonaisuus nähdään tarkoituksenmukaisena ja toimivana.

Tietojen käsittelyyn liittyi sekä positiivisia, että negatiivisia kokemuksia. Negatiiviset kokemukset liittyivät kuitenkin pääasiassa kokemuksiin viimeaikaisista lainsäädännön muutoksista, eivät tutkielman kohteena olevan lain sisältöön. Lisäksi pääosa tietojen käsittelyyn liittyvistä kokemuksista oli tutkielman tulosten mukaan positiivisia.

Lainsäädäntöön toivottiin myös muutoksia. Toivotut muutokset liittyivät Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivaltaa sääntelevän Rajavartiolaitoksen tutkittavaksi kuuluvien rikosten listan sisältöön. Rikosnimikkeiden osalta suurimpien vartiostojen edustajat esittivät tarpeita rikosnimikkeiden listan laajentamiselle. Tutkielmassa esiin tulleet nimikkeet olivat: rahanpesurikokset, veropetos, ihmiskauppa ilman laittoman maahantulon järjestämistä.

Edellä mainituista rikosnimikkeistä rahanpesurikokset ja ihmiskauppa ilman laittoman maahantulon järjestämistä olivat mukana alkuperäisessä lakihankkeessa. Rahanpesurikokset olivat jääneet nykyisen lain ulkopuolelle Tullin lausunnon perusteella. Rajavartiolaitos oli itse esittänyt selvityksen, jonka perusteella ihmiskauppa ilman laittoman maahantulon järjestämistä jäi lain ulkopuolelle.

Sotilaskurinpidolliset ja virkamiesoikeudelliset asiat nähtiin osassa haastattelu vastauksista kiusallisina. Puolustusvoimien ohjeistoa pidettiin myös Rajavartiolaitoksen toimintaympäristöön sopimattomana. Tutkielman yhteydessä ei kuitenkaan havaittu mielipiteitä, joissa olisi suoraan esitetty tarve kyseisten rikosnimikkeiden toimivallan poistamiselle.

Salaisien tiedonhankinta- ja pakkokeinojen sääntelyyn oltiin myös tyytyväisiä. Vartiostojen välillä oli suuria eroja keinojen käyttömäärissä ja käytetyn keinovalikoiman laajuudessa. Siihen, käytetäänkö vartiostossa rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain vai pakkokeinolain säädöksiä, liittyi myös kulttuurillisia eroja. Käytännössä kulttuuri erot ovat mahdollisia matalan esitutkintakynnyksen vuoksi.

Salaisiin tiedonhankinta- ja pakkokeinoin liittyvät muutostarpeet koskivat tietoverkoissa tapahtuvien rikosten tutkintaa. Tietoverkoissa tapahtuvien rikosten tutkinta on mahdollista Rajavartiolaitoksen toimivaltaan kuuluvien rikosten osalta nykyisen lainsäädännön puitteissa. Kyseiseen toimintaan tarvittavia salaisia tiedonhankinta- ja pakkokeinoja ei kuitenkaan ole säädetty Rajavartiolaitoksen käyttöön. Verkkorikosten estämiseen ja selvittämiseen liittyviä keinoja ei oltu esitetty sisällytettäväksi nykyiseen lainsäädäntöön. Keinojen tarkastelussa tukeuduttiinkin rikostorjunnasta Tullissa annetun lain vastaavaan sääntelyyn. Tullin tietoverkoissa tapahtuvia rikoksia silmällä pitäen säädetyistä toimivaltuuksista Rajavartiolaitoksen keinovalikoimasta puuttuivat peitetoiminta ja valeosto.

Perusmuotoinen tietolähdetoiminta oli lisätty osaksi esitystä laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa vasta kesken lain valmistelun. Tutkielman perusteella rikostorjunnan henkilöstö ei pitänyt oikeutta tietolähteen ohjattuun käyttöön erityisen tärkeänä toimivaltuutena. Sen lisäämistä perusteltiin lähinnä viranomaisten toimivaltuuksien yhtenevyydellä.

Tietolähdetoiminnan osalta tutkimuksessa havaittiin, että Rajavartiolaitokselle nykyisessä lainsäädännössä säädetty perusmuotoisen tietolähdetoiminnan toimivaltuus on eräänlainen poikkeus verrattuna muuhun sääntelyyn. Se on muodostunut osana Poliisin ja Tullin tietolähdetoiminnan sääntelyn kehitystä. Perusmuotoinen tietolähdetoiminta ilman oikeutta ohjattuun tietolähteen käyttöön ei ole ollut aikaisemmin minkään muun viranomaisen toimivaltuuksissa. Nykyinen sääntely onkin Rajavartiolaitoksen tarpeisiin syntynyt poikkeus.

Tutkielmassa selvisi, että lainsäädäntöön toivotut muutokset perustuivat kokemuksiin rikostorjuntatyössä esiintyvistä käytännön ongelmista. Tiivistetysti voidaan todeta, että kokemukset muodostuivat siitä, että toimivalta ei kaikilta osin vastaa Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimintaympäristön vaatimuksia. Merkittävimmäksi toimivaltuuksien lisäämistä perustelevalksi tekijäksi nousivat rikostorjuntahenkilöstön kokemukset siitä, että nykyisellään osa Rajavartiolaitoksen kohtaamista rikoksista jää selvittämättä toimivallan rajausten takia.

Pohdittaessa tutkimuksen tuloksia laajemmassa mittakaavassa nousee tärkeimmäksi havainnoksi Rajavartiolaitoksen rikostorjunnan toimivallan sääntelyn luonne. Rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa annetun lain 4 §:ssä määritelty toimivalta näyttäytyy eri tavoin eri tarkastelijoiden näkökulmista katsottuna. Lisäksi toimivallan sääntelyyn kohdistuu eri tahoilta erilaisia tarkoituksia. Rikostorjunnan henkilöstön kannalta 4 §:n sisältö näyttäytyy ennen kaikkea toimivaltaa sääntelevänä. Käytännössä kysymys on siitä, mihin rikoksiin Rajavartiolaitos voi kohdistaa toimenpiteitä. Ihmiskaupparikoksiin liittyvän tarkastelun yhteydessä havaittiin, Rajavartiolaitoksen esikunnan, erilainen tulkinta säännöksen merkityksestä. Tämä tulkinta liittyi käsitykseen kyseisen pykälän resurssien käyttöä ohjaavasta vaikutuksesta. Tutkielmassa ei pyritty vastaamaan kysymykseen siitä, kumpi edellä kuvatuista tulkinnoista on enemmän oikeassa. Asiaa voisi olla syytä selvittää omana tutkimusaiheenaan. Tutkijan näkemyksen mukaan tulevia lainsäädännön tarkistuksia ajatellen, voisi tulla harkittavaksi kahden edellä kuvatun merkityksen erottaminen erillisiksi lainkohdiksi.

Toinen pohdinnan kohteeksi nostettava havainto liittyi siihen, miten toimivallan sääntely näytti tutkijan mielestä kytkeytyvän viranomaisten väliseen resurssien jakoon. Ilmiö oli havaittavissa hallituksen esitykseen laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa sisältyvissä lausunnoissa. Poliisiviranomaisen lausunnot viestivät tutkijan tulkinnan mukaan hyvin suoraan sitä, että Rajavartiolaitoksen toimivallan alaa ei tule laajentaa.

Edellisessä kappaleessa kuvattu havainto Rajavartiolaitoksen toimivallan sääntelyn ja viranomaisten välisen resursoinnin kytkeytymisestä jäi tutkielman puitteissa selvittämättä. Jos tutkielma olisi sidottu puhtaasti Rajavartiolaitoksen intresseihin, olisi ilmiöstä helppo muodostaa mielipide. Tutkielman oli kuitenkin tavoite tuottaa ennakkokäsityksistä ja sitoumuksista mahdollisimman vapaata tutkimustietoa. Tämän tutkielman puitteissa asiaan ei siis saatu ratkaisua. Ilmiöllä on kuitenkin liittymäpintaa aikaisemmin käsitellyn toimivaltuuksien ja toiminnan suuntaamisen sääntelyn erottamisen pohdinnan kanssa.

LÄHTEET

Kirjallisuus ja artikkelit

Andström, K. 2017. Lainoppi ja oikeudenalat. Helsingin yliopiston Avoimen yliopiston Johdatus oikeustieteeseen verkkomateriaali. Saatavilla www-muodossa <https://blogs.helsinki.fi/avoin-johdatusoik/lainoppi-ja-oikeudenalat/#2> (Viitattu 24.1.2019).

Helminen, K., Fredman, M., Kanerva, J., Tolvanen, M., Viitanen, M. 2014. Esitutkinta ja pakkokeinot. 5. uud. painos. Helsinki: Talentum

Hirvonen, A. 2011. Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17, Helsinki

Husa, J., Mutanen, A. & Pohjalainen, T. 2008. Kirjoitetaan juridiikkaa. 2. uud. painos. Tampere: Esa Print Oy

Husa, J. & Pohjolainen, T. 2014. Julkisen vallan oikeudelliset perusteet. 4. uudistettu painos. Helsinki: Talentum.

Sirén, T. & Pekkarinen, O. 2017. Tieteenfilosofis-metodologisia perusteita pro gradu -tutkielman laadintaan. Maanpuolustuskorkeakoulu, Johtamisen ja sotilaspedagogiikan laitos. Julkaisusarja 3: Työpapereita nro 3.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. uud. painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki

Lainsäädäntö, valtiosopimukset ja Euroopan parlamentin ja neuvoston asetukset ja direktiivit myöhempiin muutoksiin

Aluevalvontalaki 18.8.2000/755

Asevelvollisuuslaki 28.12.2007/1438

EPNAs (EU) 2016/399 henkilöiden liikkumista rajojen yli koskevasta unionin säännöstöstä (Schengenin rajasäännöstö) 9.3.2016

EPNDir 2004/38/EY Euroopan unionin kansalaisten ja heidän perheenjäsentensä oikeudesta liikkua ja oleskella vapaasti jäsenvaltioiden alueella, asetuksen (ETY) N:o 1612/68 muuttamisesta ja direktiivien 64/221/ETY, 68/360/ETY, 72/194/ETY, 73/148/ETY, 75/34/ETY, 75/35/ETY, 90/364/ETY, 90/365/ETY ja 93/96/ETY kumoamisesta 29.4.2004

Esitutkintalaki 22.7.2011/805

Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11.7.1997/689

Laki rajavartiolaitoksen hallinnosta 15.7.2005/577

Laki rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa 30.1.2018/108

Laki rikostorjunnasta Tullissa 22.5.2015/623

Laki sotilaskurinpidosta ja rikostorjunnasta puolustusvoimissa 28.3.2014/255

Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta 21.5.1999/621

Merilaki 15.7.1994/674

Pakkokeinolaki 22.7.2011/806

Poliisilaki 7.4.1995/493

Poliisilaki 22.7.2011/872

Rajavartiolaki 15.7.2005/578

Rikoslaki 19.12.1889/39

Sotilasoikeudenkäyntilaki 25.3.1983/326

Valtioneuvoston asetus Rajavartiolaitoksesta 25.9.2014/772

Vesiliikennelaki 20.6.1996/463

Hallituksen esitykset, valiokunta mietinnöt ja muut virallislähteet

Hallituksen esitysluonnos laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. Rajavartiolaitos, id5065491

HE 266/2004 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi poliisilain muuttamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 6/2005 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle rajavartiolaitosta ja rajavyyhkyttä koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

HE 222/2010 vp. Hallituksen esitys Eduskunnalle esitutkinta- ja pakkokeinolainsäädännön uudistamiseksi.

HE 174/2014 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikostorjunnasta Tullissa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HE 41/2017 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

HaVM 28 /2017 vp - HE 41/2017 vp. Hallintovaliokuntamietintö: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi.

Saukoniemi, T, 2017. Poliisihallituksen asiantuntijalausunto koskien hallituksen esitystä 41/2017 vp laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa.

(<https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/JulkaisuMetatieto/Documents/EDK-2017-AK-153523.pdf>, viitattu 24.3.2020)

Vilkko, J. 2016. Tullin lausunto hallituksen esitysluonnoksesta laiksi rikostorjunnasta Rajavartiolaitoksessa ja eräksi siihen liittyviksi laeksi. Rajavartiolaitos, RVL163039

Tutkimukset ja opinnäytteet

Kauppinen, M. 2019. Rajavartioston rikostiedustelun oikeudelliset perusteet. Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu.

Kemppinen, J. 2009. Rikostutkinta Kaakkois-Suomen rajavartiostossa ja siihen liittyvät erityispiirteet. Lappeenrannan tekninen yliopisto. Pro gradu.

Saarinen, J. 2016. Rajat ylittävän rikollisuuden torjunnan kehittyminen Suomenlahden merivartiostossa 1990-2005. Maanpuolustuskorkeakoulu. Pro gradu.

Saareks, M. 2005. Rajavartiolaitoksen rooli esitutkintaviranomaisena. Maanpuolustuskorkeakoulu. Diplomityö.

Tiittanen, T. 2014. Rajavartiolaitoksen rikostorjuntayhteistyö Venäjän viranomaisten kanssa. Maanpuolustuskorkeakoulu. Tutkielma.

Tiittanen, T. 2015. Rajavartiolaitoksen kansainvälinen rikostorjuntayhteistyö. Maanpuolustuskorkeakoulu. Diplomityö

Haastattelut

Kirjallinen aineisto tutkijan hallussa:

Antti Salo, tutkinnanjohtaja, Kainuun rajavartiosto, 27.2.2020

Jaakko Pelimanni, Rikostorjuntatoimialan johtaja, Lapin rajavartiosto, 27.2.2020

Jari Nieminen, rikostorjuntayksikön päällikkö, Länsi-Suomen merivartiosto, 26.2.2020

Jukka Tekokoski, rikostorjuntayksikön päällikkö, Suomenlahden merivartiosto, 4.3.2020

Tomi Salmi, tutkinnanjohtaja, Pohjois-Karjalan rajavartiosto, 26.2.2020

Ville Muhl, tutkinnanjohtaja, Kaakkois-Suomen rajavartiosto, 6.3.2020